

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Fölkél az Ömlő Búza napja
ÉS ROSTA ÓRÁJA ÜT

Majd Sziták perce jő el

(A Triptichon második darabja)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

SZEKÉRTŐL ELFUTOTT
LOVAK

vagy:

A Forráskeresők

(Péchi Simon)

SZEMÉLYEK

PÉCHI SIMON volt fejedelmi kancellár, a szombatosok
feje

DEBÓRAH a leánya

CSEHI ÁBEL Péchi híve, jobbágy

SÁRA a felesége

REBEKA NÉNI Dávid Ferencék hajdani szolgálója,
most Péchiéknél cseléd

I. RÁKÓCZI GYÖRGY erdélyi fejedelem

LORÁNTFFY ZSUZSANNA fejedelemné

GYÖRGY ÚRFI a fiuk, később II. Rákóczi György né-
ven fejedelem

SOMLYAI BÁTHORY ZSÓFIA a jegyese

KASSAI ISTVÁN fejedelmi kancellár

KOLOSI MÓZES az unokaöccse, fejedelmi futár

KEMÉNY JÁNOS a hadak fővezére

BALÁS ÁBRAHÁM egyik hadsegédje

CSULAI GYÖRGY református főpap

ZOMBORI BÁLINT unitárius lelkész

MÁRTON ATYA jezsuita

JEHUDA rabbi

TRAUZNER LUKÁCS, Dávid Ferenc veje

EGY KATONATISZT

GÁBOR BÁCSI börtönőr

MÁSODIK BÖRTÖNŐR

RAB

EGY EMBER } a csavargók közül
EGY ASSZONY }

Valamint jobbágyok, piaci népség, rabok, katonák,
örök

Történik Erdélyben, a dési börtönben, egy falusi templom előtt, majd Gyulafehérvárott, a fejedelmi palotában, a Péchi házában, háza előtt, a XVII. század harmincas éveiben.

Bevezető a Triptichon második darabjához

A *Vendégség* vagy: Egy az isten? (1968–1969) és a *Tornyot választok* vagy: a Függetlenkedők (1971–72) után a *Szekértől elfutott lovak* (1980–82) az *Erdélyi Triptichon* utolsó – de közbültre ékelendő – darabja. Az Erdélyi Triptichon, (összefoglaló címén: Fölkél az ömlő búza napja; És Rosta órája üt; Majd Sziták perce jő el) terve a hatvanas évek végére, a hetvenes évek elejére nyúlik. Már amikor a *Vendégség*-et s a *Tornyot választok*-at megírtam, gondoltam arra, hogy drámatrilógiává szélesítem. Alapgondolatom ugyanis az volt (ezt régebb sokszor leírtam már), hogy a folyamatában látott történelem izgatóbb s egyben tanulságosabb is. Tehát nem a kivágott *historiaszelet*, hanem a *folyamat* lesz itt a főszereplő: mi mivé bomlik, változik, fejlődik (vagy fejlődik vissza), miféle történelmi alternatívák, álalternatívák bukkannak fel, melyekről később bebizonyosodik, hogy valójában kiúttalan dilemmák álruhái voltak.

Azt a vágyamat sem titkoltam emez előrebecsátott írásokban (például a Latinovits-emlékfüzet stb.), nyilatkozatokban, hogy szeretném, ha e trilógiát lehetőleg ugyanazok a nézők három egymást követő színházi estén vagy héten néznék meg – széles képet kapva így az illető történelmi korszakról. Ekképp nyomon követhetnék az új helyzetekben újból felbukkanó régi sze-

replők páfordulásait is. Tehát valamit nem kell erőszakkal „elvágni”, függőben hagyni, hanem megnyugtatóan s egyben nyugtalanítóan lezárhatom. Hisz nem mindegy, hogy az erdőből egyetlen fát vágunk ki, vagy pedig – akár szűrőpróbaszerűen – többet is. A kivágott egyetlen fa nem feltétlenül lesz jellemző az erdő összes fáira. Viszont egy facsoport növeli ennek valószínűségét.

Ugyanez volt a tervem az *Árpád-házi Triptichonnal* is, mely időközben szintén elkészült (*Könyves Kálmán király*, 1975–76, *II. István király*, 1982–83, *Vak Béla király* 1980–82). Ha ez utóbbi az úgynevezett *királydrámák* trilógiája, az előzőt nevezhetjük *püspökdrámáknak* is, meg persze fejedelemdrámáknak. Végül is *államdrámák*, hiszen az egykori nagypolitikáról szólnak. A krónikás színjáték elemeit ebben drámával, tragédiával ötvöztem, bár – lévén politikai drámák – szellemi körképet is igyekeztem adni. Nem mellőztem a történelemszichológiát sem. Építményszerűségre, oszloposságra törekedtem tehát, hiszen a király és az egyház alapvető meghatározója volt – elsősorban – a múlt s a régmúlt történelmének.

A „triptichon” szó – mint köztudomású – a képzőművészetben hármast, kinyitható oltárképet jelent, mely a szentháromságot szimbolizálja. Nos, e drámák – protestáns létemre is – az én *szellemi* oltárképeket jelentik: így láttam én ezeket az idöket, embereket. Ilyen oltárképet tudtam én róluk festeni – *óhatatlanul mai* – szívemmel és eszemmel.

Cseppet sem titkolom, hogy e banalitásokra, anti-

hősökre, „ellenfenségesre” annyira törekvő világban *célom a monumentalitás újrafelfedezése és rehabilitációja volt* (a magam számára). A korszükségeket feltétlenül hasznosan kielégítő szellemi panelházak helyett valamilyen időálló, tágas szellemépületet szerettem volna emelni.

Majd kiderül, sikerült-e, és milyen mértékben.

Most pedig néhány szót a *Szekértől elfutott lovaktól*.

E darab az unitárius Dávid Ferenc és a református Apáczai után a szombatos vagy ahogy régen nevezték, „zsidózó” Péchi Simonról szól. Jobban mondva: második, immár hite miatt elszenvedett fogságáról s annak előzményeiről, két síkban: a hajdani jelenben és a visszalapozgató emlékezésben. A történelmi tényekhez csak néhány lényegesebb dologban ragaszkodtam. A históriás könyvekben olvasható adatokon kívül Kemény Zsigmond szép regényének, a *Rajongók*-nak egy-két fontosabb motívumát is felhasználtam. Az ellenőrizhető dokumentáció nyugalmát igyekeztem – a tőlem telhetően leleményes – fantáziával, a kitalált hősök jelenlétével megpezsdíteni. Hisz a ténytyszerűség lapos tésztájában a képzelet mindig is a kovász, az élesztő szerepét tölti be.

Ezek után hadd beszéljek – röviden – az egész (tágabb) szellemi vállalkozás időszerűség-háttéréről is.

A reformáció idejét – a magam számára – már az ötvenes, majd tüzetesebben a hatvanas években felfedeztem. Azért tartottam fontosnak, mert némileg rezisztens – tartós – modellt kínált az egy hiten, egy

eszmén belüli megütközésekre, az eszmék és dogmák – korunkra is jellemző – visszatapogatódzásaira az ősfomák iránt. Másfelől: e kor nyilvánvalóan vetette fel a *szellemújítás* korlátait. Harmadsorban: ez a történelmi időszak (reformáció) tele volt megvádoltatásokkal, egyenes és kancsal pörökkel. Negyedszer: a besúgás mechanizmusa, a feljelentések, az akkori manipulációk nem egy esetben hasonlítottak a személyi kultusz, a dogmatizmus idejére. Ötödször: *a magyarság mint főként anyanyelviség és történelemtudat, méltóságérzet* kérdése úgyszólván először vetődik fel történelmünkben (legalábbis ilyen élesen és széles körben). Hatodszor: a XVII. század, a forrongás utáni intézményesülés, megszilárdulás roppant tanulságos makettjét kínálta. Hetedszer: felvetődik a tolerancia (türelmesség), a szólás-gyülekezés-gondolat-lelkiismeret- és vallásszabadság, a szellemi szuverenitás kérdése, valamint a fejedelmi hatalom viszonya. Nyolcdszor: ahogy egykor a sorsválasztó Tamásiról is írtam – ilyen helyzetekben az emberi egyének, típusok *sorsválasztása*, létdöntései sokkal élesebb fénybe kerültek. Kilencedszer: világosan kiderül e korokból, hogy a türelmesség milyen mértékben *kegyeszerű* és mennyire elvi – még az egyházon belül is. Tizedszer: ezek az idők megmutatják, a fejedelem miként „zsákmányolja” és sajátítja ki a maga céljaira istent, vagyis az eszmét, a hitet, s mit tesznek ez ellen az írástudók, értelmiségiek.

A fentiek lényegében már a *Vendégség*-ből és a *Toronyot választok*-ból is kitetszenek. E konklúziókon bár

már az ötvenes évek derekán is töprengtem, alaposabb átgondolásuk életemben főként 1960 és 70 között következett be. Részint tehát börtönéveim alatt.

Némi büszkeséggel tölt el, hogy nálunk – történelmi lépéselőnyvel – indító munkása lehettem egy olyan (egyben-másban) új történelmi drámaszemléletnek, amely anélkül hogy penetránsan aktualizálna, megtartván a história *mélyi* szellemét – időszerű gondolatokat és hősokeket állít elénk, filozofikusabb szellemhátterrel, mint az szokásos volt. Legalábbis: ez állt szándékomban.

Hát békesség a jó szándéknak!

Budapest, 1982. augusztus 20.

P. G.

Első rész

1. KÉP

Ha nem két részben játszunk, ez az első felvonás kezdete. Börtön Désen. Folyosók, lépcső, fent vasajtó. Péchi Simon cellája. Más cellajátók. Bent durva faasztal, deszkadikószerű ágy, szék, szétszórt héber nyelvű könyvek. Péchi arca megtört, szeme messzibe révedő. Imádkozik.

PÉCHI SIMON: Teremtő bíráim, *Élohim!* Ó, *Adonáj!* Én istenem, uram! Te, ki a Kegyelmes *Jáhvé*-nak is nevezed magad, ki Mózesnek előbb így mutattad magad, ki Ábrahámnak még hamarabb *Él Saddáj*-ként* mutattad magad, vagy te, aki vagy, *ehje aser ehje***, és lakozol határtalan birodalomban, hallgass meg! Hallgass az én szómra, mert szavaimban párányi hangyák szöszmötölése indul irdatlan elefántok fülei iránt... *(Hangja mormolásba hal. Kint döngő léptek hosszan, kicsit visszhangosan: jön az őr – Gábor bácsi – ételes edénnyel. Kinyitja a cellajátót. Péchi nem tekint föl.)*

GÁBOR BÁCSI: Ébredjen, Péchi uram! Megint a mennyekben jár? Kint vígan süt a nap. Nem szeretné látni? No, hoztam valami falnivalót. Inkább innivaló

* Isten (Él) elnevezései óhéberül

** Vagy te, aki vagy – óhéberül

ez. (*Leteszi, Péchi nem néz az ételre.*) Nem épp kívánatos a színe... nem mondom, én is rókáznék tőle. Egyék, no.

PÉCHI: Süt a nap? Meg mertem volna esküdni.

GÁBOR BÁCSI: Vigyem fel egy kicsit?

PÉCHI: Most nem.

GÁBOR BÁCSI: De siessen az evéssel, nemsokára vendége jön.

PÉCHI: Vendégem?

GÁBOR BÁCSI (*kacsint*): Valami hittérítő. De hát kelmedet fej- és jószágvesztésre ítélték. Akkor meg minek a hittérítő? Hullákat is térítenek? Már elnézést, de minek patkolni a döglött lovat.

PÉCHI: Lehet, afféle *gyóntató*. Hisz ítéletvégrehajítás előtt vagyok. De hozzám hiába küldik... Nem vagyok én katolikus. (*Maga elé.*) Mint hiéna és sakál a dögre... mint a legyek, keselyűk, a holttetem fölé... úgy jönnek e dögkeselyűk eleven hitemre...

GÁBOR BÁCSI: Bizony ezek át akarják keresztelni az embernek fiát. Könyvet nyomnak kezébe, hogy okuljon a tanokból. Ezek, ha kell, ha nem, meg akarják változtatni a szegény halandót... (*Mosolyog.*) Látja, már csak azért is jobb börtönőrnek lenni. Engem még soha senki nem akart megváltoztatni.

PÉCHI (*mintha nyugtalanul*): És mikor jön?

GÁBOR BÁCSI: Parancsba kaptam, hogy ebéd utánra itt rend legyen, mert jön a hittérítő.

PÉCHI (*körülnéz*): Hisz rend van itt. (*Nagy a rendtelenség.*)

GÁBOR BÁCSI (*felnevet*): Akkor a pokolban is rend

van, mert az üst ott fortyog, ahol kell, és épp az a láb-szár fő benne, amelyik kell. No, egyék már. *(Péchi megkóstolja.)*

PÉCHI: Gábor bácsi, ezt a levest nem zsírral főzték?

GÁBOR BÁCSI: Ne féljen, tudják, hogy kelmed szombatos. Kóser egy lé ez. *(Kis szünet.)* Oszt ezért zárták be? Mer' nem kell kegyelmednek a disznóhús? Mert az tisztátalan?

PÉCHI: Ezért is. *(Első ízben enyhe mosoly.)*

GÁBOR BÁCSI: A tökkelütöttek magát bezárják, mert nem eszi a disznóhúst, a másikat meg azért zárják be, mert disznóhúst követel. Hát világ ez? A helyett hogy örülnének, hogy ha kelmedék nem eszik, hát annál több jut nekünk. *(Apró szünet.)* Biztos, valami sertéshizlalók jelentették fel, igazam van? Csak nekik áll érdekükben az ilyesmi. Ha mindenki a kelmetek vallására térne – ők becsukhatnák a boltot. Nem igaz?

PÉCHI *(miközben eszik)*: El tud maga képzelni egy akkora sertéskereskedőt, amekkora a világ?

GÁBOR BÁCSI *(újra elneveti magát)*: Hát olyat már láttam, amelyik majdnem akkora volt, mint ez a börtön, csak éppen gömbölyűben... Igaz, újabban azt mondják, a világ is kerek, mint egy kecskegomolya.

PÉCHI: Na hát ő nem akarja... ez a világnagy sertés-kupec... Ő nem akarja, hogy szívünk szerint éljünk, s csakis istenre gondolva töltsük el napjainkat. Ő nem akarja, hogy jók legyünk, hogy békében egymást szeressük ... úgy hívják e sertéskereskedőt, hogy kapzsi-

ság. És ez a nagy kereskedő ölbe tett kézzel ül, van, aki helyette dolgozzék, elég... Ő csak irányít, és milliószor annyit eszik, iszik, dőzsöl, mint azok, akik a sertést terelgetik, s levágják neki. No látja, ezért nem eszem én a disznóhúst... (*Mosolyog. Kis csend.*)

GÁBOR BÁCSI: Látja, én meg ezért vagyok különb minden más katonánál. Én ilyen emberekkel beszélgethetek, mint kelmed, ők meg az ellenség vériben fürödnek... Ostoba fickók! Úgy tudom, maga is özvegyember. Én is... Egyedül nehéz dolog. No, befejezte? (*Az evésre.*)

PÉCHI: Be.

GÁBOR BÁCSI: Tényleg, ne vigyem ki egy kicsit a levegőre, lássa az a hittérítő, hogy van egy kis jobb színe.

PÉCHI: Maradok.

GÁBOR BÁCSI: Igaza is van. Legalább nem látja, hogy kint hogy tud sütni a nap, miközben itt bent sötét van. Így legalább azt hiszi, hogy kint is rossz az idő, s megvigasztalódik. Hát nem így van? (*Indul. El.*)

PÉCHI (*egyedül*): Ó, Élohim! Miért is nem fogadtam szót a fejedelemnek? Miért is nem álltam be a sorba, mint mások? A *rendes*, alázatos egyháziak sorába? De hiszen alázatosabb voltam, mint a féreg... Nekem a porban is jó volt. Vagyont nem gyűjtöttem. Amim volt, amit rám örökül hagytak – a vallásomnak adtam... Miért volt olyan lázító az én szelidségem? Miért félnek jobban a szeretettől, mint a gonoszság-

tól? Miért bántják azt, aki csak vár. Újra Messiást vár, de csak vár, vár, és nem bánt közben senkit.

(Csend. Léptek, jön Zombori az örrel. Az beengedi a cellába, aztán hallgatódzik, de csak kíváncsiságból. Kis csend.)

ZOMBORI: Nem ismer meg?

PÉCHI: Gyengül a szemem. Miért jött, és ki küldte?

ZOMBORI: Az erdélyi unitárius egyház. A Dávid Ferenc és Blandrata egyháza.

PÉCHI: 1638 óta már csak a Blandrata híveinek egyháza. Azoké, akik Krisztust is istennek tartják. Akik Dávid Ferencet hagyták dévai tömlőcében elpusztulni, mert ő azt mondta: Jézus nem isten, hanem ember. A saját papjukat dobták oda ellenségeiknek. Miért jött?

ZOMBORI: A Krisztus-hívő és törvényes unitárius egyház köpönyege alá többé nem bújhat egyetlen törvényen kívüli szombatos sem. Mert minket is üldözni fognak magukért. Meg kell térniök.

PÉCHI: A hittérítést hagyja a kálvinistákra, hisz a fejedelemmel ők vannak uralmon.

ZOMBORI: Valamennyien a fejedelmet szolgáljuk. Már lassan a jezsuiták is behódolnak néki. *(Kis szünet.)* Tényleg nem ismer meg?

PÉCHI: Ki maga?

ZOMBORI: Annyira megváltoztam volna? Gondolkozzék... Volt egyszer egy pap... egy távoli birtokon ... Egy kis erdélyi templomban... falun... Nos?

PÉCHI: Nem... nem tudom...

(Erőlködik.)

Jöjjön talán közelebb... Itt mintha több lenne a fény.

(Zombori eléje lép, Péchi mereven nézi, aztán ő is erősebb lép, egészen közel hajol a másik arcához.)

ZOMBORI: Emlékezzék csak...

PÉCHI *(elkapja szemét, a távolba mered)*: Emlékezem.

(Sötét.)

2. KÉP

A szín mélyén erdélyi – falusi – templom hátsó kijárata. Hallatszik a 42. zsoltár: „Mint a szép híves patakra...” Orgonaszó. Jobbról-balról magyar parasztok jönnek izgatottan: szombatosok. Emberek, asszonyok. Szép az idő, mezítláb vannak. Kezükből sarló, gereblye. Aratóingükön „arba-kanfosz”-t hordanak: négyzet alakú, gyapjúviseletet, melynek négy sarkán szemlélőbojtok (más néven „Tallisz kótonnak” vagy közönségesen „cidáklinak” is nevezik). Némelyiknek halántéktincse is van.

CSEHI *(a többiek felé)*: Várjuk meg itt hátul, míg kijön templomából isten hamis papja. Tudja meg, mi vár rá! *(A templom felé beszélnek. Idéz a Bibliából – könyv nélkül.)* „Új isteneket, ha választott a nép, / Mindjárt kigyúlt a harc a kapuk előtt.”*

SÁRA *(fiatal)*: Ó, megbünteti Jáhve azokat, kik messze mentek Izrael tiszta forrásától, és nem térnek vissza, miként a nyájtól elbitangolt kecskék. Az Ígélet

* Birák könyve 5, 8

földje vár minket testvéreim! Az Ígéret megszentelt földje! Halleluja! Halleluja! *(Földre vetik magukat.)*

REBEKA *(öreg)*: Méregzett s beomlott kútra mentek ők itatni. A vályúban békalencsés a víz, a hitnek szent vize. *(Mintha látná.)*

CSEHI: Másképp magyarázzák a szentírást, mint eleink! Az igaz szót elfeledték. Kiforgatták a szent szót. Senki se érti már, amit beszélnek. Babel tornyaként dől le minden, jó testvéreim. Az ige kihullott szájukból, mint vénember foga. Ó, Jáhve, mivel haraphatnának szent hitedbe, mint friss kenyérbe eztán?! *(Az égre néznek valamennyiük arcán a legmélyéresebb áhítat és rajongás. Tiszta paraszti arcok.)* Azt mondom hát nektek: gyertek mind velünk, míg nem késő, a forrást megkeresni! A legtündöklőbb forrást megkeresni! *(Könyörgőn, fénylő szemekkel.)*

(Most megjelenik oldalról három fiatalember: György úrfi, Balás és Kolosi. A parasztok hátrahúzódnak, imádkozó pózban. György lökdösi a fiúkat.)

GYÖRGY ÚRFI *(vígán)*: Én azt mondom, vívjak meg a lányért! *(Kihúzza s kezükbe adja saját kardjukat.)* Mire kijön a templomból, lásson legalább egy hullát... attól mindjárt meghatódik. No, Mózsi, miért nem emeled azt a kardot... Ábris! *(Heccelődve.)*

BALÁS: Ne tréfálj, fejedelmi barátom. Hisz Mózsi-val pajtások vagyunk.

GYÖRGY ÚRFI: Pajtások, de vetélytársak is. Te is pályazol Péchi Debórah kezére, meg te is. Soha jobb alkalom! Az apja épp Gyulaféhérváron leledzik...

különben mindig a lánya szoknyáján ül. Nem mondom, szép leány! Mit szóltok?

KOLOSÍ: Én... nem is találok rá... hasonlatot.

GYÖRGY ÚRFI: Te semmire se találsz, Mózsi. No de te, Ábris? Hallgatsz?! No, megmondom én. (*Kicsit mókázva, szavalóstillusban.*) E lány orcája oly jóságos fehér, mint az aradi vagy a bácskai kenyér! Ám csillogó hideg is, mint a hargitai hó, jeges tekintete pedig úgy megtojóz, fiam, mint a gyimesi szél! No, hát nem árt megmelegedni még előtte, rajta! (*Lökösi őket.*)

BALÁS: Én nem versenek Mózsisal.

GYÖRGY ÚRFI: Csak tán nem nézed le bajnoki képességeit? No, ez nem volna szép. Elvégre oskolatársak voltunk... igaz pajtások... Nem hordhatjuk ily fenn az orrunkat. Mózsi, szeretnéd elnyerni a Debórah kezét?

KOLOSÍ: Igen! (*Szeme felcsillan, tétova, kicsit mosolygató alak, nem ellenszenves.*)

GYÖRGY ÚRFI: Ábris?

BALÁS: Mért hergelsz bennünket, György úr? Te cipeltél ide bennünket, csak tudnám, miért.

GYÖRGY ÚRFI: Azt akarom, hogy itt előttem kérje meg a lány kezét egyikőtök, amíg az apja távol van. Egy református barátom nyerje el a szombatos Péchi lányának kezét.

BALÁS: Miért oly fontos ez neked?

GYÖRGY ÚRFI: Miért? Mert én meg somlyói Báthory Zsófiát jegyzem el nemsokára. Ő meg katolikus, de áttér hitemre. A házasságnál nincs jobb hittérítő. Péchi a húszezer hívével belép egyházunkba... és

szent lesz a béke. Nincs a szerelemnél türelmesebb megoldás... még anyám is ezt mondja, pedig ő a szerelem szót az utóbbi harminc évben aligha ejtette ki a száján. (*Vidor, kaján.*)

KOLOSÍ: A nagybátyám is épp ezt mondja... és igaza van. Mondott egyszer valami jót a szerelemről... várjatok csak... hogy is mondta...

GYÖRGY ÚRFI: Mózsi fiam, jobb, ha nem töröd a fejed hiába!

(*Megveregeti a vállát.*)

BALÁS: Én nem akarom őt megtéríteni. Nékem nincsenek fejedelmi terveim.

GYÖRGY ÚRFI: Mit akarsz ezzel mondani?

BALÁS: Én nem vallásháborúzó.

GYÖRGY ÚRFI: Nagyon helyes. Látod, apám se siet belépni a svéd Gusztáv oldalán.

BALÁS: Jól teszi, nagyra becsülöm érte. Mi keresni-valónk volna idegenben... vért hullatni, mások hitébe avatkozni... mi közöm hozzá, hogy ők miként hiszik istent?

GYÖRGY ÚRFI: Én is a türelem híve vagyok, édes gyermekem! Csak egyben vagyok roppant türelmetlen! Én ma leánykérőt terveltem, értitek! Hasznos akarok lenni. Apám ugyanis azt mondta, nem vagyok jó semmire, csupán hajcihőzni meg csavarogni... Hadd lássa: lóköttő fia egyengeti céljainak útját... Hisz nagyváradi kapitány lettem én, urak!

KOLOSÍ: De hát... a lány apját mégiscsak... meg kéne kérdezni... nem? Nagy marhaságot mondtam? (*Tétován.*)

GYÖRGY ÚRFI: Talán a vénember kezét kéritek meg? Kész tények elé állítani, az a legjobb módszer. Ti elkezdték vívni, ő kijön, meglátja... én pedig azt mondom: kisasszony, e két fiatalúr vérét magáért ontaná... Istenes lelke ne tűrje ezt, és válasszon közülük... válasszon, de máris!

(Megjelenik egy aggastyán: Trauzner Lukács. Szeme tétova, mozdulatai elméjében zavarodott emberre utalnak. Nem túlzóan. Szája vonagló, talán motyog is valamit.)

LUKÁCS: Hány óra, fiatalurak? Az én órám ott maradt egy falon... Tető nélkül. Egy épen, egészen maradt falon... Nem is, szegen... nem falon, csak szegen.

GYÖRGY ÚRFI: De a szeg mégiscsak falba volt verve, bátyó, igazam van?

LUKÁCS: Hogy is hitták? No igen, este volt. Késő este. Épp mint most. *Azok* is ott voltak. A hogyis-híjjákok. Szép holdvilágos este volt. *(Kis szünet, sutogva.)* Nem láttátok Péchi Simont?

GYÖRGY ÚRFI: Minket inkább a lánya érdekel, bátyó.

LUKÁCS: No persze. Minek?

GYÖRGY ÚRFI *(aki élvez a csodabogarat)*: Mert ő nem visel szakállt.

LUKÁCS: Visel az. Mindig is viselt...

GYÖRGY ÚRFI: Nofene. Fönt vagy lent?

BALÁS: Hagyjuk békén, barátom.

KOLOSI: Hogy hívják kendet... bácsika?

BALÁS *(közelebb lépett)*: De hisz ez Trauzner Lukács.

GYÖRGY ÚRFI: Az ki?

BALÁS: Dávid Ferenc veje.

GYÖRGY ÚRFI: Nocsak, ilyen neves ember. Két lábon járó egyháztörténelem. Mért kell neked Péchi, Lukács bátyó?!

LUKÁCS: Én... keresem az új sereget. A legifjabb sereget. A változást, mindig azt keresem én. Hány óra van, urak? Mert nékem meghagyta Ferencem, meghagyta, hogy *abban* az órában *azokkal* kössek szövetséget. *(Ezt halkán.)* Világszövetséget. Minden friss erővel. Új vallással. Minden születővel. A magas Mindenséggel. Megbízott Ferencem. Felhatalmazott. Itt van ni... *(Kotorászik.)* Itt a könyvem... én írtam... A szövetségről. Olvassátok el... valamennyien. *(Kis csend.)* Nem láttátok Ferencet?

(Csehi, aki eddig figyelt, most a háttérből odamegy.)

CSEHI: Hagyják, fiatalurak. Bolond szegény. Jöjjön, Lukács bátyám.

(Hátraviszi a motyogó öreget. Kis csend.)

BALÁS *(utánuk)*: Őket sérti a gúny, ha megbántod saját bolondjukat. Az ő bolondjukon kacagni annyi, mintha rajtuk nevetnél. Az ő bolondjuk emlék a múltból... nagy idők tanúja, örökölték.

(Maga elé, de György úrfi is jól hallhatja.) Az ő ügyükért zavarodott bolonddá. Hát úgy érzik, mintha félnótás magzatukon – önnön vérükön nevetnél. Mintha bolonddá lett céljaikon kacagnál. Mintha azt mondanád: ti is mind ilyenek vagytok, vagy lesztek

előbb-utóbb. Önmagukat becsülik és védik e bolondban. Ez a bolond testvéries, tétova szikra, kicsiny darabka ép és erős eszükből. *(Kis csend.)* Nem mindenki ifjú és hatalmas.

GYÖRGY ÚRFI *(utálattal)*: Morális lecke! Miközben a kardotok pihen. A párbajjal mi lesz, hékásaim? *(Megütötte a másik hangja, ezért is akarja elhessegetni e könnyedséggel.)*

(Most kijön a templom hátsó ajtaján Debórah és Zombori.) No, rajta, szájtaíak! *(Lökdösi őket, hogy vívjanak.)*

ZOMBORI: Mi történik itt, fiatalurak?

DEBÓRAH *(halkan)*: Ez a... fejedelem fia... az meg... *(Elharapja. Zombori közelebb lép.)*

GYÖRGY ÚRFI: Talán nem ösmer meg?

ZOMBORI: De – megösmerem. Vajon fejedelmi édesapja tudja, miként viselkedik fia egy templom előtt?

GYÖRGY ÚRFI: Először is, ez a templom hátulja, tiszteletes úr. Másodszor: *hátha* tud róla apám. A kisasszonynak e két ifjú közül ma itt választania kell! Különbén vér folyik... s a kisasszony gyöngé, ájtatos lelke rajta! *(Gúny.)*

DEBÓRAH *(halkan)*: Hogy beszél? Hisz egyszer láttam életemben...

BALÁS: Vajon, barátom, majd Báthory Zsófiával is ily határozott és merész leszel?

GYÖRGY ÚRFI *(fellobban)*: Az én hercegi Zsófiámhoz mered hasonlítani e szektás fehércselédet? Lila leszel, mint a székelyhagyma, te! *(Kardjához kap.)*

BALÁS: Nyughass, pajtásom, tudod, hogy én becsüllek. Véled voltam jóban meg rosszban is. De ne kapasd el magad. Apád nem lesz mindig a hátad megett...

GYÖRGY ÚRFI: Most sincs, te! *(Kiáltva.)* Most sincs! Védekezz!

(Balás is kikapja kardját, néhány pengeváltás, Debórah eltakarja szemét, Zombori topog, Kolosi félénken elhúzódik. Most hirtelen négy, eddig nem látott katona ugrik elő valahonnan, élükön a tiszt.)

EGY TISZT: Itt vagyunk, György úrfi! Hé, te átkozott!

(Lefogják Balást, öklözve oldalát, rugdalva lábát elcipelik.)

GYÖRGY ÚRFI: Hé, ostobák, ki kérte, hogy megvédjétek, ki kérte?!

BALÁS *(visszakiáltva)*: Látod, pajtás, ami néked csak játék volt – az nékem mi lett!?! *(Ütik. El.)* Apukád küldte őket és anyukád! *(Dühös megvetés.)*

GYÖRGY ÚRFI: Eresszétek el! Hé! Eresszétek el! Esküszöm, kisasszony, nem tudtam róluk, esküszöm!

ZOMBORI: Most már távozzék innen.

DEBÓRAH: Legalább menjen gyorsan utánuk... ne hagyja...

KOLOSI: Valóban... menni kéne...

GYÖRGY ÚRFI: Micsoda szégyent hoztak reám! Ma még szíjat hasítok e katonákból! Szavamra szíjat, ekkorát! *(Beleöklöz Kolosi hátába.)* Gyerünk! *(A félrehúzódtott jobbágyokhoz, utat törve.)* Félre, atyafiak, félre!

(Sietve mindketten el. Kis csend.)

DEBÓRAH: Teremtöm, mit lehet... mit szabad...
mit engedsz meg nekik...

ZOMBORI: Az erőszak nem kér engedélyt. Saját magának ő állítja ki.

(A jobbágyok előbbre jönnek. Zombori ocsúdik.)
Hát véletek...? Hozzátok beszélek, jóemberek. Mért nem jöttetek istentiszteletre? *(Közel lép.)* Vasárnap szent napján sarlóval jösztek templomunkhoz? Hal-lod, Csehi Miklós, te főkolompos!

CSEHI: Én más névre hallgatok. Nevem Ábel-Ana-niás-Ezékiel. És a mi ünnepünk a szombat.

ZOMBORI: Szóval nem Miklósnak hívnak? Majd teszek én róla, hogy régi nevedre hallgassál megint. *(Burkolt fenyegetés.)*

SÁRA: Ne fenyegezd az én uramat, Élohim angya-lát.

ZOMBORI: Adok én nektek angyalkodni, ostoba ra-jongók!

CSEHI: Angyala vagyok én az úrnak, akárcsak test-véreim. És minden ember angyal, ki őbenne hisz, és a lakása benne van. Távozz hát templomunkból, ha-mis pap. Bánd meg bűnös botorkálásaid: állj közénk, vagy távozz!

ZOMBORI *(mint aki nem hisz a fülének)*: Jól hallot-tuk, Debórah kisasszony? *(A lány kicsit megszeppenve áll.)*

CSEHI: Megjött Péchi Simon a városból, hogy el-foglalja öröklött birtokát. Végrendelet által szállt reá.

DEBÓRAH: Hol van apám?

CSEHI: Mindjárt itt lesz, Debórah kisasszony. És jobban tenné, ha nem hallgatná a sátán prédikációit, hanem végleg hozzánk térne, hiszen édesapja igaz hitét kell követnie. Ne járjon többé a Krisztus-hívő unitáriusok templomába. A Szentírás üzen magának: „Mígnem én Debora felkelék / Felkelék Izrael anyjaként.”*

DEBÓRAH: Isten csak egy lehet. S ha egy – nem mindegy, hogy melyik templomába térek?

CSEHI: E birtokon nem lehet többé más hitet követni. A sátán távozzon el!

HANGOK: Távozz, sátán, távozz!

ZOMBORI: El akartok kergetni, csürhe népség?!

CSEHI: Hamis hitetek kerget el. Térjetek az ősforráshoz vissza! Elrontottátok az igét, a tiszta szót!
(*Közelednek.*)

(*Jön Péchi.*)

ZOMBORI: Fennvaló urunk épp jókor hozta kelme-det. E jámbor és elmében nem épp fényeskedő népség mindenfélét összezagyvál!

PÉCHI: Nem kell túl sok elme, sem nagy tudás a hithez, tiszteletes úr. Hinni kén' abban, hogy ha a szív tiszta és derűs – akkor mindent megért. Debórah, te most menj szépen haza!

DEBÓRAH: Mit akar a... tiszteletes úrral?

PÉCHI: Arra kértelek, menj haza.

DEBÓRAH (*most már engedelmesen*): Igen, apám.
(*Lehajtott fejjel el.*)

* Birák könyve 5, 7

SÁRA: A tiszta forrást keressétek hajnaltól nap-
estig! (*Hisztériával.*)

ZOMBORI: És ezt a kelmed tudtával mondják vagy
csupán önfejtőtől?

PÉCHI (*továbbra is nyugodt*): Tudok róla. Az én hi-
temen vannak. E birtokon ők enyéim, tehát a hitük se
idegen.

ZOMBORI: A katolikusok is ezt mondták: akié a bir-
toklás, azé itt a hitvallás. (*Gúnyos skandalással.*) Aztán
jött a református fejedelem, és ő is államegyházat
akart csinálni, mondván: akié az országlás – azé itt
a hitvallás. Most meg kelmed is ezt a nótát fújja! Hát
ezt köszönöm szépen! Maguk se különbek, mint a pá-
pisták és a reformátusok!

PÉCHI: Azt mondom, távozz innen, te Krisztust
istennek hívő unitárius! A református papokat már
elküldtem. Most te vagy a soron. Hacsak... nem
gondolod meg magad, s nem térsz hitünkre.

ZOMBORI: Én soha.

PÉCHI: Akkor menj el a templomból!

ZOMBORI: Ti is épp oly türelmetlenek lesztek, mint
Kálvin, Zwingli és a társaik! Sőt, megjósolom: ti még
türelmetlenebbek. Mert minél többet vár valaki a ha-
talomra – annál türelmetlenebb és mohóbb. Mert ker-
geti az elkésett idő. Úgy érzi, az isten lábát végre
megfoghatta, hát nem engedi el, de védi tüzze-
l-vassal! Így születnek az új s új türelmetlenek.

PÉCHI: Ezt épp nékem mondja, kinek a hitét ül-
dözték s üldözik?

ZOMBORI: S máris visszaadja nékem az üldöztetést!

A kisebbség lám itt többség lett, s úgy viselkedik, mint a régi többség. Az üldözöttből még jó üldöző lehet! Sőt akár jobb is, mint elődei! (*Gúny.*)

CSEHI: Ne hagyj, Jáhve, hogy ilyet beszéljen, ó ne hagyj! Térítsd vissza őt az igaz útra, mely nem kanyarog többé jobbra-balra.

MIND (*morajlón*): A forrás felé! A forrás felé, Urunk!

ZOMBORI (*kikelve rájuk*): De az égi forrás is néha elapad! Mennének a forráshoz vissza, de arra már reá gördült egy szikla... vagy iszap tömte be – hát nem értitek?

MIND: A forrás felé! A forrás felé! (*Fülük süket a pap szövegére.*)

ZOMBORI (*szinte kiabálva*): A hajó, mely a tengeren úszik, már nem indulhat vissza a forrás felé, mert teste oly hatalmas, hogy kis csermelyekbe nem fér! Ez a hajó az egyház! Hogy mehetnénk vissza a szentírás *akkori* szavához, midőn az egyház külön-külön s együtt is oly hatalmas, hogy a naiv igék csermelyébe nem fér!

(*Apró szünet.*)

PÉCHI: Elég lesz most már, tiszteletes úr. A híveim hitét ne zavarja többé.

ZOMBORI: A kelmed hívei oly tudatlanok, még azt sem sejtik, hogy nem minden forrás eleve *tiszta víz*. Vannak, melyekből vegyesen buzog fel a víz a hordalékkal együtt!

PÉCHI: Elég! Birtokaimról s hetven falumból minden más hitű pap távozni fog, és rögvest! (*A hívei*

felé.) Menjetek, s foglaljátok el a templomot. Mától kezdve a tietek! A mienk most már Örökké! Menjetek!

CSEHI: Péchi Simon, ha négyszemközt maradtok, nehogy hallgass e sátán szavára!

PÉCHI: Ábel, miket beszélsz?!

CSEHI: Csak mondom... Ő is *tudós*... te is... s így könnyen szót érthettek a buta parasztok feje felett ti – írástudók. (*Gyanakvás.*)

PÉCHI: Te is írástudó leszel, ha végre könyvet fogsz kezvedbe!

CSEHI: Hogy elrontsa tiszta hitemet a sok tudós-kodó!? Kételkedéssel itasson meg, míg én a hitre vagyok szomjas? Ezt soha!

PÉCHI: Ne gyanakodj a tudósokra, Ábel, még rájuk szorulhatsz!

CSEHI: Csak te ne békülj velük! (*Komor.*)

PÉCHI: Elég! Menjetek!

(*Elindulnak, énekelve valamelyik szombatos dallamot, eltűnnek, Péchi szemmel követte őket.*)

ZOMBORI: Látom, a balgaság megleckézteti kel-medet.

PÉCHI: Még egy hangyától is lehet tanulni.

ZOMBORI: De az most elefántnak képzei magát s olyanak, aki a *tiszta forrásra* jár... Hát hol a tisztaság? S van-e egyáltalán? Tiszta kézzel nem süthetnek halat, Péchi, és nem pólyálnak csecsemőt... tisztaság... milyen ostobaság!

PÉCHI: Ide figyelj, Zombori Bálint! Minden szent eszme később mint a csermely kanyarog, elkalandozik s beömlik más folyókba, egy-egy nagyobb gondo-

latba. A tiszta, egyenes forrás pedig ott marad régi helyén... Hát mi őhöz fordulunk. Mert ennek vize még nem kanyargott el sehova... ennek vize még nem ömlött se folyókba, se tengerekbe, melyekben eltűnik régen volt tisztasága... Ezt a forrást keressük, érted-é? Az ősit.

ZOMBORI: Ami nem kanyarog – az nem jut el sehová, Péchi úr! Az a kanyargás, Péchi úr, épp a história, a nagy idő... az élet... Ha bármely vidéken meg akar egy hit honosodni, követnie kell a táj hegyei-nek-völgyeinek szokását. A kanyargás által honosul az eszme! Hát hogy is juthatnátok a forráshoz vissza... s különben is – ki leli meg már azt a régi forrást?

PÉCHI: Úgy megyünk a folyók, csermelyek mentén vissza a forráshoz, mint a régi történetben Ariadné a fonala után!

ZOMBORI: De a patak néha búvópatakká válik, Péchi úr... Képzeld el, mintha Thészeusz nyomában járna valaki, s a fonalat, amit ő legombolyított, ez az idegen erő rögvest feltekerné ismét... Hát hiába indulna vissza Ariadné fonalán! A mesében Jancsi és Juliska kenyérmorzsát szórt le, hogy ne tévedjen el a rengetegben... De a madarak felcsipegetik, s ők mégis eltévednek. Attila király koporsóját úgy földelték el, hogy temetés után a sírásókat lenyilazták, sőt azokat is, akik őket lenyilazták, sőt azokat is, akik a nyilazókat lenyilazták... s tudod miért? Hogy ne lelje meg senki e koporsót. Hát így vagyunk a tiszta

forrással is, mint e koporsóval... Hát hogy lelhetnéd meg te azt a koporsót, Péchi úr? Hogyan?

PÉCHI: Hogy elindulok a lenyilazottak csontjai nyomán... s akkor is meglelem a tiszta forrást. A szövegről leszűrjük a szennyes értelmezést, mint ahogy fogainkról a fekete követ, hogy újfent ragyogjanak.

ZOMBORI: És mitől tiszta az a forrás, hiszen a földből buzog, s a földben mennyi ganaj van, Péchi úr?! Hát akkor hogyan tiszta és mitől?

PÉCHI: Igaz, hogy más íze van a víznek, amely agyagon át szivárog, és más annak, amely homokból vagy a gyökerek közül buzog föl. Más íze lesz az égből jövő esőnek, mint a föld alól feltörő vizeknek. És ez mindig is így lesz! De attól még mindegyik víz marad s a *maga nemében* tiszta, mert csak azt a földet hozhatja magával, amelyikből kiszökken. Ha a kanyargás által, mint mondod, az eszme honosul, hát mi a forráshoz honosítjuk vissza.

ZOMBORI: Megboldogult nagy fejedelmünk, Bethlen Gábor vallásszabadságot hirdetett. De úgy látszik, túl nagy volt e szabadság. Jót akart, de a poklot elszabadította. Mert nem érti mindenki, hogy mire kell használni a szabad hitet. Nem mindenféle gondolat szabadsága kell ide, hanem egyetlen olyan gondolat, amitől minden ember szabadnak érzi magát. És ez nagy különbség.

PÉCHI: Nem egyféle a szabadság, tiszteletes úr. Az egyik testében rab, a másik szellemében. És ha a rabság nem egyféle – a szabadság is sokféle lesz!

ZOMBORI: Nekem elég az az egy is, amit hitem ad!

PÉCHI: Menjen hát isten hírével, tiszteletes úr! A legyezőt is csak akkor lehet használni, ha sok-sok szára szétterül. Ha sok hit és sok gondolat szabad – az ország is halad. E birtokot nevelőapám azért testálta rám, hogy jövedelméből felépítsem az igaz hitet. Hogy ne porladjon el egy tiszta gondolat! És nem is vész el, amíg én talpon vagyok... maholnap húszezernél is több hívem lesz...

ZOMBORI: Egész sereget! De vert sereget is láttam én.

PÉCHI: Lehet, de most vallásháborúk szele fújdogál. S a vallásháborút a vallásszabadságért indítják, ha jól tudom. A vallásszabadság pedig ránk is vonatkozik. Hát kinyitjuk a sok hit legyezőjét, szabadon kinyitjuk, és elhessentjük a sátán legyeit!

ZOMBORI: Sektákra e szabadság nem szól, Péchi úr.

PÉCHI: Ki szabja meg itthon, s az én földemen, hogy mi a szekta? Talán az isten? Ő nékem mást sügött látomásaimban. Vagy tán a „bevett”, alkotmányos egyházak? Ők örvendeznek, hogy birtokba jutottak. Elosztották a koncot, s bárki kérne jussot belőle – kedvét letörik. *(Most először érezzük már-már fanatizmusba hajló hitét.)* Ők lettek betyárból a jó pandúrok, nem én! Az állam pandúrjai.

ZOMBORI: Még kelmed is lehet!

PÉCHI: Annál szelídebb az én hitem.

ZOMBORI: A jámborsággal itt nem sokra megy! A szeretet ájtatos szenteltvizét a pápisták mind megitták, s úgy megmámosodtak tőle, hogy megcsinálták a tűzégető inkvizíciót!

PÉCHI: Tudunk róla, hogy Dániel az oroszlán-

barlangba ment alázatos hitével, és az ige előtt a vad-ság megjuhászodott.

ZOMBORI: Ajkkor rejtsen pengét is a bibliába, a lapok közé olvasónak – nehogy felfalják. S lehetőleg a Mózes öt könyvébe, hátha ott nem keresi senki, mert az maguk szerint – gyanún fölül van!

PÉCHI: Istentelen! Máris menjen innen! *(Előbbre lép. Keményen meglöki.)*

ZOMBORI *(gúny)*: A jámbor Péchi! Halljam, kinek a birtokáról kerget el?

PÉCHI: Az én birtokomról!

ZOMBORI: Vajon nem arról, amelyért eleink megküzdöttek, vérrel, áldozattal, hogy építsenek házat, templomot s kutat? Amely földnek alkotmányt adtak, hogy rend legyen itt, és iskolák és könyvek... Ahol utat követtek eleink, amit megvédték török, tatár, német és bizánci ellen... s mindenki ellen, aki támadott... Kinek a birtokán állok én, kinek a földjén, hogy elúzhessen innen?

PÉCHI: Az enyémen!

ZOMBORI: Engem csak őseink úzhetnének el... mert ezt a birtokot Báthory és Bocskai védte, utánuk meg Bethlen Gábor fejedelem és magyar király, ma pedig Rákóczi György óvja meg erővel és eszével. És öelöttük – őseink védték, régebb pedig az Árpád-háziak! Meg Attila, s ki tudja, ki még! Hát kinek a birtokáról akar kiűzni engem?

PÉCHI: Az enyémről! Menjen, mert átokkal üzöm el! *(Már-már újra egymásnak ugrottak.)*

(Kis csend.)

ZOMBORI: Ne üzz, hogy ne üzessél. Én békességet akartam. *(Csöndesen.)* És ez ráadásul még Isten földje is.

PÉCHI: Menjen!

ZOMBORI: Megyek. *(Indul, megáll, visszafordul.)*
Még találkozunk.

(Elmegy.)

PÉCHI *(egyedül)*: Ő békességet akart... hát én nem azt akartam? Békességet, de hogyan, milyen áron? Békességet, de kinek? Mindenki békét érdemel? *(Fel-néz.)* Élohim, te igazíts el e zűrzavarban... *(Lassan elindul a templom felé, ahonnan most újra felhangzik a szombatos ének egy strófája, Péchi megtorpan, áhítattal hallgatja.)*

ÉNEK:

*Felséges Úristen, mennynek, földnek ura,
Fiaidnak igen hagyta parancsolva,
Lenne elméjekben szombatodnak napja,
Lelki szolgálattal szentelnék mindenha.*

PÉCHI *(arcán átszellemült öröm)*: Ó, Élohim... és így foglalta el a te angyal-szombatod a sátán-vasárnapot. *(Gyorsan indul a templom felé, ahol még szól az ének dallama, a sötétben is.)*

3. KÉP

Börtön. Péchi ül a priccsen, maga elé meredve. A cella előtt, durva faszéken a börtönőr üldögél és pipázik.

GÁBOR BÁCSI: Hall engem, Péchi uram? Ébren van?

PÉCHI (*felriad*): Igen, ébren. (*Kissé lehangoltan.*)

GÁBOR BÁCSI: No, ne szomorkodjék... Inkább kitalálok valami vidám dolgot... Cserébe, merthogy én is jól mulattam, amikor kiadta az útját annak a *hit-térítőnek*. (*Élvezi.*) A végén még belőlem is püspök lesz, annyi hitvitát hallgatok... s ha sokat meséli az életét... (*Péchi elmosolyodik.*) Én sose szerettem azokat az embereket, akik könnyen beadják a derekukat. De azért ezt ott *fenn* nem tudják... (*a főnökökre*) kapnék is én a fejemre, ha sejtenék, hogy magáért szorítom az öklöm. Tudja, hogy ma reggel lekentem valakinek egy pofont kelmed miatt?

PÉCHI: Kár volt.

GÁBOR BÁCSI: Dehogy kár. Az egyik társam fogadni akart velem, hogy kelmeden végrehajtják az ítéletet, fogadni akart velem, hogy kelmedet kivégzik... fejét veszik... hallott már ilyet? No, erre nekem se kellett több, jól odasóztam neki... mondok, te piszok, hát valamiféle verseny ez, hogy fogadjunk rá... nem verseny ez, te... hanem országos, nagy dolog... No mit szól? Igaz, ez a fickó a csirketolvajok mellől jött ide... nem ismeri az előkelő írástudókat...

Látja, ilyeneket helyeznek ide. Valamikor itt egy se volt ilyenféle, de mind a legeszesebb örök...

PÉCHI: Sok a rab, hát börtönőrből is több kell.
(*Közben már egy könyvet lapoz.*)

GÁBOR BÁCSI: Hát ami igaz, igaz – az utóbbi időben úgy hulltak a szombatosok, mint ősszel a légy. Tele van velük minden börtön... Dés, Szamosújvár, Balásfalva... s ki tudja, tán Fehérváron s Kolozsváron is vannak.

(*Kintről hangok.*)

(*Börtönőr felugrik.*)

Fogadjunk, hogy megint magához jönnek...

(*Elmegy, miután pipáját kiverte.*)

(*Kis szünet.*)

PÉCHI (*egyedül*): Mit akarnak tőlem? Miért nem hagynak nyugton még itt sem... (*Fáradt.*)

(*Léptek, jön Márton atya és a börtönőr.*)

GÁBOR BÁCSI: Péchi uram, kelmedet keresik!

(*Beengedi az atyát a cellába, rájuk csukja az ajtót, s szokása szerint kényelembe helyezi magát a széken, s hallgatódzik.*)

MÁRTON ATYA: Remélem, az ór nem hallgatódzik.

PÉCHI: De igen.

MÁRTON ATYA: Akkor elküldöm innen.

PÉCHI: Hagyja csak. Már megszoktam. (*Keser-nyés.*) S néki az a mulatsága, hogy híres férfiak szócsatáin izgul. Egyébként sosem jelenti. Derék ember... bár az egyházak élén lennének hasonlók.

MÁRTON ATYA: Ezt mért mondja épp nekem... én csak egyszerű pap vagyok.

PÉCHI: De jezsuita, atyám. S mint mondani szó-kás, egy átlagjezsuita felér egy buta püspökkel, egy tudatlan érsekkel és egy *szürke* bíborossal. Vagyis három főpappal, mert így kerek a szentháromság, igaz? (*Rejtett gúny.*)

MÁRTON ATYA: Márton atyának hívnak... (*Nem akar válaszolni az előzőkre.*)

PÉCHI: Hiszen ösmerjük egymást... ott volt, mi-dőn megidéztek a fejedelem elé.

MÁRTON ATYA: No látja, s én voltam az egyetlen, ki végig nem szoltam egy szót sem...

PÉCHI: Az egyik azért jön, hogy régi hibáimat, tü-relmetlenségemet főlemlegesse, a másik meg saját ér-demeire hivatkozik... Mit akarnak? Megpuhítani? De hát mi véle a céljuk? Miért van szükségük reám? Miért kell maguknak az én hitem?

MÁRTON ATYA (*nyugodtan*): Tudtommal épp arról van szó, hogy nincs szükségünk a kelmed hitére.

PÉCHI: Akkor miért akarják elvenni? Csak azt szokták elvenni, ami érték... így hát maguknak ez ér-ték! S maguknak veszik el, hogy tulajdonunk legyen.

MÁRTON ATYA: Ez szofisztika. A bicska is érték, ve-szélyes érték, és kivesszük a kisgyermek kezéből. S nem magunknak vesszük el, hanem hogy ne legyen nála. A hit is ilyen kés, Péchi uram.

PÉCHI (*gúnyal*): Kés, villa, hit – gyermek kezébe nem adathatik... igaz? De csak a gyermek lelke tiszta, szentatyám... A kisgyermek, ha ölné is, csak véletle-nül ...

MÁRTON ATYA: Én egyszerűen csak azért jöttem,

hogy józanul, minden indulattól megszabadulva leírom kelmednek a szombatosok helyzetét.

PÉCHI: Azt én is tudom.

MÁRTON ATYA: De nem az alkotmányos egyházak oldaláról.

PÉCHI: Szóval a fejedelem küldte? S szentatyám egyből ugrott a református fejedelem szavára, hogy szolgálatokat tegyen?

MÁRTON ATYA: A Szentszék nem tiltja a lojalitást, ha értelme van.

PÉCHI: Ha hasznot lehet belőle húzni...

MÁRTON ATYA: Péchi uram, én nem vitatkozni jöttem ...

PÉCHI: Hát? Meggyőzni?

MÁRTON ATYA: Hogy felvilágosítsam.

PÉCHI: Miről?

MÁRTON ATYA: A szombatosok, mivel úzték őket, az unitárius egyházhoz csapódtak, elvegyültek az alkotmányos hívők között. Így volt?

PÉCHI: Hisz' épp a keresztények mondják, hogy meg kell menteni üldözött testvéreiket a szeretet nevében ... akkor meg miért hánytorgatják?

MÁRTON ATYA *(folytatja)*: Az unitáriusok tehát meggyűlöltek a szombatosokat, mert halálos veszélyt hozhatnak rájuk.

PÉCHI: Amíg remélték, hogy végleg hitükre térünk – szívesen láttak. Most már nem. De megállunk mi a magunk lábán is, csak hagyjanak.

MÁRTON ATYA *(nagyon higgadtan fejt ki, szinte tudományos pontossággal, már-már szenvtelenül)*: Ide

akartam kilyukadni. A fejedelemnek ez nem érdeke... Nézze, ha van egy szép, pirosra sült cipó, amin négy ember – a református, katolikus, evangélikus és unitárius osztozhat – nem szívesen veszik, ha jön egy ötödik, s ő is porciót kér belőle.

PÉCHI: És mi volna az a szép cipó, amit immár öt részre kéne osztani?

MÁRTON ATYA: A részvétel a hatalomban, uram.

PÉCHI: Nékünk nem kell világi hatalom! Hitünk megél politika nélkül is.

MÁRTON ATYA: Még ha ezt el hinnék is kelmednek – egy szép napon úgyis arra döbbernének, hogy Péchi Simonnak már nem húsz, de ötven vagy száz-ezer híve van... s akkor a fejedelemnek már muszáj lenne úgy tárgyalni magukkal, mint hatalmas erővel. Lássá be, amit mond, gyerekes dolog. Kelmed kancellár volt... tudós ember, értett az államügyekhez jócskán... hát ilyet ne mondjon, mert nem méltó magához.

PÉCHI: Hát mi méltó hozzám? Az árulás? De én irtózom a politikától. Minden emberből azt hozza ki, ami benne a legaljasabb.

MÁRTON ATYA: Szerintem épp az aljasságot fékezi, ha ad magára. De kelmed se mindig így beszélt! Lehet, hogy savanyú lett a szőlő?

PÉCHI: Engem a másik fejedelem először azért záratott be...

MÁRTON ATYA: Tudom... *(Nyugtatólag.)*

PÉCHI: Azért záratott be, mert megvádolt, hogy a császáriaknak pénzért árulkodok. Ezt egyszer a poli-

tika tette velem. És most másodszor, a következő fejelelem azért záratott be, mert híveim megsokasodtak, és ő kedvében akar járni az alkotmányos egyházaknak, akik segítik terveit a vallásháborúban és a török ellen. Tehát másodszor is a politika áldozata lettem. Előbb politizáltam – azért jutottam tömlöcbe, most nem politizáltam, hát ezért. És akkor jön szentatyám, és a *nagypolitika* érveivel kíván meggyőzni engem. (*Végig keserű.*) De ezek az érvek számomra nem érvek többé, páterem.

(*Kis csend.*)

MÁRTON ATYA: Nem mindig szent a konokság, kedves barátom. Nemcsak híveit veszítheti el, de birtokát is... és talán még...

PÉCHI: Talán még?

MÁRTON ATYA: Ha ugyan kedves kelmednek... még az életét is.

(*Csend.*)

S mondok még valamit. Gyakori eset, hogy a mindenkiből kiábrándult ember fogja magát, és végleg istenhez menekül. Szervét Mihály számára is kevés volt a saját tudománya, az orvoskodás, az anatómia: hogy emberi testeket szabathat, és megtalálhatja kisebbik vércörünet... nem volt elég a hús és a csontok tudománya ... a lélek titka kellett néki: az istené. És ő nem alkotmányos egyházhoz fordult istenhitért, mert a klerikusok őt laikusnak tartották, s afféle dilettánsnak... De minden önmagával elégedetlen tudomány, mesterség a szabadító dilettantizmus felé fordul.

PÉCHI: Én nem vagyok dilettáns.

MÁRTON ATYA: Tudom, kelmed a hébertudományban a legelsők között áll. S azt *nálunk is* kamatoztathatná. Ám elismerem, dilettánsnak lenni se mindig szégyen. Sőt, nagy dicsőség. Sokszor épp ez viszi a világot előre, nem a hosszú, tekergő doktori címek. A tudósi viselet kemény gallérja gyakran oly mereven tartja a doktor urak fejét, hogy nem tudnak lehajolni egy virághoz, egy porszemhez sem... pedig *isten a kicsiny dolgokban a legnagyobb*... Viszont én mást akarok mondani. A kiábrándultak, a csömörös szájuak gyakran alapítanak új vallást vagy inkább szektát... és istenhez menekülnek. Holott – *istenhez nem menekülni kell*.

PÉCHI: Hát?

MÁRTON ATYA: Mindig véle élni. Hogy lehetne istenhez odamenekülni, amikor el se lehet futni tőle... Hát jól gondolja meg. Az Úr akarata nélkül alkotmányos egyházak se lehettek volna... Hiszen ő mindenható.

PÉCHI: A hit, ha túl nagy épületbe, erődítménybe költözik – éppoly merev lesz, mint a falak, amelyek körülveszik. Megszűnik a forró elevenség... Egyre több ór, ajtónálló kell neki... már nem léphet senki szabadon a templomába... akár meztláb is...

MÁRTON ATYA: S ha nincs a hitnek sziklavára – szétesik. Hát kelmednek is e nagy várban a helye. Ez örök és legyőzhetetlen.

(Kis csend.)

PÉCHI *(maga elé)*: Valakinek *valóban* kell az én szégyény hitem.

(Márton atya együttérzően nézi.)

MÁRTON ATYA: Én most elmegyek. Hátha elgondolkodik ezen.

PÉCHI: Várjon.

MARTON ATYA *(megtörpan)*: Tessék.

PÉCHI: Ott... amikor engem a fejedelem megidézett ... miért nem szolt egy szót sem?

MÁRTON ATYA *(apró gondolkodás után)*: Hogy lássa, őszinte vagyok, elmondom. Mert nem akartam elárulni, hogy a mi egyházunknak a szombatosság léte egyenesen áldás.

PÉCHI: Ezt nem értem.

MÁRTON ATYA: A szombatosokat a reformáció szabadította az országra... hát hadd lássák az emberek s a református fejedelem is, hova vezetett a nagy reformok s a lázongások útja... Hadd lássák: a protestantizmus megosztotta a nép, nemzetünk és Erdélyünk erejét, sőt a művelt Európa erőit is. Holott *egységben* kellene indulnunk a pogány törökre. És azért sem kívántam szólni a fejedelem előtt, mert ott mindenki magának rohant... Nem akartam az én még súlyosabb érveimmel is porba verni... már úgyis lent volt a földön...

(Kis csend.)

PÉCHI: S akkor most mért jött mégis ide... *meggyúrni* talán?

MÁRTON ATYA: Mert mi most épp jóban vagyunk a fejedelemmel... később majd meglátjuk, mi lesz. Isten áldja.

(Megfordul, kimegy, elhalad a szinte leesett állú bör-

tönőr mellett, aki kíséri, miközben Péchi maga elé mered.)

PÉCHI: Jóba lenni a fejedelemmel... épp most... később meglátjuk, mi lesz... *(Idézi a másik szavait.)*

(Börtönőr jön vissza, hangosan.)

GÁBOR BÁCSI *(hangosan)*: Ej, nagy ravasz ez a páter! Jóságos és – ravasz! Ki ennek gyón meg, egyszerre gyón az ördögnek és az Úrnak!

(Apró habozás.)

Tudja, mire gondoltam?

PÉCHI: Nem.

GÁBOR BÁCSI: Kelmednek most azt mondják még ezek a pápisták is, hogy ha megtér, bocsánatot nyer és kiengedik. De én tudom, hogy *ha megtér – ki fogják végezni.* *(Suttog.)*

(Kis csend.)

PÉCHI: Honnan tudja?

GÁBOR BÁCSI: Ősmerem őket. Harminc éve vagyok börtönőr. Aki megtér – az beismeri, hogy eddig hamis úton járt, hogy bűnösen élt. Így hát kiszabják rá a büntetést. A megbocsátás csak afféle mézesmadzag. Cselvetés. Ígérd meg – ne add meg.

PÉCHI: Ha pedig nem térnék át – úgy ezért veszik fejem. Mindegy tehát. *(Hirtelen.)* De maga mért akar jót nekem? Mert gazdag vagyok?

GÁBOR BÁCSI *(kisandít)*: Lehet. Meg aztán maga is özvegyember... oszt olyan jól el szoktunk beszélgetni.

PÉCHI *(tanulmányozni kezdi)*: Biztos, hogy ezért? Csak ezért?

GÁBOR BÁCSI (*vállat von, de van némi tettetés e könnyedségben*): Hát mi a rossebbért?... (*El, Péchi tűnődve néz utána.*)

4. KÉP

Gyulafehérvár. Fejedelmi palota. Kisebb terem. Az ajtók mindig nyitva. Háttérben folyosók látszanak vagy sejlenek. Rákóczi az asztal mellett valamit éppen aláír. Jön Kemény, Rákóczi ránéz.

I. RÁKÓCZI: Kemény János uram, megjöttek?

KEMÉNY: Egy fertályóra múlva, így kérte kegyelmed.

I. RÁKÓCZI: Akkor? (*Feláll.*)

KEMÉNY: Hamarabb jöttem, mert amit felségednek elmondok, előttük úgysem mondanám el. Kegyelmed beavatott távolabbi céljának titkába... amit csak a Nagyasszony tud még kettőnkön kívül.

I. RÁKÓCZI: Hallgatom.

KEMÉNY: Ha végül is belépünk Gusztáv Adolf mellett a vallásháborúba, mi lesz a lengyel koronával?

(*Kis csend.*)

I. RÁKÓCZI: A vallásháborút egyelőre fontolgatni kell. Mert amint látom, ez már rég nem vallásháború, hanem a Habsburg Ferdinánd és a franciák *külön-csatája*. De eljön az idő... kivárom... Én vallásháborút végül is nemcsak nyugat, hanem a török felé is akarok. Ehhez meg nem annyira a svédekre, mint

inkább a közeli népekre, szomszédainkra lesz szükségem. Így hát a lengyelekre is. Báthory István híres lengyel király volt, midőn meghalt, azt mondták róla a derék poljácok: bár meg se született volna, ha viszont megszületett: sose halt volna meg. Ki kell használnom hát egyik elődöm nagy hírét. Addig kell erre törekedni, *amíg még jó emlékeik vannak a magyar fejedelmekről.* Az éhes lengyel parasztok mozgolódni kezdtek. Főuraik kemény kezet akarnak... Ezenkívül Bogdán ukránjai sem ülnek már nyugton, úgyhogy a lengyel urak hajlanának felénk. Hát nemcsak a Habsburg-Magyarország ellen kell nékem ez a háború, hogy ott a mi vallásaink szabadon gyakoroltassanak, hanem a török ellen is. Rólam azt mondják, fősvény ember vagyok. Lehet, de főként a törökkel szemben! Nem szeretem fizetni néki az adót! Bolond, aki szereti. Bolond vagy gazember! A svédeknek küldött leveleimet hol a német, hol a török fogatja el. Csak győzzek kimagyarázkodni! Éngem többé ne cenzurázzon senki! Se jó magyarjainkat. Úgyhogy ha itt lesz az ideje – belépünk, és a lengyel trónt is megpályázom véle. Vagy magamnak, vagy a fiamnak. De vigyázni kell török-párti urainkra... s a Habsburg-pártiakra nem kevésbé...

KEMÉNY: Habsburg-pártiak legtöbben a katolikus főpapságban vannak.

I. RÁKÓCZI: Mit gondol, mért levelezek én odaát-ról Pázmány bíborossal, aki lángoló lelkű jezsuita, csakhogy – *nagy patrióta* is. Hát épp azért levelezek,

hogy kihúzzam a méregfogukat... Most is néki írtam. *(Az asztalra bökö.)*

KEMÉNY: Németpárti, törökpárti... szeretnénk már egyszer csak magyarpártiakról hallani e honban.

I. RÁKÓCZI: Jól mondja, mert régi nóta ez! De kel-med meg én magyarpártiak vagyunk ez egyszer szent-írás.

KEMÉNY: És nekem a papok, még a mieink se szólnak a hadipolitikába... Mert az egyiket Róma nevelte, a másikat meg a német és a holland egyetemek. Engemet pedig ez a kicsinyke haza. *(Jön Csulai, Kemény hirtelen hallgat el.)* Majd az urakkal visszajövök, felség.

(Meghajol, Csulai felé alig biccent, el.)

CSULAI: Az urak várják kegyelmességed hívását.

I. RÁKÓCZI: Péchivel mi van?

CSULAI: Már hajnal óta itt rostokol.

I. RÁKÓCZI: Hát csak várjon. Addig is gondolkodik. Hol az az unitárius pap? Előbb őt kéretem.

CSULAI: Rögvest, nagyságos uram. *(Indulna.)*

I. RÁKÓCZI: Mi van a püspökünkkel, tiszteletes úr?

CSULAI: Nagybeteg... engem küldött helyettesíteni.

I. RÁKÓCZI: Hát jobb is. A helyettes sokszor buzgóbb, mint a főembere.

CSULAI: Hát ezt Geleji püspök úrról nem lehet elmondani... bár már *elég* koros... *(Némi hangsúly.)*

I. RÁKÓCZI: Hát róla persze hogy nem. Csak tréfáltam ... No szóljon...

(Csulai kisiet.)

(A fejedelem csak most ül le, máris jön be Zombori és Csulai.)

ZOMBORI: Nagyságodnak szolgája, Zombori Bálint unitárius.

I. RÁKÓCZI: Na, mondja gyorsan, mert nincsen sok időnk.

ZOMBORI: Ahogy mondtam volt Csulai nagytiszteletű urunknak is, Péchi Simon elfoglalta nevelőapjától, Eössi Andrástól öröklött birtokait, s első dolga volt onnan elűzni a református papokat, kik nem voltak hajlandók az ő hitére térni. Engem, Krisztus-hívő unitáriust is elkergetett. A csöcselékes tudatlanságot küldte ránk... a jobbágyait...

I. RÁKÓCZI: Szóval igaz. *(Más hang.)* Maga tehát unitárius?

ZOMBORI: Az vagyok, felség.

I. RÁKÓCZI: A saját püspökénél már járt? Elmondta néki?

ZOMBORI: Nem, uram.

I. RÁKÓCZI: ÉS miért?

ZOMBORI: Mert még ma sem tudom saját egyházamban, hogy ki kinek a megmaradt híve: ki a Dávid Ferencé s ki a Blandratáé?

I. RÁKÓCZI: És maga kié?

ZOMBORI: Én a Blandrata utódaihoz szegődtem.

I. RÁKÓCZI *(elégedetten)*: Nagyon helyes. Aki Krisztus isten voltát tagadja, az előttem nem keresztény, hanem pogány!

ZOMBORI: El sem tudja képzelni a nagyságos fejedelem, milyen érzés, midőn azonos egyházban va-

gyok valakivel, s mégsem tudom, hogy ő kihez húz: Dávid Ferenc hitéhez vagy épp Blandrata-párti. Ott-hon, a saját házában is idegenek közt érzi magát az ember. Titkolódnom kell saját hittársaim előtt. Mennyi képmutatás egyetlen seregen belül!

I. RÁKÓCZI: Van ez így néha más egyházakban is, igaz, Csulai uram?

CSULAI: Előfordul, felség. De a tisztogatás napja eljön nálunk is egyszer. A benső tisztogatás nagy nap-ját alig várjuk mi, leghűségesebbek.

I. RÁKÓCZI: Csak előbb rostáljuk ki az idegent! A kezdet kezdetén együtt ömlött a búzával a kon-koly. Hagytuk, mert nem volt idő rostálni. De most már a rosta kora jó. S azután a szitáié! *(Zomborihoz.)* Maga pedig menjen el a püspökéhez, s mesélje el neki. Azt is mondja meg, hogy a törvényes vallás bivalya ne túrje többé a rajta élőködő kullancsokat. Mert bármilyen bivalyerős legyen is az alkotmányos egyház – a rajta nyüzsgő szektás kullancs elszívja a vérit, s végül legyengíti! Ezt mondja meg neki! Szór-janak ki soraikból minden szombatost! Valljanak színt! S ha nincs többé menedékük maguknál, majd meglátjuk, milyen bátrak lesznek.

ZOMBORI: Nem is fogjuk túrni, hogy egyetlen kor-hadt ág miatt kivágják az egész termő törzset! Eddigi türelmünk volt a legnagyobb csőd!

I. RÁKÓCZI: Helyes! És most menjen a püspöké-hez, s ha jól végzi dolgát... a Péchiénél nagyobb templomot kap... sokkalta nagyobbat! No, Isten áldja!

(Zombori meghajol, elsiet. Kis csend. Rákóczi ingerült.)

Türelem a vallások iránt! Jó elődöm, Bethlen Gábor kitalálta a toleranciát, s én iszom a levét... Türelem! De nem mindenki iránt! Csak a Jóistennek van végtelen türelme, de mi nem vagyunk Úristen! No, hívja az urakat, aztán meg Péchit is!

CSULAI: Igenis, uram! *(Kisiet.)*

I. RÁKÓCZI *(maga elé, ingerülten)*: Türelem!

(Bejön Lorántffy Zsuzsanna.)

Nem magát hívtam. Az urakkal lesz tárgyalni valóm.

LORÁNTFFY: Épp azt szeretném megelőzni. Ez a szerencsétlen Péchi kora reggel óta vár... Szóba álltam véle...

I. RÁKÓCZI: Nem tette jól. Maga mindenkit reménnyel kecsgetet. De a reménykeltés ideje lejárt. Péchi elkergette a régi papokat. S maga még vigasztalja!?

LORÁNTFFY: EZ az ember csak hívő, de nem politizál. Hát mit akarnak tőle?

I. RÁKÓCZI: Azt majd meglátjuk.

LORÁNTFFY *(állhatatosan, de inkább szelíden)*: Mit akarnak tőle?

I. RÁKÓCZI: Maga György fiunkat eljegyezteti somlyói Báthory Zsófiával, igaz?

LORÁNTFFY: Igaz.

I. RÁKÓCZI: És mit kér a református Lorántffy Zsuzsanna fejedelemtől a katolikus Báthory Zsófiától? No mit?

LORÁNTFFY: Azt, hogy fölvegye a fiam hitét. Mert a mi hitünk tisztább, egyszerűbb, és nem ártja magát túlságosan az uralkodásba. A katolikus egyház arra fizetett rá, hogy szinte egyé vált a trónnal s a trón mellett ülökkel. Így az állam mindenegy hibáját felrótták néki is. De hát milyen *időálló* hit és gondolat az, mely képes együtt bukni bármelyik királlyal? Hát ezért szeretném én őt áthozni hitünkre. De én ezt az áttérést *türelemmel* akarom. Nyugodtan várom, amíg megérik a döntés. Nem sürgetem... a gyümölcsöt csak a napfény sürgetheti. Hát várok türelemmel.

I. RÁKÓCZI: Türelem! Mindig ebbe az átkozott szóba ütközöm! Türelem – tudja, mi az? Semmi más, mint *egy kis haladék*: nem ma kebelezlek be, hanem csak holnap, legjobb esetben – holnapután. Ennyi! Mit fűjják fel annyira!?

LORÁNTFFY: Lehet, hogy csak ennyi. De akkor se *kegy* a türelem, hanem szükség. Türelemre nemcsak a megtúrtnek, de a túrónek is szüksége van. És az se mindegy, hogy ma falják fel azt a szerencsétlent vagy holnapután. Mert holnaputánig sok minden történhet... Az is előfordulhat még, hogy kelmednek lesz szüksége az ő tiszta hitére... még akkor is, ha más ez a hit... Amikor majd szövetségest keres... akkor jó a megvetett vallás is... olykor még a szekta is megteszi, ha kihúzza a sárból.

I. RÁKÓCZI: Nékem szükségem Péchire?! Soha!

LORÁNTFFY: Maga lengyel király akar lenni, mint Báthory István volt. S ráadásul egész Magyarország

fejedelme vagy királya, mint Bocskai és Bethlen. Ez hát a terv.

I. RÁKÓCZI: Ez. És az is leszek. Vagy én, vagy a fiam.

LORÁNTFFY: Minél nagyobb a terve valakinek – annál több szövetségesre van szüksége, nemcsak kint, de bent is.

I. RÁKÓCZI: A kis szekták sose lehetnek szövetségeseim. Sőt általuk elriaszthatom igazi szövetségeseimet: a többségi egyházakat.

LORÁNTFFY: Mi sem voltunk mindig többségiek. Hát ne hamarkodja el. Sok itt a túl mohó!

(Kisiet, mert jönnek: Kemény, Kassai, Balás, Márton atya, Kolosi és Csulai.)

I. RÁKÓCZI: Itt most képviselve van minden számmra fontos vélemény. A vikárius helyett itt van e jezsuita páter. A lutheránus és unitárius püspökkel majd külön beszélek. De nékik is azt mondom, amit Csulai uramnak, ki egyházunkat képviseli itt, és Márton atyának, kit a vikárius úr küldött maga helyett, hogy: amelyik egyház meg tudja győzni Péchit, hogy áttérjen valamelyik alkotmányos hitre – azé lesz a szombatosság több mint húszezer híve!

(Kis csend.)

MÁRTON ATYA: Ez... még *ránk* is vonatkozik?

I. RÁKÓCZI: Miért ne? Megpróbálhatják.

(Csend.)

KEMÉNY: Én csak arról győzhetném meg, hogy álljanak be hozzám katonának.

I. RÁKÓCZI: Ez nem tréfa, Kemény János uram. Kelmed másért van itt...

KEMÉNY: Hát nem is érték én a papok dolgához. De ők se szóljanak az enyémbe soha. Igaz, Csulai uram?!

CSULAI: Mi? Mi sose szóltunk bele...

KEMÉNY: Hogy belépünk-e a svéd Gusztáv-féle vallásháborúba, azt nekem a fejedelem mondja meg, nem a papok. (*Mintegy belehergeli magát.*)

I. RÁKÓCZI: Egyelőre várunk... Épp elég vér folyt, amíg levertem benső ellenségeinket... Most a hitügyek vannak soron. Aztán pedig nyugalmat akarok, értik, nyugalmat. Mert a törökre is oda kell figyelni. Épp minap Balás Ábrahám hadsegéd úr hozta a hírt, hogy Lupu román vajda megkezdte árulkodásait a török portán – ellenünk. Hogy mi északra és nyugat felé kacsintunk... Úgy júdáskodik a nagy szultánnál, mint valami taknyos kölyök az oskolában a direktor úrnál! Mintha nem rettegnének ők is a töröktől!

KEMÉNY: Hát ha nagyságod fiának nem kellett a vajda lánya...

I. RÁKÓCZI: Túlságosan babaarcú, azt mondta... Ő meg kardos menyecskét akar... úgy látszik, nagy céljai vannak.

KEMÉNY: Szerintem a vajda azért árulkodik, mert a házasság kútba esett, és véle a konc meg a rokonsági tervek.

I. RÁKÓCZI (*gúny*): Kedves rokon – ne vedd zokon. Hanem, ha már erről van szó: köztünk vajon nincsenek, akik viszik a töröknek a hírt?

KEMÉNY (*döbbenten*): De nagyságos uram...

I. RÁKÓCZI: Ezt kikutatni majd a kelmed dolga lesz.

S ne feledje: minden olyan vallás vagy szekta, amely nem alkotmányos, mindig a távoli erők győzelmében reménykedik. Hát ezért hívtam. Így hát, jó hadvezérem, érdekelje csak kelmedet is az egyházak ügye. Minden külső ellenségünk a vallásos elégedetlenkedők között keresi támaszát. Az ellenség számára ők a tartalék, közülük verbuválja híveit. Hát jól nyissa ki a szemét. És maga is, hadsegéd uram.

KEMÉNY: Ő ki is nyitja, felség, ne féltsük őt. *(Lát-szik, kedvenc katonája.)*

BALÁS: Megértettem nagyságodat. *(Rákóczi felé.)*

I. RÁKÓCZI: És a futárom nem kevésbé legyen szemfüles.

KOLOSI: Igenis, uram.

I. RÁKÓCZI: S mivel immár valóban csak teológiai és hitbéli dolgokról lesz szó – a katonák elmehetnek.

(Kemény, a futár és a hadsegéd tisztelegnek, el. Kint már, közben György úrfi várt. Balást megállítja.)

GYÖRGY ÚRFI: Várj, pajtás, megmagyarázom!

BALÁS: Én kérek bocsánatot, felség. *(Hűvös.)*

(El, György úrfi sietve követi.)

KASSAI: És én? *(Végig némán, kifürkészhetetlen arc-cal figyelt.)*

I. RÁKÓCZI: A kancelláromnak még itt a helye.

KASSAI: Akkor megragadom a szó alkalmát, s megkérdem nagyságodtól, hogy ha Péchi húszezer híve azé az egyházé lesz, aki rá tudja venni a megtérésre – a *birtoka* kit illet? Mert rárótt büntetésből a vagyon jó részét biztos elkobozzuk.

(Kis csend.)

I. RÁKÓCZI: A jószágvesztésről majd később beszélünk. (*Bizonyos hangsúllyal.*) Nem mondom, Péchi-nek valóban óriási a birtoka, de azért csak ne móhóskodjunk, Kassai uram.

KASSAI: Felsőged félreértett. Én csak amondó volnék: ez a Péchi oly konok, hogy ha más hitűek próbálják meggyőzni – ellenáll. De ha lágyabban kezdjük ... mondjuk, a lánya felől – akkor talán sikerülhet.

I. RÁKÓCZI: Nem értem.

KASSAI: Ha mondjuk egy református fiatalember beleszeret Péchi Debórahba, s ő is az ifjú úrba... akkor e házasság által a lány kálomista hitre tér... s a fiatalok majd meggyúrnák az öreget... Péchi özvegyember ... szeme fénye ez a lány. Érte mindent megtesz. A fejedelemné is e békés út híve.

(*Apró szünet.*)

MÁRTON ATYA: De akkor kié lesz a húszezer szombatos? Mivel a fiatalember református, Péchi is az lesz, így hát a kelmed egyházáé, nemde?

KASSAI: Tévedés! A húszezer hívőt igazságosan elosztjuk az alkotmányos egyházak között. Ez az út azért járható, mert ha az áttérés gondolata kelmedék felől jön, Péchi megmakacsolja magát, viszont egyből meglágyul, ha a lánya jövőjét látja kockán. Az *ilyen* ve-gyes házasság is hasznos lehet valamennyiünknek.

(*Kis csend.*)

I. RÁKÓCZI: Majd még fontolóra vesszük. Kassai uramat egyébként azért marasztottam itt, hogy nézze meg a börtönök ügyét. Hogy és mint állunk az üres helyekkel.

KASSAI (*kurtán*): Értem. Akkor talán fölösleges is arról tárgyalni, hogy Péchit miként kell békével megteríteni.

I. RÁKÓCZI: Ezt nem mondtam. De előrelátóknak kell lennünk. Szóval nézzen utána kelmed a dolognak. (*Int. Kassai kimegy.*)

(*Apró csend.*)

CSULAI: Tudom én, honnan fúj a szél. (*Utána bökö.*)

I. RÁKÓCZI: Honnan? (*Meglepve.*)

CSULAI: Szeretné egyesíteni a Kassai és a Péchi vagyont.

I. RÁKÓCZI: Hogyan?

CSULAI: Hiszen nagyságod futárja a kancellár unokaöccse, jó uram.

I. RÁKÓCZI (*rábámul*): Ördöge van kendnek... mégiscsak jó valamire a püspök helyettese.

CSULAI: Csak Kemény János szokta mondani, hogy az államkonyhára a katonák hozzák a cubákat, az egyházak meg a savanyúságot... (*Gúny.*)

I. RÁKÓCZI: De azért nem minden katona ilyen. (*Ujját felemeli.*)

CSULAI: Azt nem mondtam, felség.

I. RÁKÓCZI: Most pedig lássuk ezt a Péchit, Márton atya pátyolgassa ide... zsidó magyar létére úgyis rég volt dolga igazi gyóntatóval.

(*Márton atya bólint, kimegy.*)

CSULAI: Kérdezni akartam valamit. (*Bizalmasan.*)

I. RÁKÓCZI: Sejtettem. Azért küldtem ki ezt a jezsuitát.

CSULAI: Ha netán a katolikusok vagy az unitáriusok tudják megtéríteni, akkor a húszezer ember az övék lesz?

I. RÁKÓCZI: Okosabbnak hittem, Csulai uram. A szombatosok leginkább a katolikusokat gyűlölik. Nekik tehát eleve nem megy majd a hittérítés. Az unitáriusok pedig, mivel kiszórik őket soraikból, szintén nem érnek célba... A lutheránusok meg többnyire szászok. A szombatosok viszont magyarok. Ki marad hát nekik? Mi – reformátusok. Kigondoltam én ezt... *(Némi diadal.)* De itt egyenlő esélyt kellett nekik ígérnem. Szabad versengést, hogy jó legyen a látszat. Ám ezt el ne mondja Geleji püspöknek, mert ő, amilyen szigorú és kemény, még képes volna rám pírítani.

CSULAI: Hisz ő is térítést akar, mégpedig keményen.

I. RÁKÓCZI: Az meglehet. De nyílt ember, s a trón ravaszkodásait nem szíveli. No de az egyenes beszédétől az ellenség úgy elfut, mint csaholástól a vadnyuszi.

(Jön Péchi és Márton atya.)

No meggyóntatta atyám a kiváló Péchi uramat? *(Kedélyes.)*

MÁRTON ATYA *(némi tartózkodás):* Mi nem beszélgettünk, jó uram. *(Mint aki tudja, hogy amazok viszont beszélgettek.)*

I. RÁKÓCZI *(elereszti):* Hát, Péchi uram, hogy is állunk a hitbéli ügyekkel? *(Kedélyes marad, ez nyilván szerepjátszás.)*

PÉCHI: Hitünk erős, felség, ha ez érdekli kegyelmedet.

I. RÁKÓCZI (*hirtelen düh*): Nem ez!

PÉCHI: Akkor nem értem, felség. (*Igyekszik nyugodt maradni.*)

I. RÁKÓCZI: Hogy is állunk azzal a szombattal?

PÉCHI: Isten a teremtés után a hetedik napon megpihent, ezt ünnepeljük mi szombaton.

I. RÁKÓCZI: De hisz a vasárnap a hetedik nap.

PÉCHI: Más időszámítás szerint, felség.

I. RÁKÓCZI: De nekem *itt nem lesz kétféle időszámítás!*

CSULAI: Úgy van. Időszámításunk egy és oszthatatlan.

PÉCHI: Minden, ami kezdetben egy volt, osztódni fog, mert így lesz életrevaló. Az osztódással is alkalmazkodunk. S kivéve az egy istent – itt mindig minden osztódik majd, felség.

I. RÁKÓCZI: De én még csak nem is ezzel törődök. És mit bánom én a circumcisiót! Maguk tudják, mi esik jól maguknak... Hanem azt nem tűröm, hogy a már alkotmányos egyházak nyugalalmát megzavarják...

PÉCHI: Mi nem zavarjuk, felség.

I. RÁKÓCZI: Akkor miért acsarkodnak magukra?

PÉCHI: Azt tőlük kén megkérdezni, jó uram.

I. RÁKÓCZI: Megmondom én, mert maguk – *szaporodnak.*

PÉCHI: A szaporodás – mondtam – az egészség jele.

I. RÁKÓCZI: Akkor a legegészségesebb a mezei po-

cok... De nekünk nincs pénzünk annyi egérfogóra, érte? Így hát valami gyökeres módot kell találni. (*Hirtelen.*) Hisz valamikor maga is politizált, mégpedig nagyban. Úgy tudom. (*Hiszen tudja.*)

PÉCHI: Jól tudja, felség.

I. RÁKÓCZI: Persze, kibukott az állami pikszisből, s most vallásosdit játszik... alapítósdit... pártosdit... így szokott ez lenni... Így hívja fel magára a figyelmet. Nagyon nem jó módszer, Péchi úr!

PÉCHI: Ez nekem régi hitem, felség. Nevelőapám-tól... Nekünk az ősi ige kell, a régi hit. Mert értelmezni mi is tudunk. Nemcsak Róma és nemcsak Heidelberg.

I. RÁKÓCZI: És nemcsak Jeruzsálem! Régi hit... Könnyebb maguknak azt mondaniuk, hogy a régi, igaz hitet *mi* elrontottuk, semmint beismerni, hogy a maguké eleve rossz volt és halott... régi hit... ha megkínálom magát valamilyen jó kincstári állással, mindjárt elfelejti a kis szektás játékait... lefogadom... (*Majdnem cinikus, mint igen sokszor.*)

PÉCHI: Ne fogadja le, felség. (*Csendes.*)

I. RÁKÓCZI: Tudja meg, hogy nagyon haragszom magára.

PÉCHI: Nem tudom, miért haragszik felséged a hitünkre. Mi csak imádkozunk, és énekelni szoktunk. A dallamnak pedig nincs vallása, felség.

CSULAI: Nekünk református fülünk van! (*Kikelve.*) És nem tűrjük a gajdolást!

PÉCHI: Vajon *csak azért* üldöznének minket?

I. RÁKÓCZI: Énekelnek, igen, én is hallottam. Ha

esik, ha fúj, hóban-fagyban maguk csak énekelnek. Semmi mást. De csak míg gyengék, csak addig énekelnek, ha megerősödnek – már üvöltenek, és támadni fognak. Mert áhítatos énekléssel kezdődnek a lázadások.

CSULAI: Péchi Simon népvallást, afféle jobbágyvallást akar, ez az igazság. Traktálja a lustákat és éheéseket, hogy néki higgyenek.

PÉCHI: Mintha Geleji püspököt hallanám. Megértem, kelmed jó tanítvány.

CSULAI: Kikérem magamnak!

I. RÁKÓCZI (*nyugtatva, némi gúny*): Nem szégyen az. Ide figyeljen, Péchi uram: mikor kicsi gyerek voltam, a vadászaton én is szerettem az üldözött nyulak pártjára állani. A legelső elejtett nyulat, bizisten megsirattam. De az első efféle siratást apránként elfeledjük... A szánalom legelső siratásai után lassan rájövünk: nem mindenki méltó a kegyelemre! Maguk itt *különködnek*, egységet bontanak, s közben nem néznek szét: mi zajlik a világban. Délről a török tartja rajtunk szemét s ottani magyarjainkon. Nyugat felé Habsburg Ferdinánd lesi, hogyan kurtíthatná meg a magyar érdeket. Emerre (*arra int*) Lupu vajda várja az alkalmat mohón. S mi itt középen állunk, mint egyetlen reménység. Hányfelé él már ez a nép? Ma-holnap a kerek világ lesz hazája...

PÉCHI: Akárcsak isten szent zsidainak.

I. RÁKÓCZI: EZ engem nem vigasztal! És maguk magyarok, csak a hitük zsidó, de anyanyelvünkön beszélnek, nem?

PÉCHI: A hit a lélek anyanyelve... általa megszűnik a bábeli zavar. E nyelv pedig arra való, hogy szabadon hallassuk szavunk... A vallásszabadságnak új Hollandiája lett: Erdély. Fejedelmeink kegyéből... És felséged ennek legméltóbb folytatója.

I. RÁKÓCZI: Hiába hízeleg! Nékem maguk akkor se szaporítják itt a vallásokat! E tájon egység lesz, ha addig élek is! Tudják, milyenek maguk? Mint a szekértől elfutott lovak! A szekér az ország, a haza – a lovak pedig jól húzó egyházaink. Ám maguk eltépték a hámat! Ilyen lovakra nincs szükségünk! Az ilyen előbb-utóbb rohanvást kitöri a lábát... és a sánta lónak ösmerjük a sorsát! Ilyenkor, ha megszorul, lóhúst eszik a gazda. Hát jól gondolja meg!

(Komor, fenyegető, először igazából.)

PÉCHI: Megértettem, felség.

I. RÁKÓCZI: Már így is túl sok egyház van. Úgy elszaporodtak, mint kiadós eső után a gomba. Csakhogy velük együtt felcseperedett a bolondgomba is. Majd megmondjuk mi, melyik mérges és melyik ehető. *(Fenyegeti.)*

CSULAI: Úgy van, mert néha megtévesztően hasonlítanak egymásra...

I. RÁKÓCZI: De vannak itt szakértői a hit bolondgombáinak! Maga mért nem szól, szent atyám?

MÁRTON ATYA: Nagyságod minden fontos dolgot elmondott már... *(Kitérő, a fejedelem rábámul.)*

I. RÁKÓCZI: Na tessék, kálvinista létemre így barátkozom még a jezsuitákkal is. Hallgatnak, mint a sült hal. *(Péchi felé)* Menjen, és gondolkodjék rajta.

De ne sokáig, mert ha végül is csak belépnénk Gusztáv Adolf mellett a harcba – akkorra nékem egység kell, érti, egység! S azt én csakis alkotmányos egyházzal tudom megteremteni.

PÉCHI (*halkan*): Kérdezhetnék valamit?

I. RÁKÓCZI: Bökje ki.

PÉCHI: Miért ne lehetnénk mi is alkotmányos egyház?

(*Kis csend. Rákóczi hirtelen felkacag.*)

I. RÁKÓCZI: Hát ez... ez... (*Hirtelen elkomorul.*) Ha nem tudnám, hogy tudós ember, azt mondanám, meghibbant. Alkotmányos vallássá tenni azok hitét, akik Krisztus urunkat leköpdösték... megfeszítették...?

PÉCHI: Azok nem mi voltunk. Mi hisszük, hogy Jézus messiás, és várjuk a megváltó másodszori eljövételét is... mert *az első megváltás nem sikerült*, uram. Hát várjuk immár a másodikat.

CSULAI: Krisztus már megváltott bennünket, Péchi uram, mindörökre!

PÉCHI (*bólogatva, szomorúan*): Épp látom. Elme-hetek?

I. RÁKÓCZI: El, és ne feledje, amit mondtam. Ha az elfutott ló kitöri a bokáját rohantában, bár fájlaljuk, de kegyelem nem lehet. Épp a lovacska érdekében, Péchi Simon, hogy ne szenvedjen tovább. És ne tanítsa arra a többi lovakat, hogy a szekértől el lehet szaladni – büntetlenül. Maga azt hiszi, csak úgy lehet istenben hinni, ahogy maguk hisznek? Micsoda pimaszság!

PÉCHI: Én nem mondom, hogy másképp nem lehet hinni istent. Én csak azt állítom, hogy az igaz egy isten ő, akit mi imádunk. Ám ilyet kijelenteni bárki-nek szent joga.

I. RÁKÓCZI: Igen? Azért kergette el a papjaimat, mi? Ezért még külön számolunk!

PÉCHI: Minden földesúr ezt cselekedte a saját bir-tokán.

I. RÁKÓCZI: Akkor meg mitől igazabb a maga hite, ha ugyanazt teszi érte, mint a többiek?

PÉCHI: Azt meg is bántam, felség. Elismerem, hi-báztam. *(Őszintén.)*

I. RÁKÓCZI: No, akkor a vallását is bánja meg, de gyorsan! Bánja meg, hogy megkurtította a szenthá-romságot, leharapott belőle, mintha holmi cérnakol-bász lenne! *(Hirtelen.)* Ide figyeljen, ha elismerte, hogy Jézus messiás – már ezzel is engedett. S ha már eljutott a második megváltás gondolatáig, ha már két megváltásra futotta magából, szorítsa ki azt a szent-háromságot is! *(Ironia.)*

PÉCHI: Akkor miben különböznénk a többiektől, felség?

I. RÁKÓCZI: Minek különbözni, amikor hasonlí-tani is lehet?! Az a jó búvóhely! A hasonlítás! Úgy-hogy vissza azokkal a lovakkal, míg oda nem cserdí-tek! És most elmehet. És mi is megyünk!

(Elöl megy ő, utána Csulai, majd Márton atya, Péchi hagyja őket kimenni, indul ő is, most hirtelen megjelenik Kassai.)

KASSAI *(halkan)*: Péchi uram, várjon... *(Péchi*

megtörpan.) Nehéz dolga lesz ezekkel ... nem fogják kímélni... De legalább a leányára gondolhatna... néki jövője van... Legalább öreá... Ha magát, isten ments, valami baj érné... elvennék minden vagyonát... A lánya koldusbotra jutna... Hát adja férjhez ... s lehetőleg egy reformátushoz... Mentse, ami még menthető...

(Kis csend.)

PÉCHI: Én jobban szeretem a lányomat, mint bárkit a világon. Istenem és a hitem után a legjobban őt... De nem veszem rá, hogy olyat tegyen, amit én se tennék...

KASSAI: ÉS ha ő akarná?

PÉCHI: Nem tudom. Egyelőre – kicsi még az a lány... túl kicsi.

KASSAI: Hisz tizennyolc múlt a nyáron...

PÉCHI *(ránéz)*: Jól értesült, Kassai uram...

KASSAI *(elereszti)*: Ismerem az özvegyembereket, mennyire féltik leányukat. De épp ezért kéne bebiztosítani...

PÉCHI: Eddig kancellár uram sose mutatta ki, hogy törődik e családdal.

KASSAI: Nem árulok zsákbamacskát. Unokaöcsém, Kolosi Mózes, szerelmes a kelmed lányába. Ezért kellett most idejönnöm.

PÉCHI: De vajon mit gondol a lányom? Eddig nekem erről mit se szólt. És ha netán viszontszerzné: a kérdés az, melyik térjen a másik vallására. Mert az én lányom sose tagadja meg szülei hitét.

(Sarkon fordul, el.)

(Kassai csak áll, ajkát harapdálva. Jön sietve Kolosi.)

KOLOSÍ: No mit beszélt kegyelmed?

KASSAI: Semmit! De ha annyira tetszik néked az a lány, te is kisüthetnél már valamit. Ha volna eszed hozzá.

KOLOSÍ: Nekem csak... a lány tetszik... kelmednek meg csak... a vagyon. Ez... ez így nem a legjobb...

KASSAI: Fogd be a szád, idéetlen! *(Más hang.)* Majd kifacsarom én belőlük a döntést.

(Indulnak, sötét.)

5. KÉP

Börtön. A cellában Csulai és Péchi állnak egymással szemben. Most a folyosón zaj, rabok jönnek, ásóval, lapáttal, tolongva, de nem túl zajosan. A börtönőr rájuk pisszeg, de nem durván.

GÁBOR BÁCSI: Ne zavarjátok a főpapotokat... ennyi jó érzés lehetne bennetek. *(Azok némán mennek kifelé.)*

PÉCHI: Mi volt ez? Eddig azt hittem, egyedül vagyok!

(Közben a börtönőr visszatül a székre, szokott hallgatózási helyzetébe. Már egészen berendezkedett erre: szinte páholy ez. Székén párna stb.)

CSULAI: Kelmed hívei. Várépiteni viszik őket.

PÉCHI: Vajon kinek épül az a vár?

CSULAI: A fejedelemnek és a főuraknak. De a ra-

boknak is jobb így. Legalább nem kuksolnak magukat emésztve celláikban... ez is a fejedelmünk nagylelkűségét bizonyítja.

(*Hangja végig lojális, rábeszélő.*)

PÉCHI (*bólogat*): Azokban a várakban várbörtönök is lesznek.

CSULAI: Kikerülhetetlen, Péchi uram, kikerülhetetlen. Sajnos.

PÉCHI: És ők most saját jövőendő tömlőceiket építik. Ahova majd bezárják őket, ha hitüket védik, gondolataikat vagy nyelvüket, bármit...

CSULAI: De legalább jobb börtönök lesznek, szárazabb falak, több világosság, emberibb bánásmód. Mégse mindegy.

PÉCHI: Nem, valóban nem. Ha már a bűnt nem tudják megszüntetni, legalább építsenek több s jobb tömlőcöt. Miért jött? Egyébként tudom.

CSULAI: Annál jobb. A fejedelem minden protestáns erőt össze akar fogni. Valamikor kelmed is az volt...

PÉCHI: A maga fejedelme a katolikusokkal is jóba akar lenni.

CSULAI: Ez *nagypolitika*. Épp maga ne értené?!

PÉCHI: Még hány embert küldenek a nyakamra?

CSULAI (*szolgálatkészen:*) Ha akarja, máris elmegyek. Igazán nem akartam zavarni.

PÉCHI: Tegye azt, uram...

CSULAI: Csak egyet ígérjen meg.

PÉCHI: Micsodát?

CSULAI: Hogy a képmutató jezsuitáknak egy szavát se hiszi. És a szavukat szegő unitáriusoknak sem...

PÉCHI: Kelmed egyre gyermekesebb, tiszteletes úr.

(Csulai vörös lesz.)

CSULAI: Tudok én másképp is beszélni, ha kíváncsi rá. Azt ajánlom: emlékezzék a felelősségre... Talán ezernél is több híve sínyli a börtönt, s ebben kelmednek oroszlánrésze van.

PÉCHI: No lám, ez már más hang... Az ítéletet nemcsak ők, én is megkapom. És én kapom a többit.

CSULAI: Régi igazság: az ítélet sohase végleges. *(Nyugtat.)*

PÉCHI: Ez az egyetlen vigaszom. Mert nem követtem el bűnt.

CSULAI: Mindenki ezt mondja a teremtésben. *(Más hang.)* Fellebbezni fog?

PÉCHI: AZ ember végül is *fellebbező állat*, tiszteletes úr. A jobbágy is fellebbez a kasznárhoz, ha az nem hallgatja meg, következik a tisztartó, aztán a földesúr. Ha az is süket, indul a megyeispánhoz, ez után az országbíró következik, majd a király s végül – a jó isten. Ez így van elrendezve. Csak a jóisten van egyedül: csak ő nem fellebbezhet senkihez. Ettől olyan magányos.

(Kis csend.)

CSULAI *(letesz két könyvet s egy papírt az asztalra)*: Ezeket azért itthagynom. És ezt is.

PÉCHI *(az első könyvre)*: Ez mi?

CSULAI: Az országgyűlési végzések jegyzőkönyve – vallási ügyekben.

PÉCHI: És minek?

CSULAI: Hogy lássa, mi a törvény manapság.

PÉCHI (*bólogat*): Hát ez? (*A másik könyvre.*)

CSULAI: Az Újszövetség könyve. Hogy ne csak az Ószövetséget, ne csak Mózeset ösmérje, hanem a mi Krisztusunk és tanítványainak életét is.

PÉCHI (*bólogat*): És ez?

CSULAI: Nyilatkozat az anyaszentegyházba való megtérésről. Csak alá kell írni. Itt hagyom. Majd még jövök.

PÉCHI: Hiába jönne! (*Felkiált.*) Ne jöjjenek!

CSULAI: Engem innen nem űzhet el, mint a papokat a birtokáról, mert ez nem a maga birtoka!

(*Most először esik ki rábeszélő szerepéből, amely „zsongítóan” akart hatni.*)

PÉCHI: *De* a birtokom. Most ez a birtokom. Ahova az úr akaratából kerültem, az az én birtokom. Ha a gödörbe löktök – az lesz a birtokom, ha kútba – akkor az. Hagyjatok!

(*Kis csend.*)

CSULAI: Majd meglátjuk, kinek az istene lesz erősebb.

(*Elmegy.*)

(*Most bekukkant a börtönőr.*)

GÁBOR BÁCSI: NO csakhogy békén hagyta magát! Meg akartam mondani, hogy ne ijedjen meg a sok zajtól... (*a rabokra*) ezeket nemrég hozták ide... s tudja miért? Megmondták nekik, hogy kelmed itt van. Arra számítottak, hogy átkozni fogják Péchi Simont, amiért idekerültek miatta... S remélték, hogy az átkuktól kelmed majd megtörik... de olyan szépen viselkednek, istenemre, olyan szépen... El is

határoztam, hogy beszélgetek velük. Kelmed az átkuk nélkül ül itt – és ez maga a csoda. Azon töprengtem: vajon mindegyik isten ennyire erős... Vagy ha csak egy van, melyik az az Egy?

(Kis csend.)

PÉCHI: Még nem átkoznak... de eljöhét a nap... midőn cellámra törnek átkaikkal... *(Mintha látná.)*

GÁBOR BÁCSI: Nem fogom hagyni. Megvédem magát.

(Kis csend.)

(Különös dolog történik: Péchi odalép a börtönőrhöz, homlokon csókolja.)

PÉCHI: Köszönöm, én testvérem... *(Majd leborul a lába elé.)* Köszönöm, én jó testvérem, édes jó testvérem, köszönöm.

(Úgy marad. Az őr dermedten áll. Sötét.)

6. KÉP

Péchi gyulafehérvári házának szürkésfehér fala, távolabb egy ablak is látszik. A falon nagybetűs, ormótilan felirat: ITT LAKNAK KRISZTUS GYILKOSAI! ITT LAKIK PÉCHI SIMON, A SZOMBATOS NÁBOB! A SÁTÁN! A KÖZ ELLENSÉGE! Rebeka néni egy fakéssel épp levakarni próbálja. Nem veszi észre, hogy távolabb Kassai áll és figyel. Előlép.

KASSAI: Nehezen megy, néni ke?

REBEKA *(nem néz fel)*: Nehezen, lelkem, öreg vagyok én már, a nyolcvanat is elrúgtam.

KASSAI: Péchi uram szolgálója, nénike?

REBEKA: Az vagyok, lelkem, az.

KASSAI: Régóta szolgál nála?

REBEKA: Tudod, kinél szolgáltam én hajdanában?

KASSAI: Kinél, nénike? *(Közben körbefigyel.)*

REBEKA: Dávid Ferenc házában, fiam... most meg *ennél* – szegénynél. *(A feliratra.)* Látod, én mindig így járok. Előző gazdám is üldözték meg ezt is. A pokolfajzatjai. Engemet mindig az üldözött urak örökölnék. *(Más hang. Siralmasan, de előbb körültekint.)* Már Jehuda rabbi se igen mer találkozni szegény gazdammal, pedig a rabbi a legjámorabb ember, a lelke, mint a vaj.

KASSAI *(összehúzott szemmel áll, de enyhén élvezi is):*
S Dávid Ferencről miért jött el?

REBEKA: Nem úgy volt a'. Én az asszonyommal – a feleségével maradtam... akire hát azt mondták, hogy kuruzslók martaléka lett... főtt béka kocsonyájába búvik, hogy szép legyen. Félt az az öregségtől nagyon, akárcsak Báthory Erzsébet, ki a szüzek vérében mosdott. Ez meg hullók levében fürdött. Így hát a püspök más házba költözött előle, és felfogadott valami cselédlányt... Egy fiatal. Osztra arra nevelte, hogy ne fürödjön kígyóba-békába. Trauzner Lukács a megmondhatója, ott szolgáltam én... ő még tán ma is él... ő a Dávid Ferenc veje... az, aki az árulót megölte...

KASSAI: Socinót.

REBEKA: Azt... azt...

KASSAI: Csak megbeszítette.

REBEKA: Megölte az... ezzel a két szememmel láttam...

KASSAI (*bólogat, mint aki nem akar vitatkozni*): Oszrt mért vakarja le ezt a feliratot?

(*Az öregasszony csak most néz rá jobban.*)

REBEKA: Maga valami nagy úr, nem igaz?

KASSAI: Péchi uram nincs itthon?

REBEKA: Elmentek imádkozni meg énekelni a lánynyal. Épp azért sikálom, nehogy meglássák, mikor hazajönnek... van azoknak bajuk elég. Hogy az én jószágos Jehovám szárassza le a kezit tőbül, annak, aki ideírta! (*Az égre néz.*)

KASSAI: Udvarol a kisasszonynak valaki?

REBEKA: Kérő maga is?... Hát kelmednél vannak ifjabbak is. (*Végigméri.*)

KASSAI: Kicsoda?

REBEKA: Hát van ugye egy Balás Ábrahám nevezetű... valami katona... meg állítólag a kancellár öccsit is eszi utána a fene. De ezt csak hallottam... Balás most is ott van vele – együtt énekelnek... szinte naponta... Mindjárt itt lesznek... sose fejezem be... látja, mintha nem is nyúltam volna hozzá... (*A felirat még mindig jól látszik, csupán egy-két betű lett halványabb.*)

KASSAI: Nincs mész a házban?

REBEKA: Nincs hát... ez nékem is eszembe jutott...

KASSAI: No, menjen csak be nyugodtan, én majd lemeszeltetem a szolgálímmal.

REBEKA (*hálásan*): Megtenné?

KASSAI: A Dávid Ferenc szolgálójának mindent...

REBEKA: Szegény régi gazdám. Ő se hitte az isten-Krisztust! Ezért is tiszteli az én mai gazdám annyira.. Egyetlen unitárius, akinek emlékét tiszteli. No akkor én megyek, de ne feledje, amit ígért!

KASSAI: Ne féljen!

(Az öregasszony elsiet, be a házba.)

(Kassai idegesen járkál, mint aki vár. Most megjelenik sietve Kolosi.)

Hol késtél, ezek mindjárt itt lesznek. Találtál embereket?

KOLOSI: Találtam. Ezt... ezt ki írta ide? *(A falra.)*

KASSAI: A Jóisten! *(Mint akit ingerel a másik lassú esze.)*

KOLOSI: A lány, szegény, nem fog nagyon... megijedni?

KASSAI: Azt az irgalmas lelkedet! *(Szitkot nyom el.)*

(Megjelenik egy csapat ember, asszony, toprongyosak, afféle piaci csavargók.)

KOLOSI: Ők azok...

KASSAI: No, tudjátok már, mi a teendő?

EGY EMBER: Tudjuk, uram! *(Vigyorog.)*

KASSAI: Mit vigyorogsz, hé!

EGY EMBER: Nem először csinálunk mi ilyet.

KASSAI *(halkan)*: Fizettél már nekik?

KOLOSI: Igen, bátyám.

KASSAI: Rosszul tetted. De remélem, csak a felit.

KOLOSI: Én az egészet kifizettem nekik. *(Büszkén.)*

KASSAI: Mindig ostoba maradsz. Előre egész bér – utólag félmunka! *(Jönnek Péchiék.)* Ezek ők! Még

egyszer a szádba rágom: ha ez a csőcselék támad, te előugrasz, megfogod a lány kezét, *ezekre* üvöltesz, hogy takarodjanak! Vagyis: megmented a lányt. A korbácsot is előkaphatod, hogy nagyobb legyen a *bátorságod súlya*. Ne izgulj, te! Mielőtt a lány kacsóját megfogod, töröld a nadrágodba a tenyered, mert izzad... No, én elhúzódok. Te is... Ti is!

KOLOSI (*nézi őket*): Gyanútlan imából a csőcselék kezébe... Jaj, csak ne remegjek...

(*Kassai és Kolosi – két irányban – eltűnik. A „csapat” szintén.*)

(*Jön Péchi, Debórah, Balás, Csehi és Sára.*)

PÉCHI: Mít firkáltak ezek a falamra? Esküszöm, olyanok, mint a vásott kölykök. Pedig már benőhetett volna a fejük lágya. Hisz mióta felnőttek tartják magukat!

DEBÓRAH: Ó istenem! (*A feliratra.*)

(*Most bukkan fel a „csapat”.*)

EGY EMBER: Halál Péchi Simonra, halál!

EGY ASSZONY: A sátán szövetségese! (*Közelednek, Péchi elszántan áll. Balás övéihez fordul.*)

BALÁS: Látják, letetették vélem a kardomat, hogy az nem kell az imához... (*Komor, hirtelen előlép.*) Álljatok meg, amíg szépen vagytok! (*Ebben a pillanatban bukkan fel Kolosi, aki látja, hogy Balás megfogja Debórah kezét; megtorpan, nem tudja, mit csináljon, szinte szánalmas. Az egyik ember előreugrik támadóan.*)

CSEHI (*észreveszi Kolosinál a korbácsot*): Ide azt a korbácsot, uram! (*Kikapja kezéből, Balás elveszi tőle.*) Ne sajnálja őket! A sátánéi ők!

PÉCHI: Ábel, hallgass! *(Némán imádkozik.)*

(Balás máris lecsap az egyikre, aki két-három követ dobott feléjük, s eltalálta velük Csehi karját.)

EGY EMBER: Verésről nem volt szó, uram! Azt külön kell fizetni!

(Balás csapkod, azok menekülnek, szitkozódva, átkozódva.)

HANGOK: AZ isten verje meg! – Azért a pénzért ezt már nem tűrjük! – Sátánok ezek mind!

(Balás az egyiket elkapja.)

BALÁS: Milyen fizetségről beszéltek, halljam!

EGY EMBER: Ne, uram! Egy fiatalúr... jött hozzám ...

(Kolosi már eltűnt.)

BALÁS: Miféle fiatalúr?

EGY EMBER: Esküszöm, nem tudom, kiféle.

PÉCHI: Hagyja. Sejtem én a dolgot... Menjünk! Eressze el...

EGY EMBER *(miután Balás elengedi, az hanyatt-homlok elfut; szaladtában):* Ezért még megfizettek, szombatos sátánok!

SÁRA *(Péchihez):* Nem szabad ilyen szelídnek lennünk, jó uram! *(Ápolja Csehit.)*

CSEHI: Jámborságunktól elkanászosodnak... *(Karját tapogatja.)* Maholnap ölnék, s mi csak csodálkozunk ... hogy: *ki hitte volna!?* *(Gúny.)*

DEBÓRAH: Én istenem, mit vétettünk... kinek vétettünk egyáltalán?

BALÁS *(szikrázóan):* Vétett maga is. Mert szép és ifjú. Mert külön, mint a többi. Gazdag és ráadásul

tisztességes. Ezek mind vétségek a világ szemében. Édesapja meg abban vétkezett, hogy ő a szombatos király, aki anélkül lett híres, hogy bokázott volna a kancellár előtt... Van pénze, de örökölte. Vallására költi, tehát *külön hite van fényűzésből!* Talán protekcióból is! Hát nekik ezek vajon nem bűnök? Mit tudnak maguk a világról? No de ne álljunk itt. Be kell mennem a kardomért.

(Ledobja a korbácsot. Csehi magához veszi; valamennyien bemennek. Kis csend. Jön Kassai, karjánál fogva hozza Kolosit. Halkan beszélnek.)

KASSAI: Mindent előkészítettem neked, a sült galambot repítem a szádba, s te még annyit se teszel, hogy kitátsd.

KOLOSI: Meg... meglepődtem... nem számítottam Balás Ábrahámra... a pajtásomra... ő már megfogta Debórah kezét... amit nekem kellett volna...

KASSAI: Hát nincs két keze annak a lánynak, te bamba zöldfülű?! Fogtad volna meg a másik kezét, de te... akkor se fognád meg, ha annyi keze volna, mint Buddha istennek! De én akkor is magasba emeltek... így, amilyen vagy... ilyen gyámoltalan alakban. Megmutatom én nekik. Nem baj, Péchi Simon... akkor is az öcsémé, ezé az ostobáé lesz a te szép és okos leányod, ha fene fenét eszik... vagy pedig megdöglesz, és porrá romboljuk, amit építettél! *(Más hang.)* Én megyek... te pedig hozz egy vödör meszet, és meszeld le ezt a förmedvény írást. *(Halk.)* Én – írástudó – mire vetemedtem?! *(Nézi a felíratot.)* Szaladj a vödörért!

KOLOSÍ: Hogy én? Ilyet... ne... ne...

KASSAI: Megteszed! Le kell meszelni, hogy ne kompromittáljon, amit felírtunk, te hülye! És az a vénasszony is megérdemli... Kincset érő dolgokat mondott. *A hadsegéd*, aki legutóbb a törökről a hírt hozta nekünk... most állandóan velük énekel... No, hozd már azt a meszet!

KOLOSÍ: S ha meglátna a kisasszony... hiszen futár vagyok... fejedelmi futár...

KASSAI (*galléron ragadja*): Ha nem félnék, hogy meghallják, most röhögnék! Tudod, mi vagy te? *Palotafutár!* S tudod, az mi? Semmi. Ezt a posztot én találtam ki néked. Mert nem vagy jó másra. Te – *irathordozó*... mert az vagy... nem futár. Csak a cím előkelő ... S ha meglátna véletlenül Debórah kisasszony, annál jobb... Legalább azt hiszi, hogy lemeszeled a gyalázatukat, oszt jó pontot szerzel nála... Gyérünk!

(Szinte meglöki a fiút. Az elballag, Kassai áll. Maga elé.)

Már a legszelídebb rabbi is irtózik tőled, Péchi Simon. Már az is, aki a légynek se árt... Ezt jó lesz megjegyezni.

(El. Sötét. Ez lehet az első felvonás vége.)

7. KÉP

(Ez lehet a második felvonás kezdete.)

A börtön. Péchi szunyókál az ágyon. Reggel van. Az őr hoz egy rabot, suttogva beszélnek.

GÁBOR BÁCSI: Nesze, pipadohány! Van pipád?

RAB: Csináltam rozskenyérből. Kiszáritottam... de nem jól szelel... repedt...

GÁBOR BÁCSI: Nesze, van nekem egy régi... Ha jól végzed a dolgot, még kapsz dohányt. De torkodszakadtából üvölsz, hogy hallják *ott fent is* az urak. Érted?

RAB: Értem én. Mindig így szereztem a pipadohányt. Maholnap elmehetek *üvöltőmesternek*. Kántor voltam én valaha... de elittam a perselypénzt vagy kétszer. *(Sejtjük, jóval többször.)*

GÁBOR BÁCSI *(csendesesen)*: Nem érdekel, kiféle voltál. Indulj! De még ne kezd el, csak ha felébred. Majd szólok én... No gyere...

(Bedugja a cellába.)

(Halkan kopogtat Péchinél, az felül.)

Felébredt már, Péchi uram?

PÉCHI: Éppen most.

GÁBOR BÁCSI: Bemehetek?

PÉCHI: Jöjjön csak.

(Az belép.)

GÁBOR BÁCSI: Ide figyeljen. Nemsokára itt egy semmirekellő elkezd majd kiabálni, hogy őt ne üssék. De nem veri senki. Mindig vannak ilyenek. Felső

parancs, hogy ordítva magát hibáztassa. Hogy megijedjen... De maga csak ne ijedjen meg. Érti? Mert nem a kelmed híve, csak azt mondja, hogy magának ez fájjon...

PÉCHI (*fáradtan*): Értem. (*Hirtelen.*) Maga mért csinálja ezt? Még mindig *azért*?

GÁBOR BÁCSI: Mit?

PÉCHI: Hogy felkészít a szenvedésre. Hogy jobban kibírjam.

(*Kis szünet.*)

GÁBOR BÁCSI: Annyi mindent láttam én már... annyi kínokat. (*Ezt kicsit fáradtan.*) Meg aztán (*derűsebben*) nem rossz az, ha egy-két jóemberünk minden valláson belül akad... Egyszer fent, egyszer lent, nem igaz? Őriztem én már katolikust, mikor reformátusok voltak egészen fent, s elűzték még a jezsuitákat is, de őriztem én reformátust is, mikor megint a katolikusok kerültek fel néhány főúr birtokán... aztán baptistát, unitáriust, s ki tudja, kiket... no most az unitáriusok is feljöttek... Hát most már maguk, szombatosok vannak soron... de még maguk is feljöhetnek egyszer... mert ugye az nem lehet, hogy az ember mindig csak lent legyen... S minél tovább lesznek lent megtiporva – annál elszántabbak és sürgők lesznek, mert siet az idő, s az ember nem él örökké. Azért mondom, van nékem jóemberem minden egyházban ... Én még sose kerültem alulra... mert ennél a pincénél lejjebb aligha juthat az ember... Ezt nem irigyli senki... Bár ki tudja... De nem hiszem.

PÉCHI: Csak ezért segít nekem?

(Kis csend, a börtönőr zavart.)

GÁBOR BÁCSI: Nem tudom én ezt úgy elmondani... No, de szólok az ordító masinának, mert éngem is ellenőriznek ugye... Dugja be a fülét.

(Kimegy. Bekopogtat.)

GÁBOR BÁCSI: Kezdjed, te!

(Fülrepezető hangon.)

RAB: Ne üssetek, rablók, gazemberek, istentelenek! Én a Péchi Simoné vagyok! Ne üssetek! Jaj a szívem! Hát van isten fent az égben?! Van isten?! Ne verjetekek! Neee! Péchi, hol vagy?! Érted szenvedek! Szólj nekik!

(Gábor bácsi is bedugja a fülét, Péchi nem. Csend lesz. Az őr kinyitja a rab ajtaját.)

No adjon még egy kis dohányt.

GÁBOR BÁCSI: Megárt a hangodnak. No ide figyelj, most tartasz néhány perc pauzát, aztán újra kezded.

(Visszamegy.)

Bírja? Ha nem bírja, szóljon, aztán elnémítom... Ez az ordibálás ősi módszer... Az ember így próbálja véle megijeszteni azt, aki veri. A gyerek már előre üvölt, pedig apja még rá se tette a kezét. Segítségét hív ezzel is... de kit... tán az istent... Ez is most csak megjátssza, hogy ütik, pedig egyszer *igazán* verni fogják. Ősi módszer. Itt nem változik semmi.

(Péchi bólint, szeme messze réved.)

PÉCHI: Téged küldött nékem Élohim.

GÁBOR BÁCSI: Már rég tudom, kicsoda Élohim. Ő az isten. Az egyetlen Jáhve. Látja, a végén még teológus lesz belőlem. *(Apró derű, gúny nélkül.)*

PÉCHI: Istennek angyala vagy te is. Mint minden ember, ki őbenne hisz.

(Gábor bácsi zavart, de valamiként átszellemlül.)
Nézd, a virág is milyen törékeny, leszakítja vihar, elmoshatja esővíz, mégis minden tavasszal újra kinyílik. A virágok magjai röpködnek, aztán földbe hullnak. A rög alatt gyökeret eresztenek, s akkor újra élnek... de vajon amíg a levegőégben szálltak, addig nem éltek? Mit gondolsz?

GÁBOR BÁCSI *(halkan)*: De... éltek... a madár is él, amikor repül, nemcsak ha ágra száll.

PÉCHI: Bölcs vagy... már érted az ígét... Hát így szálltak földre isten angyalai is, hogy itt éljenek... mint a virágmagok. Élnek itt lent is, de ott fent is éltek, amíg a szélben szálltak. Ki gondolná, hogy a repülő mag és a földből serkent virág egy és ugyanaz. Csak éppen más alakban. Hogy az aprócska magból ilyen sugár virág lesz, gyönyörű színű és olyan jó szagú... Épp így nem tudjátok elképzelni azt sem, hogy isten szálló angyalai voltak, csak éppen jöttek megpihenni itt e földön... emberek... bennetek van a jószág magja, amely kicsirázik... Hát hiszed most már, hogy angyal vagy te is?

(Péchi erős egyéniség: sugallatos.)

(Kis csend. Gábor bácsi szeme tágra nyílván. Hebeg.)

GÁBOR BÁCSI: Kezdem... kezdem hinni, uram.

(Most megint üvöltés. Összerezzennek, kizökkenti őket.)

Hallgass, te! *(Kiáltva.)* Hallgass, te! *(Dühös, hogy megzavarták.)*

(A rab nem hallgat el. Csikorog fönt a lépcső vasajtaja. Jön Kassai, Gábor bácsi kilép, közben az üvöltés nyöszörgésre vált, „művészien”.)

Ki maga?

KASSAI: A fejedelem kancellárja vagyok, te! Mi ez az üvöltés?

GÁBOR BÁCSI: Vernek egy... embert...

KASSAI *(hangosan, tüntetően, Péchinek szánja)*: Remélem, nem az én Péchi barátomat.

GÁBOR BÁCSI: Nem, uram.

KASSAI: De *ezt* se verjék. Megtiltom, érted. Megtiltom! Fejezzék be!

GÁBOR BÁCSI *(régierős énjé feltámad, beszél a cellába)*: Ne verjék azt az embert.

RAB *(érdess hangon)*: Hát akkor nem verjük tovább.

(Kassai belép Péchi cellájába. Állnak. Ezalatt az őrkivezeti cellájából Rabot, kezébe dohányt nyom, s elviszi.)

RAB *(közben motyog)*: Kántor voltam én valaha... gyönyörű hangom volt, istenemre mondom, gyönyörű. *(Ezt bizonyítván rekedt hangon zsoltárt énekelve kimegy. * Csend.)*

KASSAI: Nem gyengélkedik, Péchi uram?

PÉCHI: Köszönöm, nem, kancellár uram.

KASSAI: Ha bármire szüksége van, csak szóljon.

PÉCHI: Nincs szükségem semmire.

KASSAI: Nem szeretne valakit látni?

PÉCHI: Senkit.

* Lehet a 22. zsoltárt („Én Istenem, én erős Istenem...”)

KASSAI: A leányát sem?

PÉCHI: Nehogy ide jöjjön. Nem látja, hogy nézek ki? Nehogy ide hívják.

KASSAI (*kis szünet után*): Utálok az összes püspököket! Amikor kelmedet a fejedelem elé idézték, az evangélikus beteget jelentett, a református, a katolikus és az unitárius szintén... A fegyverhordozóikat küldték maguk helyett... Szégyellték magukat ön-maguk előtt... De a konc az kéne nekik mégis!

PÉCHI: Csak nem akar áttérni a szombatos hitre? (*Enyhe gúny.*)

KASSAI: Túl késő volna az én koromban.

PÉCHI (*mint fent*): Sohase késő.

KASSAI: Debórah kisasszony járna jobban, ha áttérne reformátusnak... mert amint egykor mondtam...

PÉCHI (*félbeszakítja*): Emlékszem.

KASSAI: A vagyon legnagyobb részét még most is megmenthetné, ha... Debórah hozzámenne, mondjuk, az öcsémhez. Ez más szempontból is jó volna...

PÉCHI: Nem ismerek ilyen szempontokat.

KASSAI: Pedig egyszerű. Ha maga az egyházfő szavára tér meg, akkor a papok a birtokára is ráteszik kezüket, nemcsak híveire. De ez még a kisebbik baj. A nagyobbik, hogy a hívei megtudják: egy másik hit érvei előtt hajolt meg legelső emberük. Ha viszont egy nagy szerelem és házasság útján történik mindez, csupán *apai gyengeségről* beszélnek majd... hogy annyira szerette s féltette leányát, gyermeke jövőjét, hogy még erre is hajlandó volt érte. Félt, hogy leánya megöli magát szerelméért. Az apa meghajolt tehát gyermeke akarata előtt. Így a szerető atya színében

tűnik fel áldozatul esett hívei előtt, míg ha egy püspöknek adja be derekát, azt mondják: igaz hitük áru-lója lett. Választhat tehát: vagy a bárányszívű, de szerető apa, vagy az ordas hitáruló. Melyik arckép lesz előnyösebb? Ma – és a késő korokban?

(Kis csend.)

PÉCHI: Bár én lettem volna ilyen ravasz kancellár...

KASSAI: Sajnálja a kancellárságot... *(Megállapít.)*

PÉCHI: Cseppet sem. Csak néha azt kérdezem magamtól: ha nem törik meg pályám a politikában, vajon ugyanúgy isten szolgája lennék, mint ebben a pillanatban?

KASSAI: És mit válaszol?

PÉCHI: Azt, hogy a kérdés fölösleges, hisz épp isten akarta, hogy megtörjék az a másik pályám. Azt akarta, hogy őt szolgáljam, csakis őt. És ne a földi fejedelmeket.

KASSAI: A földi fejedelmek is isten kegyelméből valók, drága Péchi barátom. *(Most jóindulatú, baráti.)*

PÉCHI: És persze, a kancellárok is. *(Gúny.)*

KASSAI *(sandán)*: Némileg elképzelhető.

PÉCHI: Tudja, miért gyűlöltem meg a fejedelmeket?

KASSAI: Az istenért, ilyet ne beszéljen! *(Halkan.)*
Ez a legnagyobb vést hozhatja magára.

PÉCHI *(nyugodtan)*: Folytatom.

KASSAI: Maga ilyen izgató szavakkal akar elüzni innen engem. Persze, a vádlott maga is vádol... Ösmerjük a módot. *(Gúny.)*

PÉCHI: Nem olyan könnyű magát elüzni, hiszen célja van. S nem is akármilyen. Hetvenkét falu, birtok...

KASSAI: Ne sértessen, mintha saját házában lenne.

PÉCHI: Igaz, a kelmed házában vagyok. (*Körülmutat.*) Szóval: a fejedelmek kezdetben szabadságot adtak: vallásszabadságot. De nem volt az szabadság.

KASSAI: De az volt! Csak épp a *kezdet szabadsága!* S az pedig sose egy *a folytatás szabadságával...* mert a jogokat később kurtább gyepelőre kell fogni. Különben elkanászosodnak a – jogok!

(*Kis csend.*)

PÉCHI: Látja, mennyire mások a gondolataink, és maga mégis akarja ezt a házasságot... hát nem félti a pályáját?

(*Közben bejött Gábor bácsi, leül székére, halkán, figyel.*)

KASSAI: Kelmed pedig furfangosan így akar kitérni ajánlatom elől. De nem baj! Majd meglátja, kivel játszik. Kelmedre uszítok mindenkit!

PÉCHI: Eddig is ezt tette.

KASSAI: A fejedelem parancsára és nem jószántamból!

PÉCHI: S az egyházatyák is ártatlanok?

KASSAI: Mit számítanak ők, ha a nagypolitikáról van szó!

PÉCHI: Az, hogy miként imádkozom, maguknak nagypolitika? Kelmednek inkább a birtokom a nagypolitika! Mitől *országos érdek* az, hogy maga az én birtokomra ácsing? A javaimra? Képmutatók, képmutatók!

KASSAI: Ezt megbánja! Nagyon megbánja! (*Már ordít.*) Még térden állva könyörögne, hogy segítsek

magán! De már késő lesz, késő! Belepusztul, belel
Erre esküszöm!

(Kirohan, az őr csak bámul utána.)

(Belép.)

GÁBOR BÁCSI: Hogy üvöltött! Neki vajon ki ad
ezért pipadohányt?

PÉCHI: A fejedelem.

(Kis csend.)

GÁBOR BÁCSI: Néha elgondolom: Péchi uram gaz-
dag ember, tudós ember, és mégis – *itt van*. Én meg...
se gazdag, se tudós nem vagyok, és vigyázok magára.
Persze, én is itt vagyok... Érti, ugye?

PÉCHI: Értem én, mint ahogy te is érted. Hisz nincs
köztünk semmi különbség... semmi...

GÁBOR BÁCSI: Hiszen özvegyemberek vagyunk
mind a ketten...

PÉCHI: Úgy van, barátom, özvegyek...

GÁBOR BÁCSI: Beszéljen még az... angyalokról...

PÉCHI: Majd holnap, holnapután... Majd tovább
mesélek az életemről is... hiszen én már mindent
tudok róla. Összeraktam. Felidéztem. Újragondol-
tam. Kikutattam. Lesz rá időnk... két-három hónapig
most megint nem jön látogató... De most hagyj ma-
gamra ... Imádkozni akarok...

*(Gábor bácsi lassan kimegy, leül, kezébe támasztva
fejét.)*

*(Péchi a Csulai-féle könyvre néz az asztalon, fel-
veszi.)*

Jáhve, te mondd meg: *ezek* valóban azt hiszik, hogy
ki lehet cserélni, meg lehet újítani a koponyánkat?

A szívünket? Van ennyi *cserére* időnk egyetlen földi életünkben? Valóban azt hiszik, el lehet felejteni mindent, amit tanultunk s megszoktunk apánk s anyánk házában naponta? (*Apró szünet.*) Nem voltam bűnös. Te látod lelkemet. Vagy mégis az lettem volna? Szólj! Szólj! Szólíts meg engem!

(*Messzire néz, karját kicsit kitarja. Kint Gábor bácsi átszellemülten hallgat.*)

Nézd bűneimet. Türelmetlen voltam. Elkergettem a papokat birtokomról, azt hittem: az valóban az én földem, holott legalább annyira e szerencsétlen népé is, mint az enyéem. És mindenkifölött a te országodhoz tartozik, uram. Angyalod voltam, de nemegyszer kardos angyal... Nagy bűnnek ítéled ezt, uram? *Most* rettegek csak az erőszaktól, midőn osztályrészemül jutott... Bocsáss meg, mindenkinek bocsáss meg, uram. Bocsáss meg ennek a derék szolgádnak is, ki itt áll cellám előtt. Épp oly szép és jó lelke van, mint minden igaz angyalodnak. Ó, Élohim, te bíraskodj fölöttünk most és mindörökké.

(*Kis csend. Gábor bácsi megmozdul, hirtelen elhatározással belép a cellába.*)

PÉCHI (*felnéz*): Ne zavard imámat. (*Csendesen.*)

GÁBOR BÁCSI: Uram, ne helyez engem imádban oly magasra... én szégyellem magam.

PÉCHI: Isten előtt nincs röstelkedés. Mi pólyás kisdedek vagyunk kezében... ahogyan a kisdedek nem szégyellhetik szülőjük előtt pőreségüket, s a szülő is pironkodás nélkül bámul magzatára... éppúgy tárjuk ki mezítelen lelkünket teremtő szent Urunk elé.

GÁBOR BÁCSI: Én... én... nem mondtam... el... kelmednek mindent...

PÉCHI: Mit nem mondtál el? Sokszor mondjuk el az igazságnak csak a felét, s a másikat megtartjuk, mert félünk. Mit nem mondtál el?

GÁBOR BÁCSI: Én... arcul ütöttem egy embert... kegyelmed miatt...

PÉCHI: Ezt már elmesélted.

GÁBOR BÁCSI (*kis szünet után*): De azelőtt... én is részt vettem efféle fogadásokban, uram... És a pénz, amit nyertem... égette a kezemet... Mert azt a rabot, akire fogadtam, kivégezték... így hát én nyertem általa... hát ezért vágtam arcul azt a börtönőrt... mert a múltkori pénz... égette a kezem... áttettem egyikből a másikba, mint a paraszat... itt... középen ... a markom közepén... itt... nem látod a jelét?

(Két tenyerét előretartja, majd oldalra föl, mintha keresztben feszülne. Sötét.)

8. KÉP

Gyulafehérvár. Fejedelmi palota. A már ismert terem. Oldalt az egyik ajtó kinti része is látszik. Még üres a szín. Jön Zombori, tétován megáll. Kassai sietősen érkezik.

ZOMBORI: Kancellár uram, épp kelmedet kerestem.

KASSAI: Csak gyorsan, mert a fejedelmet várom.

ZOMBORI: Akkor épp jó, remek hírt adhat át neki.

KASSAI: Mondja!

ZOMBORI: A püspökömet végre sikerült meggyőzőnöm.

KASSAI: Miről?

ZOMBORI: Hogy nyilvánosan kiebrudaljuk soraink közül a szombatosokat. Újjal mutatunk rájuk, hogy ennek és ennek nincs mit keresnie egyházunkban, mert csak álarc számukra hitünk. S ahogy a zöld leveli békából sose lesz zöld levél, belőlünk sem unitárius. Csak búvóhely nekik templomunk. Hitünk – a védőszín nekik.

KASSAI: És mit mondott a püspök?

ZOMBORI: Végre ráállt javallatomra, nyilvános gyűlést hív össze. S ott kiűzzük őket.

(Kis csend.)

KASSAI: Nem lesz ebből baj? Nehogy a kedélyeket feltüzeljék... aztán vérontás legyen.

ZOMBORI: Nem lesz. A mi híveink nem olyanok.

KASSAI: Jó, jó, láttam én már karón – hittérítőt. Még behúzva is. *(Nyers tréfaként.)*

ZOMBORI: Békésen felszólítjuk őket, hogy aki akar, jöjjön nyíltan az unitáriusok közé. Aki ott helyben megtér, vélünk marad, a többi békével elvonulhat. Ez hát a tervünk.

KASSAI: De Péchinek nehogy bántódása essék.

ZOMBORI: Senkinek se eshet bántódása, jó uram. Istenesek vagyunk, nem vadak. Mit szól a tervhez?

KASSAI: Nem rossz. Majd a fejedelem elé terjesztem. Írjátok meg a kérelmet is, hiszen a nagygyűléshez ez kell.

ZOMBORI: Már hoztam is magammal. *(Súgva.)* Jön a fejedelem.

KASSAI: Menjünk odább... előbb átfutom...

(Kihúzódnak a színről.)

(A fejedelem, két testőr kíséretében jön, belép a terembe. Testőrök el.)

I. RÁKÓCZI: Hol ez a Kassai?

(Ebben a pillanatban jön Lorántffy, György úrfi, Zsófia; a fejedelemné a fiatalokat megállítja az ajtó előtt, ő belép.)

Én Kassait várom. *(Kissé kelleetlenül.)*

LORÁNTFFY *(szinte angyali derűvel)*: Én sokkal kedvesebb embereket hozok magának.

I. RÁKÓCZI: Kiket?

LORÁNTFFY: György fiunkat és Báthory Zsófiát, aki épp most érkezett az eljegyzésre. A leány úgy gondolta, hogy első dolga tiszteletét tenni.

I. RÁKÓCZI: Jól gondolta. Jöjjenek be.

(Lorántffy int.)

(Belép az ifjú pár.)

BÁTHORY ZSÓFIA: Nagyságos fejedelem, apám-uramék szívbéli üdvözlését hozom.

I. RÁKÓCZI: Isten hozott, leányunk. A fejedelemné már szólt néked a legfontosabbról... a hitbéli ügyekről...

BÁTHORY ZSÓFIA: Szólt. *(Kissé tartózkodóan.)* Hiszen apámuramékkal is megbeszélték.

I. RÁKÓCZI: De én a te szádból is hallani szeretném.

(Közben kint már megjelent Kassai, a testőrök súgnak neki valamit, erre újra eltűnik.)

BÁTHORY ZSÓFIA (*kis szünet után*): Áttérésem jövendőbelim hitére, úgy gondoltuk, ráér a jegyváltás után is.

I. RÁKÓCZI: Minek azt halogatni? Az új hittől is rázkódnak, mint a szatmári szilvóriumtól, de azért mindkettő jó orvosság.

GYÖRGY ÚRFI: Apámuram, már megbocsáttassék, de hagyhatunk egy kis gondolkodási időt. Elvégre az ő hitéről van szó.

I. RÁKÓCZI (*rábámul*): De türelmes vagy, pedig tudtommal, a szerelmesek topogni szoktak a sietségtől. Így van, Zsuzsánnám?

LORÁNTFFY: Idő terem minden gyümölcsöt.

BÁTHORY ZSÓFIA: György úrfi és én somlyói birtokunkon megkedveltük egymást. De egy dolog ez, és más, midőn hitet vált az ember. Ez az ösvény nem egyenes, de kanyargós, hepehupás, mint a zilahi út.

I. RÁKÓCZI: ÉS én még az öreg Péchin csodálkozom, aki nem akar ráállni... amikor még a fiatalok is kötik az ebet a karóhoz.

BÁTHORY ZSÓFIA: Kétféle virág van, nagyságos fejedelem. Gondolkodnom kell, hogy én melyik vagyok. Milyenféle virág.

I. RÁKÓCZI (*a kemény férfiszavakhoz szokott ember hangján, megütődve*): Hogy micsoda? Mi vagy te?

BÁTHORY ZSÓFIA: Ki kell ismernem magam, milyen virág vagyok. (*Nagyon komolyan, s bár kicsit mosolyogtató. Már most kivehetjük a későbbi akadémuskodó, zsémbes asszony körvonalait. Aki fanatikus is tud lenni.*)

I. RÁKÓCZI (*komikus meghökkenés*): És milyen?

BÁTHORY ZSÓFIA: Kétféle van. Az egyiket, ha kihúzd ebből a földből, s a másikba ülteted, ott is tovább nő, legyen bár új földje szikkadtabb vagy zsíros. A másik oly érzékeny, hogy más földön nem terem meg, hanem elszárad. Én még nem tudom, e kettő közül melyik vagyok. Ha új hit földjébe ültetnek, növök-e tovább, vagy elhervadok. (*Naivitás nélkül.*)

I. RÁKÓCZI: Hát csak minél később hervadj el, mert annál jobb lesz *neki*. (*Fiára.*) Meg neked is. És csak ne légy túl igényes virág! A nagy hitek mindig az igénytelenebbek. Mert mindenütt meg akarnak maradni. Nem finnyás a nagy hit, a nagy eszme és a nagy egyház sem, leányom, soha... Köszönöm látogatásodat.

(*Elmennek.*)

(*Maga elé.*) Virág... hallj te oda – virág.

(*Máris jön Kassai, aki – nyilván – látta, amikor kijöttek.*)

I. RÁKÓCZI: Már vártam.

KASSAI: Csak nem tolakszom a nagyasszony elé!

I. RÁKÓCZI: Nem ártott volna. Mi hír Péchiről?

KASSAI: Az unitáriusok gyűlést hívnak össze, ahol is kiadják a befurakodott szombatosok útját. Így tehát nem lesz más választásuk: vagy vállalják a nyílt üldöztetést, vagy áttérnek hitünkre. Itt az unitáriusok kérelme. (*Átadja.*) Én irattam vélük.

(*A fejedelem átfutja, leteszi.*)

I. RÁKÓCZI: Majd még tüzetesebben elolvasom. Más egyéb?

KASSAI: Kemény János hadsegédje, Balás Ábrahám a szombatosokhoz jár imádkozni és énekelni.

I. RÁKÓCZI: Micsoda?! (*Megdöbben.*)

KASSAI: Saját szememmel láttam. Egész véletlenül. De sok tanú akad ilyesmire mindig.

I. RÁKÓCZI: Ahelyett hogy áttérnének – még ők térítenek! No ez már sok...

KASSAI: Ezenkívül azt se feledjük, hogy a törökről és a Lupu vajdáról szóló híreket szintén Balás Ábrahám hozta.

I. RÁKÓCZI: Mit akar ezzel mondani?

KASSAI: Távol álljon tőlem bármi feltételezés, de nemrég épp kegyelmed mondta, nézzünk szét: tőlünk vajon nem mennek-e hírek a török táborába? No-mármost... mi volna eszményibb ellenfeleink számára, ezt is épp kelmed mondta, mi volna eszményibb, mint egy üldözött vallás, egy szekta, amely bár-mikor itteni szövetségük lehet.

(*Kis csend.*)

I. RÁKÓCZI: Vagyis Balás Ábrahám azért lett titokban szombatos, mert a töröknek kémkedik? Közvetít Péchi és a szultán között...

KASSAI: Ez csak feltételezés. Ám az is lehet: a szultán valóban megbízta, hogy a szombatosok köréből verbuváljon új tagokat a törökpártiaknak.

(*Apró szünet.*)

I. RÁKÓCZI: No de a teremtőjét, akkor itt fejevétel lesz, s még csak nem is egy, ezt istenemre mondom!

KASSAI: Azért ne hamarkodjunk el a dolgot. Csak szépen kivizsgálni mindent. Először is: ha Balást le-

tartóztatnánk, azt mindenképpen a szombatosok körében kell megejteni. Hogy lássák ők is: itt nem babra megy a játék. Ettől hátha észre térnek. És az unitárius nagygyűlés előtt kell végrehajtanunk.

I. RÁKÓCZI: Miért?

KASSAI: Mert akkor az unitáriusok még elszántabban lesznek. Hiszen, ha még a Kemény hadsegédjét se kíméljük, akkor mi lesz velük. S pláne óvakodni fognak attól, hogy a törökpártiság hírébe keveredjenek, mert sejtik, ez mivel jár. Tehát még határozottabban lökik ki a szombatosokat, s ettől nő az esély, hogy Péchiék ijedtükben rögvest a református egyház biztonságos hajlékába jönnék.

(Kis csend.)

I. RÁKÓCZI: Nem rossz a terv. Keresse meg Kemény Jánost, és küldje ide.

KASSAI: Őt nem kell mindenbe beavatni. A katona, ha kijön a sodrából, mindent elkiabál. Hisz hozzászokott az ordításhoz.

I. RÁKÓCZI: Maga meg a fülbe sugdosáshoz. No küldje!

(Kassai kimegy, Rákóczi belepislant a kérelembe.)

(Csulai bejön, tétován.)

Én nem kelmedet várom.

CSULAI: Sürgős bejelentenivalóm volna.

I. RÁKÓCZI: Még mindig beteg a püspök?

CSULAI: Igen.

I. RÁKÓCZI: Püspökeink túl sokat betegeskednek mostanában. De én megjegyzem, ne féljen, hogy ki, mikor és milyen helyzetben mondja, hogy beteg.

Mikor már mindent elintézt helyettük az állam, jelentkeznek a kézsre! A díjkiosztáson bezzeg majd ott feszítenek. Adok én nekik.

CSULAI: Az én püspököm valóban beteg. Mégis... valami ezzel összefüggő dolgot szeretnék mondani...

I. RÁKÓCZI: Halljam!

CSULAI: Szóval kegyelmed előtt egyházunk a legapróbb dolgot sem szeretné eltitkolni.

I. RÁKÓCZI: Hát ne is!

CSULAI: Szóval...

I. RÁKÓCZI: Nyögje már ki... Maga vagy csatlakozik az előtte szólóhoz, vagy olyan óvatos, mintha mindig tojásokon járna.

CSULAI: Hát van itt elég tojás manapság a talpunk alatt, felség. Egyszóval: a mi egyházunkban sem egyöntetű a vélemény a szombatosokat illetően. Azt mondják, egységet nem lehet csinálni, ha ennyi embert üldözőbe veszünk...

I. RÁKÓCZI: Micsoda?

CSULAI: Vannak, nem is kevesen, akik hát... hogy úgy mondjam, halogatnák a dolgot: *a legnagyobb türelmesség álláspontját javasolják...* És tegyem hozzá... ilyen véleményen *más* egyházakban is vannak, ha nem is annyian, mint nálunk.

I. RÁKÓCZI: S nálunk miért vannak többen?

CSULAI: Szóval...

I. RÁKÓCZI: Már megint kezdi?

CSULAI: Felbátorítva érzik magukat a fejedelelné jóságától, tiszta ügybuzgalmától, amellyel minden el-

esetthez odafordul... szóval, hogy mindig csillapítja a kedélyeket... Hát ez bátorítja őket.

(Kis csend.)

I. RÁKÓCZI: Kelmedék nem átalják az én asszonyomnak tulajdonítani saját gyengeségüket? Egy nagyszerű asszony szoknyája mögé bújnak? Hát férfiak maguk? Hagyjon magamra! De máris!

CSULAI: Nagyságodnak esküszöm... *(Kisiet, mert a fejedelem keze jelzett.)*

I. RÁKÓCZI *(maga elé)*: Kidobtam... pedig igazat mondott ez a félénk csiga... csak én tudom, mennyire igazat...

(Jön Kemény.)

KEMÉNY: Hívatott kegyelmed.

I. RÁKÓCZI: Két dolgot kell megbeszelnünk.

KEMÉNY: De remélem, nem vallási dolgokat.

I. RÁKÓCZI: De igen. Illetve, nemcsak azt. Lesz az unitáriusoknak egy nagygyűlésük. Ott kiszórájk maguk közül a szombatosokat. Egyszóval nagy leszámolásra készülődnek. Mi pedig két legyet üthetünk egy csapásra. A zsidósokat és a Krisztus istenségét tagadó Dávid Ferenc-híveket...

KEMÉNY: Nem ártana nálunk se egy kis leszámolás.

I. RÁKÓCZI: Ami késik, nem múlik. Még kelmednél is elkelné egy jó nagy rosta. Vagy tán még szita is.

KEMÉNY: Nem értem nagyságodat.

I. RÁKÓCZI: Majd mindjárt megérti. Tehát ki kell rendelni a katonaságot a gyűlésre, nehogy valami zűrzavar legyen. Ez az egyik.

KEMÉNY: Megértettem. És mi a – másik?

I. RÁKÓCZI: Maga jól ösmeri saját legközelebbi embereit?

KEMÉNY: Úgy hiszem, igen.

I. RÁKÓCZI: Mi a véleménye Balás Ábrahámról?

KEMÉNY: Tűzbe teszem érte a kezem.

I. RÁKÓCZI: Akkor jól nézze meg, mert már meg is égett.

KEMÉNY: Hogyhogy? (*Döbrent.*)

I. RÁKÓCZI: A szombatosokhoz jár énekelni. Hallja? No, mit szól? És ezt nékem mástól kell megtudnom.

(*Kis csend.*)

KEMÉNY: Ez a besározás, ez valamelyik papocska műve! Balás Ábrahám ilyet sose tenne... hogy egy tiltott szektába járjon...

I. RÁKÓCZI: Hacsak nem maga bírta meg... hogy szimatoljon... nos, maga bírta meg?

KEMÉNY: Nem. Ezt nem mondhatom, még ha ezzel megmenteném is.

I. RÁKÓCZI: Hát akkor... tudja, mi a teendő?

KEMÉNY: Sejttem. (*Komor.*)

I. RÁKÓCZI: Letartóztatni minél előbb, de csak amikor a szombatosok között van. Tetten érni. Kel-med személyesen tartóztassa le.

KEMÉNY (*reszelős hang*): Én? (*Korántsem lelkes.*)

I. RÁKÓCZI: Mitől olyan rekedt, mint a mohácsi harang? Persze hogy kelmed. Hadd lássa az a fiú, hogy megbecsüljük. A saját fővezére vereti bilincsbe. Hát csak ennyit akartam mondani.

KEMÉNY: Hihetetlen... hihetetlen...

(Elindul, a fejedelem kezében a kérelemmel a másik oldalon el; eközben a kilépő Keményt Kassai állítja meg.)

KASSAI: Nyilván az unitáriusok gyűléséről meg Péchiékről volt szó... arra kérném, az én öcsémet is vigye magával... nem árt neki egy kis katonáskodás.

KEMÉNY: Maga honnan tudja, hogy én ott bent... miről...

KASSAI *(közbevág)*: Vélem már előbb beszélt ez ügyben. Jól nézünk ki... *(Fejét csóválja.)*

KEMÉNY: Csak ne nézném olykor hullarablónak, kancellár uram.

(Elmegy. Jön, mint aki kéznél volt, Kolosi.)

KOLOSI: Sikerült?

KASSAI *(ingerült, megvető)*: Ha ezer életed volna, se tudnád meghálálni, amennyi köpést kapok érted a pofámba... de ha nékem azon a gyűlésen nem teszel ki magadért... és nem állsz ott Péchi mellett, s ha bármi szitok érné, nem ugrasz védelmére idejében... akkor... akkor... nem tudom, mit csinállok véled...

(Elmegy.)

KOLOSI *(siralmas képpel)*: Ha ennyire utál, akkor mért akar belőlem mindenáron nagy embert csinálni.. Mért nem hagy békén... De a gyűlésen csak meg kell mutatnom... hogy enyém lehessen a Debórah keze... *(Tűnődve.)* Hogy is foghattam volna meg a másik kezét, amikor a pajtásom már fogta... az egyiket...

(Indul. Sötét.)

9. KÉP

A börtön. Péchi alszik. Jön le a lépcsőn Kassai és Jehuda rabbi. A rabbi megáll. Tétova. Halkan beszélnek.

KASSAI: Mindjárt jön az őr, s kinyitja az ajtót. Aztán okos legyen, Jehuda rabbi.

JEHUDA: Kassai uram, az én istenem erre nem hatalmazott fel engem.

KASSAI: Ide figyeljen, rabbi, maguknak a mi fejedelmeink elég rendes jogokat adtak. Pedig kelmedék hite oly messze van tőlünk, mint ide a győri nagytorony. Hát most maguk is megtehetnek ennyit.

JEHUDA: Az arcom, értse meg, kancellár úr, az arcom elárulja majd, hogy nem szívből mondom, amit mondok.

KASSAI: Az arca? A szakáll elrejtí a pironkodást. Bölcs dolog a szakáll, jobb, mint a bajusz.

JEHUDA: Ne tréfáljon, kancellár uram... Értse meg, nem bírom megtenni.

KASSAI: Maga, rabbi, olyan, mint az ezerhetes, alul már viszketős leányzó: akarná is meg nem is.

JEHUDA: Nem, én nem akarom, kancellár uram. Csak maga... iverendelt engem. *(Szinte felnyög.)*

KASSAI: Márpedig maga beszélni fog Péchi Simonnal. Különben én beszélek a fejedelemmel.

JEHUDA: A fejedelem nem lehet olyan ember, aki ezt kívánná tőlem. A fejedelemnek igazságos törvénye van, uram.

KASSAI: Igazságos, de attól függ, kinek... és esküszöm, ha maga ezt most nem teszi meg nekem, *nekünk*, érti, akkor kelmedék sem számíthatnak a mi kegyeinkre. Ide figyeljen, rabbi: mit csinál a kutya, ha koloncot kötnek a nyakába?

JEHUDA: Nem... nem tudom, uram.

KASSAI: Mennyi ártatlanság! Hát ide figyeljen: a kutya igyekszik lerázni a koloncot. Meg akar szabadulni tőle.

JEHUDA: Mi nem vagyunk kutyák, uram.

KASSAI: De a magyar szombatosok, a zsidózók koloncot jelentenek a maga egyházának nyakán, érti már? S a többiekén ... és lehúzzák magukat. És a fejedelem a szombatosok miatt képes lesz magukra is megharagudni... Értse meg! Mit mondott Luther Márton, amikor meglátta, hogy Münzer Tamás parasztjai a reformációt arra használják, hogy jogaikért rakoncátlankodjanak?

JEHUDA: Nem tudom, uram.

KASSAI: Azt, hogy: ne kíméljétek Münzer parasztjait! Mert félt, hogy az ifjú s még nem túl erős vallás kontójára írják ezt a lázadást is. Hát gyorsan azt mondá Luther apánk: *pü, pü, nem ér a nevem!* Nehogy így járjanak hát maguk is, rabbi, a szombatos szek-tával, mint Luther Münzerékkal! Hát egykettőre jelentsék ki maguk is: semmi közünk hozzájuk! Nem vállalunk közösséget velük! Nem vagyunk azonosak! Még csak nem is hasonlók! Ez ennek a mindenkori útja.

(Megjelenik a börtönőr. Kinyitja az ajtót. Kassai

szinte tolja a rabbit, majd amikor az ajtó becsukódik, halkán odaszól az őrnek.)

KASSAI: Aztán nyisd ki a füled.

GÁBOR BÁCSI: Tudom én, mi a kötelesség. *(Bizonyos méltósággal.)*

KASSAI: De büszke fajzattá tettünk titeket! *(Zordul néz rá. Gábor bácsi azonban egykedvű, sőt réveteg.)*

(Kassai elmegy, Gábor bácsi első ízben nem hallgatózik.)

PÉCHI: Most meg magát küldték... Az unitáriusok már voltak... a reformátusok, jezsuiták... Jönnek talán a többiek is... Beszéljen.

JEHUDA: Jáhvéra mondom, Péchi Simon, engem úgyszólván belöktek ide. Megfenyegettek, hogy egyházamtól a fejedelem megvonja még kevés kegyeit is, ha nem jövök ide.

PÉCHI: Mondja, hogy mit akar.

JEHUDA: Ez a Kassai... azt mondta ez a kancellár, hogy én kérjem meg: ne hozza veszélybe a mi hitközségünket. Mert, azt mondja, eljöhet az idő, amikor maguk miatt minket is üldözőbe vesznek. Ezt mondta. *(Verejtékes a homloka.)*

PÉCHI *(most már szelíden)*: Ezt a kancellár mondta... de mit mond maga?

JEHUDA: Én azt mondom, mindenki maradjon a hitében. Én ezt mondom, Péchi Simon. De mégis muszáj volt bejönnöm ide, hogy ne haragudjanak meg ránk túlságosan.

PÉCHI: Rég nem találkoztunk... egy időben mintha el is került volna.

JEHUDA: Úgy éljek én... csak azért, mert akkor engem is piszkáltak... nem akartam magára bajt hozni...

PÉCHI: De most már nem piszkálják.

JEHUDA: Nem, hála istennek.

PÉCHI: És most a testvérgyülekezet a saját érdekében feláldozna engem!

JEHUDA (*őszinte mély döbbenettel*): Péchi uram, megveri az isten!

PÉCHI: Ábrahámtól azt kérte az Úr, hogy áldozza fel Izsákot*. Maga engem mért nem néz Izsáknak, Jehuda rabbi?

JEHUDA: El Saddájra mondom, Péchi Simon, nem nézhetem én magát Izsáknak, mert én sem lehetnék Ábrahám. És főképp, aki a parancsot adta – az nem a mi egyetlen istenünk. Az csak egy... közönséges kancellár.

PÉCHI: Hát akkor miért jött el mégis, Jehuda rabbi?

JEHUDA: Jöttem, amiért jöttem. Nem haragíthatam magamra a hatalmasságot azzal, hogy nem teszek egy lépést se a maga börtöne felé. De ha a lábaim ide hoztak is, a szándékaim nagyon messze járnak. Én nem akarom magát meggyőzni semmiről, uram.

PÉCHI: Én pedig azt mondom: erről a maga mostani útjáról nem tud a fejedelem. Ez a kancellár *külön üzlete*. A fejedelem számára még jelent valamit a vallás-szabadság. Kassai viszont a vagyonomat akarja. A püspökök pedig a híveimet.

* I Mózes Könyve 22.

JEHUDA: Nem, Geleji püspök nem tudhat *erről*: én láttam a püspököt, beszéltem hozzá, ő egyenes ember, és szólt volna nékem, ha ilyen terve van.

PÉCHI (*látván annak naivitását*): Ó, rabbi, rabbi... milyen különös, hogy magának s nékem egy az istenünk.

JEHUDA: Miért volna különös, hogy ugyanazon a fán az egyik alma piros, a másik meg zöld vagy sárgás, de mégis valamennyi saját fájának tartja azt a törzset.

PÉCHI: Jól van, rabbi. Menjen s mondja meg a kancellárnak, hogy próbált engem meggyőzni igazáról.

JEHUDA (*elképedve*): De hiszen ez nem igaz. Én nem próbáltam meggyőzni Péchi uramat.

PÉCHI: Nekem már úgyis mindegy, hogy rólam maga mit mond. De *magának, maguknak* nem mindegy, rabbi. Hagyjanak hát engem egyedül. Az igazammal, a sejtéseimmel.

JEHUDA: Mit sejt maga, Péchi uram, mit tudunk mi sejtteni?

PÉCHI: Hogy minden nagy egyház, mely *egyetlen* kívánna lenni, széthull s elbukik. És szaporodnak a kicsik. A halandók lelki méreteire szabott hitek és emberközösségek. Az egyetlen testű mammutegyház lusta, mozdulatlan... csak a kicsinyek elevenek... Milyen lomhán hömpölyög a folyó, és majdnem állónak tűnik a tenger, de milyen gyorsak bérceink közt a hegyipatakok... Mint Istenünk kis korbácsai – villognak a behemót hegyek oldalában, mintha serken-

tenék őket a mozdulásra. Csak az isten marad végtelen nagy és egyetlen – a hitek mind szaporák... sokasodnak ... és annál jobb, minél több színű ajak és többfélén zengő nyelv dicséri az egyetlen Urat. Attól fenéséges a zenekar is, rabbi, hogy mindenféle zeneszerszám van benne... vékony hangú és bömbölő... pergő és fújdogáló, sőt még cincogó is... Ettől jó isten az isten, hogy e végtelen tarkaságot megengedi. És táplálja is, rabbi. Nékik azért kellene egyetlen vallás, rabbi, mert úgy könnyebb az embereket vezetni. De ha megtanulják, hogy sok hit is jól megfér egymás mellett, s az embereket így még jobban lehet vezetni a jó felé, ha ezt elsajátítják, akkor már közel van a testvérség világa. A dogmájuk, rabbi, a képtelenségüket és a félelmüket árulja el: képtelenek a sokfélét vezetni, félnek a sokfélét vezetni, hát könnyebb a hit egyenruhája, mint ahogy a katonákat is egyszerűbb harcba vinni. Nékik a dogma áttekinthetőbb, mint a sokféleség.

(Kis csend.)

Szóval mondja nekik azt, hogy próbált beszélni a fejemmel.

JEHUDA: Én nem mondhatom, hogy próbáltam beszélni a fejével, amikor én nem próbáltam beszélni a fejével. *(Péchi bámulja.)*

PÉCHI: Mondjon, amit akar, rabbi. De egy dologra megkérném. Megtenné?

JEHUDA *(készszégesen)*: Hogyne.

PÉCHI: Menjen el a lányomhoz... megígéri?

JEHUDA: Meg.

PÉCHI: Mondja meg neki, ő is tegyen úgy, ahogyan jónak látja. Menjen férjhez, akihez akar. Térjen olyan hitre, amilyenre akar. Megmondja neki?

JEHUDA (*mély ünnepélyességgel*): Meg.

PÉCHI: Mondja meg neki, hogy felelősséget nem vállalhatok többé senkiért. Őérte pláne nem. Nem hordhatom vállamon mindenki sorsát, mert esendő vagyok. Omladozok én is.

(*Kis csend.*)

Nem akarom, hogy átkozzanak, hogy engem okoljanak híveim. Ezért is csitítgattam őket. Mondtam nekik, ne piszkálják a már amúgy is felébredt orosz-lánt. Mondtam nekik mindig, hogy csendesebben. Az éneket is csendesebben. Az imát is. A lélegzetet is. Jáhve legyen magával, rabbi.

(*A rabbi indulna, de megáll.*)

JEHUDA: Amikor a kancellár hívatott, s mondta, hogy ide kell jönni, mert így mondta: ide *kell* jönni, előbb azt gondoltam: kitérek előle. Aztán eszembe jutott: ez nem volna bölcs dolog. Legalább *az engedelmesség szikráját lássa bennem*, hiszen ha megtagdnám, jelentené a fejedelemnek. De én már akkor tudtam, hogy nem mondok magának semmit.

PÉCHI: Jól tette, hogy mégis eljött, rabbi.

JEHUDA (*tétován*): Csak azon töprengek, hogy...

PÉCHI: Hogy?

JEHUDA: Hogyan lehet maga ilyen jó zsidó magyar?

PÉCHI (*csöndesen*): Ahogy maga is jó magyar zsidó lehet, kedves rabbi... Isten áldja.

(*Kis szünet.*)

JEHUDA: De ezért még sokszor üldözhetik magát, magukat... nehéz hit ez... meglátja, Péchi úr...

PÉCHI (*majdnem mosolyog*): Le akar beszélni? Késő, rabbi... késő.

JEHUDA: Lebeszélni? Isten látja lelkem... Tegyen csak lelkiismerete szerint. Maga tudja, mennyit bír ki, vagy mennyit érdemes kibírnia... Ezt csak maga tudja, csak maga és Jáhve... aki néha – egészen belénk költözik, ha lelkünkben méltó palotát talál.

PÉCHI: Eszerint cselekszem. Isten áldja.

(*A rabbi gyorsan kimegy, a börtönőr, aki az utolsó szavaknál mégis hallgatódzott, szinte tisztelettudóan áll félre az útból, aztán belép a cellába.*)

GÁBOR BÁCSI: Mindent megpróbálnak ezek, mindenkivel, igaz? Még ezt a jámbor lelket is ideküldték.

PÉCHI: Bocsásson meg nekik az Úristen.

(*Kis csend.*)

GÁBOR BÁCSI: Péchi uram... (*Csendesen, félénken.*)

PÉCHI: Tessék.

GÁBOR BÁCSI: Két éve lesz nemsokára, hogy őrizem magát... Mindig vártam, hogy egyszer megbízik bennem, s azt mondja: Gábor bácsi, jöjjön – imádkozzék velem... Vártam, hogy megfelelzi vélem az – imáját...

(*Kis csend.*)

(*Péchi remeg, elfehéredik.*)

PÉCHI (*suttogva*): Tudtam... tudtam... és nem akartam, Jáhve.

(*Apró szünet.*)

GÁBOR BÁCSI: Imádkozhatnék magával? Már nagyjából megtanultam...

(Csend.)

PÉCHI *(üvölt)*: Nem! Nem! Jáhve – nem akarom!
Nem akarom hogy kövessenek! Nem akarom! *(Leborul.)*

(Gábor bácsi döbbenetben áll, majd kimegy, a szék előtt leomlik.)

GÁBOR BÁCSI: Ó, Élohim... suta még a nyelvem
a nevedre, botladozik... Élohim... mentsd meg őt
nekünk... Ne add a hóhérok kezére, Élohim!

(Egészen leborul – sötét.)

Második rész

1. KÉP

Péchiék háza belül. Péchi dolgozóterme. A falon csillagtérképek, tekercesek az asztalon. Asztrológiai felszerelés. Könyvtár. Alkonyati félhomály. Belép Rebeka, érthetetlenül motyogva, gyertyákat gyújt. Csak most vesszük észre az asztal mellett a földön kuporgó Péchit, aki a sötétbe bámult.

REBEKA (*ijedten*): Kelmed itt a setétben?!

PÉCHI: Rebeka...

REBEKA: Tessék.

PÉCHI: Ha valami történnék velem... nehogy elmenj Debórah mellől...

REBEKA (*nyugtalanul*): Ugyan már, mi történnék? (*Rendezget közben.*)

PÉCHI: Az asztalomhoz ne nyúlj, a végén nem talállok meg semmit.

REBEKA: És így megtalál (*nagy a rendetlenség*), teremő atyánk. Ha katolikus lennék, mint gyerekkoromban, most keresztet kéne vetnem. (*Az asztali összevisszaságra érti.*)

PÉCHI: Ugye még mindig rááll olykor a kezéd? Ugye nehéz a régi hitet elhagyni?

REBEKA: Hogy megmondjam az őszintét, én a keresztvetésen kívül már semmi másra nem emlékszem.

De az valahogy benne van a kezemben... a szív meg az ész elfelejti, de a kéz megőrzi...

PÉCHI *(feláll)*: És nem tudod, miért... *(Bólogat.)*

REBEKA: Nem én.

PÉCHI: Amikor valaki kezét emel ránk – védekezünk, próbáljuk elhessegetni az ütést... hát a keresztvetés is ilyen... Az egyszerű katolikus azt hiszi, hogy ilyen csapkodással elűzheti az ördögöt. A kereszttel az ember egy rácst rajzol maga elé. A jámbor népek úgy hiszik, hogy ez a rács megvédi őket a sántától. Azt remélik: e rácson nem mászhat be a gonosz ... Csak az a kérdés, hogy ez a rács kinek a börtönét jelenti: a keresztvetőé-e vagy az ördögé... Vagy mindkettőjüké. Hát ilyen volt a te régi hited...

REBEKA: És a mai? *(Némi kétkedés.)*

PÉCHI: A védőpajzsunk itt bévül van, a bőrünk alatt. Meg a koponyánkban... A sejtéseinkben és a képzeletben.

(Jön Debórah.)

DEBÓRAH: Ma korábban kéne lefeküdnie... egész nap dolgozott... s még vendégünk is jön. Balás Ábrahám.

REBEKA: Jaj, majdnem elfelejtettem, délután találkoztam Csehi Ábellel, s azt üzeni, ma este ő is tiszteletét teszi.

DEBÓRAH: Pedig nem kéne most idejárnia... senkinek ...

PÉCHI: Csak Balás Ábrahámnak, igaz? Rebeka, elmehetsz.

(Rebeka kisiet.)

DEBÓRAH: Mit írt egész nap, hogy senkit sem engedett bejönni? *(Közben az asztalhoz lépett.)* Ez mi? *(Felvesz egy iratot.)*

PÉCHI: Semmi. Tedd le.

DEBÓRAH: Testamentum? Kegyelmed testamentumot írt? Minek?

PÉCHI: Van aki már harmincéves korában megírja. De beszéljünk inkább Balás Ábrahámról. Én nem szeretem, hogy idejár. Miért jön ma is?

DEBÓRAH: Tisztességes ember.

PÉCHI: Nem tudom megérteni, miért jár vélünk imádkozni és énekelni... hiszen számára ez veszélyes. Ő Kemény János egyik hadsegédje, katona.

DEBÓRAH: Lehet, hogy épp ezért bátorkodik.

PÉCHI: Vagy... *(Elnyeli.)*

DEBÓRAH: Vagy?

PÉCHI: Vagy megbízatása van.

DEBÓRAH *(elakadt lélegzettel)*: Ez nem lehet!

PÉCHI *(ránéz)*: Nem hozzád való ez az ember, kislányom ... nem hozzád való.

DEBÓRAH *(villanásnyi daccal)*: Vagy inkább nem magához... nem a hitükhöz való... ezt akarta mondani.

PÉCHI: Lehet.

DEBÓRAH: De ő közeledik hitükhöz... meg akarja ismerni... nemcsak engem akar megismerni, hanem a hitemet is... mert komoly ember... tudni akarja, mit vállal. Joga van hozzá!

(Bejön Rebeka.)

REBEKA: Itt van Balás Ábrahám uram.

PÉCHI: Jöjjön be.

(Rebeka kilép.)

DEBORAH: Apám, kérem, hagyjon magunkra.

(Belép Balás.)

BALÁS: Jó estét! Azért üzentem, hogy tiszteletemet kívánom tenni, mert egynémely fontos ügyben...
(Elhallgat.)

PÉCHI: Remélem, azt akarja mondani a lányomnak, amit én mondtam néki az imént. *(Kimegy. Kis csend.)*

BALÁS: Mit mondott édesapja az imént?

DEBORAH: Semmi különöset. Miért jött?

BALÁS: Meg szeretnék vallani magának valamit.
(Hangja megremeget.)

DEBORAH: Nem túl korai még? Hisz alig ismerjük egymást. *(Félreérti.)*

BALÁS: Ez nem túl korai. Ez épp idejében van.

DEBORAH *(közel lép hozzá)*: Én nem vagyok társasági lány. Vélem lassabban kell haladnia.

BALÁS: Engedje meg, hogy... megcsókoljam.

DEBORAH: Épp most mondtam, hogy nem vagyok társasági lány.

BALÁS: *Búcsúzóul* akarom megcsókolni.

DEBORAH: *Búcsúzóul?* *(Hökkent, ebben a percben csókolja meg Balás: a búcsúcsók kicsit hosszabbra sikerül. Debórah lehelete fennakad. Fölocsúdik, eltolja magától, nem határozottan, inkább tétován.)* Miféle búcsúról beszél?

BALÁS: Már néhány napja... észrevettem... hogy figyelnek... mindenhová követnek... Hát nem akarom bajba keverni magukat.

DEBÓRAH: Vagy talán azt nem akarja, hogy mi keverjük bajba magát. (*Keserű.*) Akkor mért játszotta az érdeklődőt... miért járt velem imádkozni?

BALÁS: Mert szeretem. Így hát tudni akarom, hogy milyen hit áll a mögött, akit egy életre választanék magamnak...

DEBÓRAH (*gúnyosan*): Nézd meg az apja vallását, s vedd el a lányát. Igaz?

BALÁS: Én a fejedelem katonája vagyok.

DEBÓRAH: Tudom. Épp ezért akar búcsúzkodni a megbélyegzett, az üldözött Péchi Simon lányától. Félti az előmenetelét. A fényes pályát.

BALÁS: Félreért. Az az érzésem, engem *másért* követnek.

DEBÓRAH: Ugyan miért?

BALÁS: Egyszer egy kis társaságban kijelentettem valamit...

DEBÓRAH: Mit?

BALÁS: Hogy bár tisztelem a fejedelmet, de a vallásháborúba való belépést nem tartanám jónak. A hadseregünk maradjon itthon... miért avatkoznánk mi más országok vallási dolgaiba.

DEBÓRAH: Hisz a fejedelem nem indult hadba.

BALÁS: Igen, még mérlegel, várakozik... egyelőre ... ám lehet, hogy közben mégis úgy döntött... s most valaki elmondta néki, hogy én mit mondtam... Csak két fiatalember volt jelen... Hiszen emlékszik... ott a templomnál, amikor...

DEBÓRAH: Azóta rá se tudok nézni a fejedelem fiára.

BALÁS: Bocsánatot kért tőlem. A katonákat pedig megbüntette...

DEBÓRAH: Megbüntette? De azért, látja, azért mégiscsak újra kezdik magával is... Ennyi a bizalom.

BALÁS: Ez országos ügy. S így még az én szavamra is fülelnek.

(Kis csend.)

DEBÓRAH: Ó, teremtöm... maguk mindent országokban mérnek... még azt is, ami csak két ember szívére tartozik. Hát menjen csak, és ne jöjjön többé.

BALÁS: Csak amíg nem tisztázódik az ügyem... ha tisztázódik... és ha megengedi – újra eljövök.

DEBÓRAH: Ne jöjjön többé.

BALÁS *(magához vonná)*: Debórah!

DEBÓRAH *(most már határozottan löki el)*: Ölelje magához a haditerveit!

(Apró szünet, belép Péchi és Csehi.)

PÉCHI: Kislányom, Balás uram... egy kis dolgunk volna itt... Debórah, menjetek át a nagyszobába...

(A fiatalok némán kisetnek.)

(Péchi pergament mutat Csehinek.)

PÉCHI: Nézd meg ezt... Én, aki az ég csillagablakait kémlelem, látom, hogy közeledik hozzám a Skorpió. A Szaturnusz lángba borult. És a Jupiter arca halvány. Hát nem szabad kockáztatnunk! *(Némi babonásság.)*

CSEHI *(szemét összehúzza)*: Én uram, Péchi Simon, leghűbb szolgád voltam mindig. Hát ezért *(a pergamenre)* szolgáltalak híven?

PÉCHI: Híven? Te csak vakhitű voltál, Ábel, ne tagadd.

CSEHI: A vakhit még mindig jobb, mint a csillagjóslás – ez az álmokórság... Az én tudós megszabadítóm hova jutott?

PÉCHI: Ne bántsd a csillagjaimat. *(Csendesen.)* Nagy veszélyt látok közeledni. Forr a világ. Összebb kell húzódnunk...

CSEHI: Aki mindig csak védekezik s bujdoskol – az egyre gyanúsabbá válik! Ahelyett hogy harcba indulnánk végül is az alkotmányos vallásért, mi megint visszalépünk... De ha gyűlésükön az unitáriusok kiteszik szűrünket, olyanok leszünk, mint a csóré csiga... nem lesz már templomfedél a fejünk felett. Pedig a fejedelemnek – állítólag – most mindenkire szüksége van... így hát nekünk is megadná a jogot. Országos hit lehetnénk mi is.

PÉCHI: Hiszékeny vagy, Csehi Ábel, bűnösen hiszékeny!

CSEHI: Hát higgyél inkább te a csillagokban. Én a csillagok mögötti istenben hiszek. Isten körvonalaiban. De előled a csillagok eltakarják Urunkat, s ez az egész ócska tudomány... *(A műszerekre, térképekre.)* Mert hitünkhöz képest minden tudomány olcsó... nincs olcsóbb, mint az ész, mely úgy kapaszkodik érveibe, mint az utolsó szalmaszálba. Igen. Az utolsó szalmaszál az ész, de a vízbe fülöt nem menti meg az utolsó szalmaszál. Csak az mentené meg, ha ereje volna – *úszni*.

PÉCHI: Nem engedem, hogy elmenj, hogy oda-

menjetek arra a gyűlésre, nem engedem! Jelenlétünk csak olaj lesz a tűzre! Kihívjátok belőlük a gonoszt. Fölpiszkáljátok a szunnyadó sátánt a szívükben.

CSEHI: És ha távol maradunk, majd azt mondják, lám csak, annyira nem hiszünk saját igazunkban, hogy meg se mertünk jelenni. Ha egyetlen szombatos sem megy el arra a gyűlésre – én egyedül akkor is ott leszek. És *beszélni* is fogok.

PÉCHI: Megtiltom! Megtiltom!

CSEHI: Péchi Simon te nékem már nem tilthatsz meg semmit. Te az igaz hitből, melyet fennen kell hirdetni – bujkáló vadat csináltál.

PÉCHI: Én csináltam vagy a fejedelem?

CSEHI: Lehet, hogy a fejedelem, de tudod, miért? Mert látta, hogy *lehet*. Látta, hogy lehet így – és bár-hogy – bänni vélünk. Ha szelídek vagyunk, mindenki belénk rúg. Tudod, mikor voltál te az én eszményem, Péchi Simon? Amikor elkergetted birtokodról a más hitű papokat! Akkor igen! Így kellett volna folytatnod... ehelyett te... házadba húzódtál... csillagtérképeid közé... s csak imádkoztattál és énekeltettél minket! Hát ének és ima itt és most kevés! Kevés a tánc a lakomához! Csak a tánc kevés a megmaradáshoz, Péchi! Az éneklők berekednek vagy elunják. A táncosok elfáradnak. Ma tenni kell! Harcos hitet akarok, Péchi Simon, nem jámbor, kérődző hitet!

(*Kis csend.*)

Engem kövel dobáltak... ma is sajog belé a karom. Hát én nem kenyérral dobom vissza őket, pedig paraszt vagyok, aki kenyeret ad... Mégis én adtam a

korbácsot Balás Ábrahám kezébe. S ha rajtam múlik, e korbács vélem marad! A Szentírás mellett őrizem! A tarisznyámban – *itt.*

PÉCHI: Jobbágyparasztból emeltelek fel! Legelső tanítványom voltál. Betűre fogtalak... könyvet adtam kezédbe!

CSEHI: Azokból a könyvekből én mást olvastam, mint te! Én az igaz utat olvastam ki belőlük!

(Kis csend.)

PÉCHI: Szakadást akarsz?!

CSEHI: Majd meglátom. Csak egyet tudok... a hittem, akár a nyelvem s származásom is, azért van, hogy megvalljam, s nem azért, hogy örökké letagadjam, véka alá rejtsem!

PÉCHI: Ne rejtjük véka alá? Ne tagadjuk? Melyik volt Ábrahám ősatya legelső áldozata a népért s önmagáért Istenünk előtt? Midőn Egyiptomban a fáraónak azt mondta Sáráról: ő nem az én asszonyom, hanem húgom nekem. Így mentette meg magát és övét. A szépséges Sára a fáraó háremébe került, és Ábrahám nem siránkozott, hogy letagadta saját asszonyát, húgának mondván őt. És később a másodszer is letagadott Sárát megint csak feleségül fogadta... hisz isten adta vissza néki.* Mi most hitünk Sárájával cselekszünk ekképp! És isten újra megmenti nekünk ezt a Sárát!

CSEHI: Csakhogy te nem kétszer, te százszor tagadtad le Sárát! De én nem akarom százszor letagadni

* 1 Mózes 12, 11–20; 20, 1–14.

hitemet! Én nem akarom letagadni előttük, hogy kikhez tartozom. Én nem álszenteskedem, hogy hozzájuk tartozom! Elég volt a hazugságból. Én már megvallom, hogy kié vagyok. Hogy nem az övék! És so-hase is voltam!

PÉCHI: Ha elmész oda, és vér omlik, minden rajtad szárad, Csehi Ábel! Te lázítod fel véreinket. Én békét akartam, jámbor, törvényfélő megoldást.

CSEHI: A túl nagy törvényfélés maga a halál. Hát nem mindegy, hogy' halok meg?! Én elmegyek, s te maradj csak barlangodban, s intézd el lelkeddel, ahogy tudod, a békét. Én megyek és téríteni fogok. Fennszóval mondom nékik: Térjeteek minél többen hitünkre! Legyünk végre erősek, hatalmasok!

PÉCHI: El akarod tiportatni hitedet? És a több mint húszezer lelket?... Ezért felelni fogsz... és nemcsak istenünk előtt!

CSEHI: Te pedig le akarod kötözni hitünket, ahogy a törpéket szokás csinálni. Lekötözni s megvágni, hogy ne nőjön. Meddő asszonnyá kívánod tenni a hitet, hogy ne szüljön új és új gyermeket. Magtalan emberré teszed, kinek nem lesz utódja többé.

PÉCHI: Mert terjeszkedni – néha a halál!

CSEHI: Vagy a megváltás – az majd kiderül!

PÉCHI: Aki terjeszkedik hitével s gondolataival és egyre mohóbban, attól félnek vagy éppen elirigylük... és mind összefognak ellene... és... nem lesz soha béke... Túlzó lettél, Csehi Ábel, s a túlzás akár erre, akár arra csőstül hozza ránk a bajt, a megtorlást s a törvényt!

CSEHI: És kelmed talán nem túloz a nagy szófoga-
dással?! (*Hirtelen.*) Még áttérni is hajlandó volnál,
Péchi – csakhogy téged ne bántsanak!

(*Döbrent csend.*)

PÉCHI: Erről még beszélünk egyszer. Ám ha tán
hatalomra vágyol – ennek rossz vége lesz. Első em-
ber akarsz lenni hitünkön belül? Felelj!

(*Kis szünet.*)

CSEHI: Csak meguntam, hogy mindenki belénk
törli lábát! Bármilyen baj van országban-világban, nekik
mi vagyunk a hibásak... a bűnbak kell nekik... Akkor
legalább tudjam, miért veszik fejem! Legyen rá okuk!
És lesz, Jáhve nevére esküszöm!

(*Bejön Debórah és Balás.*)

DEBÓRAH: Balás uram el akar búcsúzni tőlünk...
örökre...

PÉCHI (*felocsúdik*): Áldom az eszét, Balás uram...

BALÁS: Én nem akartam örökre elbúcsúzni... de
a kisasszony...

(*Kintről zaj, Rebeka berohan.*)

REBEKA: Ó, teremtőm... a katonák... a katonák!
Meneküljön! (*Péchihez.*)

PÉCHI: Itt a helyem.

CSEHI: Lám csak, a jámborság gyümölcse sem jobb
ízű, mint a korbácsok ágboga.

(*Kintről erős léptek, belép Kemény és két katona.*
Kis csend.)

PÉCHI: Megyek. Csak elbúcsúzom az enyéimtől.

KEMÉNY: Ne búcsúzkodjék. Most véletlenül más
címre jöttünk. (*Báláshoz.*) Hát, Balás fiam, megszé-

dített ez az öregasszonyvallás? Vagy inkább a *szép-lányok* hite?

BALÁS: Nem tudtam, fővezér uram, hogy a katonának nem szabad érdeklődni más hitek iránt.

KEMÉNY: Érdeklődni – vagy imát tanulni tőlük?

BALÁS (*komor gúny*): Nem tudtam, hogy nekünk tilos a tudásszomj.

KEMÉNY: Aki túl sokat imádkozik e rajongó jámborokkal, a végén még feledi a vezényszót. S ha túl sokat énekelsz velük, fiam, elfelejtetted a harci indulókat. Sajnálalak, de hát mit tehetnék?

(*Int, a két katona megragadja Balást.*)

DEBÓRAH: Ne legyenek igazságtalanok! Ő nincs a mi hitünkön, és nem is akart... épp most búcsúzott el tőlünk... mindörökre...

(*Kis csend.*)

KEMÉNY: Kicsit késett ez az örökkévalóság. Maga, kisasszony, derék leányzó, hogy így védi ezt az embert... Azt is megértem, hogy egy ilyen szép lány más hitre tud téríteni sokakat. De az ne az én katonám legyen! S ha ez mégis sikerült magának – úgy én ezt az embert méltatlanul szerettem. A dolmányposztó bizalmát dobta el, hogy egy csipkés pendelyt megfoghasson magának. Gyerünk!

(*Indulnak, Kemény megáll, visszafordul.*)

És, kisasszony... a jövőre nézvést azt ajánlanám: *szépséges* hite széles ívben kerülje ki a mundért... az veszélyes dolog.

(*Kimennek.*)

(*Csend.*)

DEBÓRAH (*szeme könnyes*): Mit tettünk vele?!

PÉCHI: Én megmondtam: küldd el házunktól, hányszor megmondtam neked...

DEBÓRAH: Kelmed kívánta is meg félt is, hogy ő a hitünkre térjen... S nem engem féltett – tőle, hanem a vallásunkat... hogy Balás Ábrahám veszélybe viszi... Nem az én sorsomat védte, nem! Csak a rajongóit, a seregét.

(*Kirohan.*)

REBEKA: Istenem, istenem... (*Utánasiet.*)

CSEHI: Azért a jámborságnak csak van némi jutalma ... e katonáktól kaptál egy kis haladékot, uram. A fejedelemnek a maga módján igaza van. Mert tervei nagyok, országosak. Okos ember... csak nem mindenki éri föl a gondolatait...

PÉCHI: Menj innét! (*Indulatosan mordul rá, bár türtőzteti magát.*)

(*Most megjelenik Kassai az ajtóban.*)

CSEHI: Egyre jobb emberek adják itt egymásnak a kilincset.

(*Kilép. Kis csend.*)

KASSAI: Jó szándékot hoztam.

PÉCHI: Vajon ki uszítja házamra a piaci csavargókat, azt szeretném tudni!

KASSAI: Ezt épp maga mondja, akinek gyülekezete leginkább tudatlan jobbágycöcselékből sereglett? Ilyen kényes lett mostanában?

PÉCHI: Mit akar?

KASSAI: Nem én uszítottam a házára, az biztos. Inkább a papok körül keresgéljen, hisz azok szeret-

nék megtéríteni magát mindenáron. Úgyhogy tárgyaljon csak velük, akik megfojtanak...

PÉCHI: Én nem tárgyalok senkivel!

KASSAI: De vélem azért mégsem ártana...

PÉCHI: Azt kérdeztem: mit akar?

KASSAI: Épp mikor jöttem, láttam, hogy Balást elviszik.

PÉCHI: Egy udvarlóval kevesebb, igaz? Jöhet most már az öccse... Így tervezte el?

KASSAI: Nem bízunk egymásban... nem bízunk *(sajnálkozó)*... s ez jóra nem vezethet... *(Fejét csóválja.)* Látja, ha hamarabb megkérdi tőlem: jó-e ha Balás Ábrahámot beengedi házába, én megmondtam volna, hogy rosszul teszi. Mert nékem Kemény János elárulta, mi a helyzet véle.

PÉCHI: Vajon mi a helyzet? *(Komor, gúnyos, firkésző. Jámbor, szelíd pillanatai váltakoznak – elég hirtelen – az indulatosabbakkal. De általában fegyelmezett.)*

KASSAI: Gyanúba keveredett, hogy törökpárti... s ez a veszélyes személy épp a maga üldözött hitének nemigen tenne jót... Mert milyen a fejedelem? Egyből elkezd kombinálni: miért jár a törökpárti-gyanús Balás a Péchi házába. Nyilván híveket akar toborozni a töröknek az alkotmányos egyházakon kívülről.

PÉCHI: Ez hazugság. Balás soha egy szóval se mondta...

KASSAI: Lehet, hogy még várt vele... de én cseppet se állítom, hogy ő törökpárti... csak azt mondom, hogy *mivel* gyanúsítják... Az egyszer biztos, hogy a

vallásháborúról is kijelentett néhány kellemetlen dolgot. Ezt meg a fejedelem fiától tudom.

(*Kis szünet.*)

PÉCHI: Ki vele, mért jött éppen ma énhozzám?

KASSAI: Hogy figyelmeztessem. Vigyázzon, a gyűlésen majd mit beszél.

PÉCHI: Nem megyek el.

KASSAI: Menjen el, de ne szóljon semmit. Üljön nyugton és a hívei is. Mert Balás Ábrahám után maga következnek, úgy tudom. S akkor ebből börtön lesz... *egyelőre* – börtön. S akkor magát már ott *nevelik* és gyúrják az új hit orcájára a rácsok mögött.

PÉCHI: Meggyúrt engem már porból egyszer az Úristen.

KASSAI: A teremtés sosincs befejezve, Péchi úr. Hát be vagyok én fejezve, úgy nézek ki...? Vagy maga...? Vagy pláne az öcsém? Szóval, ha börtönbe csukják: a nyakára küldenek mindenféle hittérítőt... S maga akkor sarokba lesz szorítva... tehát vigyázzon... S akkor ha megtér is, az nem oly értékes, mert azt mondják: kényszerből tette. De ha most simán átérne – a lánya s veje révén –, arra nem mondhatnák, hogy kényszer. Majd jusson eszébe, mit mondtam jó előre... Még hálás lesz nekem.

PÉCHI: Én a fejedelem s az ország törvényét megtartom, hát nem veszhetek el. Én békével hódítok... azzal, hogy nem akarok hódítani. Én tisztelem a fejedelmet!

KASSAI: Ugyan már! Tisztelheti az a fejedelmet,

aki törvényen kívüli hit oldalára állt? Kelmed tényleg mindent elfelejtett a politikából.

PÉCHI: Nincs már szükségem politikára.

KASSAI: Azt majd meglátjuk! Hanem ilyet még a mi püspökünk se merne mondani, pedig az sem gyáva ember.

PÉCHI: Püspökeik egyházaikkal az államot, a fejedelmet akarják szolgálni s csak ezen keresztül a Teremtőt. Én először Istent kívánom szolgálni és csak őáltala a fejedelmeket. Ez itt a különbség.

KASSAI: Öncélú hit, öncélú vallás, ugyebár? Mentés attól a piszkos politikától! Hanem ha én egy piktort fogadok, hogy lefesse arcomat – elvárom, hogy a kép rám hasonlítson, ne órá! De a maguk vallása csak magukra hasonlít s nem a mi céljainkra. Ezért nem értjük mi a maga hitét!

PÉCHI: Máskor meg azzal vádolnak, hogy még a jobbágyok is megértik.

KASSAI: Azok túlságosan is, Péchi úr.

PÉCHI: A katolikusoknak azt mondták: a ti latin miséiteket senki se érti... Nekünk most mit mondanak?

KASSAI: Hogy csak azt értjük, ami az érdekünk. Ami jól felfogható érdekünk! Hát öncélú egyház nem volt és nem lesz itt soha. Így a végén azt is meg kéne engednünk, hogy az emberek állatokat istenítsenek: elefántot, bikát vagy akár kutyát, macskát is, és mit tudom, miket! Meg azt is, hogy a füvekben s a Napban higgyenek! De akkor mivé lesz a világ?! Mi fogja össze, Péchi úr?! Ha ma megengedem *ezt*, hol-

nap *az* is jogot kér... Adom a kisujjam – kén az egész kezem! Hát ezért mondom: itt nem lesz zürzavar! Épp elég van ott kívül a világban. Ezért figyelmeztetem, barátsággal, jól jegyezze meg, *barátsággal*: vigyázzon azon a gyűlésen, mit beszél... mit cselekszik ...

PÉCHI: Mondtam, hogy nem megyek oda.

KASSAI: De a hívei igen. És a pásztor akkor is felel nyájáért, ha nincs vele. Így hát el is mehet nyugodtan ... mert úgyis *mindegy*... érti? Mindegy...

PÉCHI: Szeretnék imádkozni, kancellár uram. Isten áldja.

(Kassai bólint, indul, épp jön Rebeka.)

REBEKA: A kisasszony nagyon sír... *(Meglátja Kassait.)* Ó, uram, fizesse meg isten... *(Péchihez.)* Ő meszeltette le azt a rusnya írást a falról... áldott jó lélek...

KASSAI: No látja, van, aki jobban ösmer engem...

(Kimegy.)

PÉCHI: Ő meszeltette le... de ő is íratta fel... *(Máshangon.)* Küldd be azt a lányt.

(Rebeka kisiet.)

(Péchi egyedül, maga elé.)

Lehetsz te jámbor törvényfélő, Péchi... ha egyszer nem tűrik el, hogy szelíd maradj. Lehet, hogy igazad volt, Csehi Ábel?... Lehet, hogy *mégis* – igazad? Mert aki félrevonul, és nem üvölt a farkasokkal – gyanússá válik, hogy mit csinál ott a *peremen*, a nagy csöndben, vajon mit csinál?

(Bejön Deborah, a szeme kisírva.)

DEBÓRAH (*színtelen hangon*): Láttam kimenni... mit akart Kassai?

PÉCHI: Eddig nem mondtam... Nem akartalak nyugtalanítani... egy házasságot javall...

DEBÓRAH (*lélegzet-visszafojtva*): Hogy ő... velem ...?

PÉCHI: No nem... oda még nem vetemedett... az öccsének kérne meg.

DEBÓRAH: S kelmed... mit mondott?

PÉCHI: Hogy: nem. Rosszul tettem talán?

DEBÓRAH (*megkönnyebbül*): Nem... nem...

PÉCHI: És nékem mégis büntudatom támadt.

DEBÓRAH: Miért?

PÉCHI: Én nem vagyok Jefte, aki tűzre tudta áldozni leányát.* Mert megmondta Mózes: A te magzatodból ne adj áldozatot hamis isteneknek.**

DEBÓRAH: Mindig idéztek, mintha nem lennének saját szavaitok, mintha fejetekben nem volna saját gondolat. Félték nem idézni. Ezzel támadtok és ezzel védekeztek. Idézetekkel. Idézet ez az egész világ.

PÉCHI: Igen, idézünk. Mert nem akarjuk rögtönözni életünket. De folytatom a megidézést. Én nem vagyok olyan, mint az a talján csillagász... Galilei... aki midőn megvádolták, hogy eretnek, odaadta leányát a katolikus egyháznak... apácának küldte... így bizonyította, hogy milyen hűséges a pápai hatalomhoz... Igen... ő is edzett, sőt rutinos volt az áldo-

* Bírák könyve 11, 39.

** Szabad idézet a 3 Mózes 18, 21 alapján.

zatokban, mint Ábrahám... de én nem akarok edzett lenni, nem akarom könnyedén vagy fásultan megszokni az örök áldozást... Nem kell az áldozat rutinja! Én téged nem áldozlak fel sem hitemért, semmiért... Nincs jogom. S tudod, miért?

DEBÓRAH (*tétován*): Nem.

PÉCHI: Mert Élohim erre nézvést nekem nem súgott fülembé semmit, sem éber álmomban, sem sötét éjszakámon. *Késik a parancsa*. Késik, leányom.

(*Kis szünet.*)

DEBÓRAH (*félve*): S ha Jáhve azt súgja néked... hogy adj Kolosi Mózeshez... te... te megteszed?

(*Kis szünet.*)

PÉCHI: Meg. De úgy látszik, *valamiért* nem üzen az isten.

DEBÓRAH (*egyre haloványabb arccal*): Odaadnál akkor is, ha tudod, hogy már másé a lelkem...

PÉCHI: A lelked istenünké...

DEBÓRAH: Akkor a szívem másé... mindegy. (*Türelmetlen.*) Odaadnál?

PÉCHI: Oda.

DEBÓRAH: Olyan elszántak vagytok, ha mások sorsáról van szó... olyan elszántak...

PÉCHI: A hitünk sorsáról van szó, leányom. A hitünket nem lehet odakötni az állam hintájához, ahogy a fejedelem akarja. Képzeld el egy apró szamaracskát, kit egy hatalmas hintó rúdjaához kötnek... együtt a gyors és sudár lovakkal... nem bírja a szíve, lába, csak zihál, lehull, és a lovak eltapossák... de még ha a hintó után kötnék is, akkor se bírja, mert elől

sebes paripák rohannak... ő térdre esnék, s megfojtja a kötél... A mi hitünk e jámbor szamaracska, akinek nem való világi uralom...

(*Kis szünet.*)

DEBÓRAH (*szinte elszánt*): Ha tudnám, hol az igazság, egy minutát se várnék... követném árkon-bokron ... ha tudnám, hogy Balás Ábrahámnál van az igazság, utána mennék a vesztőhelyre is...

PÉCHI: Felejtst el azt az embert, leányom.

DEBÓRAH: De hogyan? Segíts őt elfelejteni... vagy segítsen Jáhve, bárki... de látod, nem engedi... Jáhve is eszembe juttatja! Még ő is...

PÉCHI: Árva, ártatlan leányom... próbálj imádkozni ... próbáljunk énekelni. De csak csöndesen.

DEBÓRAH (*ismét némi daccal*): A saját házunkban vagyunk. Így mások multságát nem zavarjuk. Vagy ha igen, hát tömjék be a fülüket. Én hangosan énekelek ezután!

PÉCHI (*kínlódva*): Csehi Ábel... Csehi Ábel...

DEBÓRAH: Nem titkolom többé imámat... mivel-tomat ... nevemet... ha már úgylis mindegy... (*Hirtelen.*) De te ne menj el arra a gyűlésre...

PÉCHI: Honnan tudod... hogy...

DEBÓRAH: Hallgatódtam egy kicsit.

PÉCHI: Debórah!

DEBÓRAH: Jáhve tán nem hallgatódzik...? Csak ő tehetségesebb az embereknél.

PÉCHI: Istenkísértő! Mi szállt lelkedbe...? Az én engedelmes leányom...

DEBÓRAH: Énekeljünk! De hangosan!

(Kis csend.)

PÉCHI: Lehet, hogy igazad van... hangosan vagy halkan... hiszen minél szelídebb énekünk – a véres mulatságot annál jobban zavarja... érted? *(Mefogja kezét, szemébe.)* Érted?

DEBÓRAH *(fejét lehajtja)*: Most már... mindent... kezdek érteni...

(Énekelnek, eléggé hangosan.)

ÉNEK:

*Sion hegyéről szabadítódat,
Mennyei szent Úr, várja örömmel messiásodat,
Mellyel világnak újjítására fogadásod mutat,
Bocsásd el, szent Úr, messiásodat, add néped váltságát.*

*Izrael magva nagy reménységgel
Ez ígéretet óhajtván várja sok időtől fogva...*

(Az ének kezd halkulni, sötét.)

(Ez lehet a második felvonás vége.)

2. KÉP

(Ez lehet a harmadik felvonás kezdete.)

A börtön. Péchi ül az asztal mellett, Gábor bácsi révedten a széken. Majd hirtelen felrántja a cellaajtót. Aztán a többit sorban.

GÁBOR BÁCSI: Most már... mindig nyitva lesz ez az ajtó... s az ajtók... mindig... *(Valami megszállottság. Liheg.)*

PÉCHI: Zárd rám az ajtót, azt mondom néked.

GÁBOR BÁCSI: Nem... nem... nyitva lesz... nyitva hagyom, bármi történjék is. Ma éjjel álmomban megjelent halott asszonyom... Fényes volt a szeme... Tégy, ahogy néked jó, Gábor... azt mondotta... És még azt is mondotta: a haláltól pedig ne félj, hiszen én várlak. Ha idegenek közt botorkálsz, nem lehet helyed a világban, hát miért nem sietsz felém? Ha nem érti senki szavaidat, miért nem jössz vélem társalogni? Ha nem főz senki rád, miért nem jössz oda, ahol egyetlen ételünk és egyetlen italunk az isten ... Ezt mondotta... És ez jel volt... szent jelzés volt nekem... Eszembe jutott, mennyit szenvedett kelmed is, midőn elveszítette asszonyát... S milyen hűséggel várta, hogy Jáhve megkönyörüljön kelmeden... s elvigye asszonya felé... Ó szemérmes főuram *(Péchire érti)*, milyen nagy erősség a mi férfüröstelkedésünk, midőn nyoszolyára áhítózván vágyunk régi párunk után... akár álmunkban is. Gyermekeim mind elhagytak már... én itt becsukva a ra-

bokkal... s ha nem jön az én szabadítóm, Péchi Simon, még ma is tántorgok, bolyongok e folyosókon... S járom ezt a lépcsőt, amely nem visz sehova... mert csak a napfényre visz... holott én nem oda vágyom... mert a napfény csak arra való, hogy elfödje a teméntelen sötétet... én abba a sötétségbe vágyom immár, ahol csupán egyetlen fényesség világít: Élohim...

(Kis csend.)

PÉCHI *(megkínzottan)*: Hagyd abba, Gábor... mondtam már ezerszer... hagyd abba...

GÁBOR BÁCSI *(szinte eszelősen)*: Nem hagyom, nem hagyom... ó, uram. Minden ajtót örökké nyitva... minden ajtót. Mert mi a mennyeknek országa, ha nem az örökké nyitva tartott ajtó?!

(Kis csend.)

PÉCHI: A derút vitted el életemből.

GÁBOR BÁCSI: Nem értelek, jó uram. *(Alázatos szemmel.)*

PÉCHI: E sötét börtönben te voltál az egyetlen, akin még tudtam mosolyogni... a kérdéseiden... a mondásaidon... Amikor azt kérdezted, hogy mért nem örülnek, ha mi nem esszük a disznóhúst... hiszen több jut nekik... Ez az egészséges észjárás – örökké felderített... Emlékszel?

GÁBOR BÁCSI: Nem emlékszem, uram. S ha én nem emlékszem valamire, ez azt jelenti: épp ideje volt elfelejenem...

PÉCHI: És egyszer csak szörnyen kezdtél hasonlítani rám... a szavaimra... imáimra... És akkor eltűnt életemből a derű... Nyertem egy hívőt... és

mit adtam érte...? A derűt... Nem lehetek többé önfeledt. Kiűztem e paradicsomból... Nagy ára volt hitemnek: az önfeledtség... Eltűntél, tündér önfeledtség, és ez maga a büntudat... Véres a lelkiösmeret... Mások szenvednek értem.

GÁBOR BÁCSI: Nem kelmefestő a lelkiösmeret, uram, hogy bíborcsigák levébe áztassa fehérműnket ... Csak Élohim festheti vérrel lelkünk fehér falára a szókat: Bűnös vagy, teremtmény. És Élohim adja a derűt is, jó uram.

PÉCHI: Te csak ne beszélj Élohim nevében! Ki jogosított föl téged erre?

GÁBOR BÁCSI: Te, nagy jó uram, én megszabadítottam.

PÉCHI *(felugrik)*: Én? Dehogyan én! A makacs fedjed... a konokság, az átkozott konokság... A sátán bűjt beléd...

GÁBOR BÁCSI *(megrökönyödve)*: Énbennem Élohim él, és te... te... ezt mondd, nagy jó uram... hogy a sátán?...

PÉCHI: No tessék! A végén ki fog átkozni saját hitemből, mint a pápistáknál szokás. Mi is odajutunk... Úgy látszik, elkerülhetetlen... Hát átkozz ki, te ostoba! *(Rázza.)*

GÁBOR BÁCSI: Egy angyal nem átkozódik, uram... hiszen te mondtad... te mondtad, hogy angyal vagyok... valamennyien azok vagyunk... Nem így van? *(Szelíd, türelmes, miközben Péchi egyre durvább, legalábbis ingerültebb. A komikum sötét, komor.)*

PÉCHI: Így! De te ezt akkor sem foghatod fel...
s ha kapiskálnád is, mi értelme volna?

GÁBOR BÁCSI: Majd te megvilágosítod elmémet, jó
uram.

PÉCHI *(szinte felháborodottan kiáltva):* Én soha!

(Kintről kolompszerű hang szól.)

PÉCHI *(hirtelen fáradság):* Menj... jönnek a ra-
bok... vezesd le őket... menj... jönnek a rabok...
Hagyj egyedül várnom ítéletemet.

(Gábor bácsi lehajtott fejjel, lassan indul.)

Várj.

(Megtorpan.)

Ígérj meg valamit.

GÁBOR BÁCSI: Mit ígérjek, uram?

PÉCHI: Hogy megmondod *nekik*...

GÁBOR BÁCSI: Kiknek és mit?

PÉCHI: A híveimnek... az én rab híveimnek...
hogy én kérem... átkozzanak... átkozzanak... meg
engem...

(Gábor bácsi fülét betapasztva felrohan.)

*(Péchi egyedül, az asztalon lévő papírra bámul, fel-
veszi.)*

Hát meg is fogalmaztatók helyettem. Mint az írás-
tudatlanok helyett a jegyző deákok... *(Olvasza.)*
„Én... istentelen úton bolyongtam eddig. Bánom e
sátánkodásomat. Ezért fejemet az igaz isten tenyeré-
nek ajánlom. A szent háromságában is egy igaz isten
tenyerébe, az ő egyszülött fia, a Jézus Krisztus, én
megváltóm tenyerébe adom... és isten e kinyújtott
tenyere egyházam, az erdélyi magyar református egy-

ház... lelkemmel őt megkínálom... híveimmel együtt...” *(Hirtelen összegyűri az iratot, de nem nagyon. A cella sarkába dobja. Nézi. Maga elé.)* Vajon nem azért dobtam el, mert megkísértett? Mert félttem őt nézni itt az asztalon, félttem, hogy aláírásra csábít? *(Odalép, felveszi, kisimítja, visszahelyezi.)* Így... Próbáld meg csak erőmet, reggel, délben, este... lássalak... és kísérs meg nagyon... S én így legyek erős – nemet mondani.

(Jönnek le a rabok, némán. Péchi meghallja halk lépteiket, az őr ugyanis ujját figyelmeztetőleg – ajkára teszi. Így adja a rabok tudtára: csendesebben.)

(Péchi kirobban az ajtón.)

Nem ismertek meg? Péchi Simon vagyok! Miattam jutottatok ide... átkoztatok!

(A rabok némán állnak, arcuk nyugodt, szinte jószagos.) Átkoztatok, ti, átkoztatok! Nektek is jó, nekem is jó lesz... káromoljatok!

(Most egyenként megfogja őket, szemükbe néz, rázza őket.) Te, miért nem átkozol?! *(Az lehajtja fejét.)* És te?! És te?! *(Ezek ugyanúgy.)*

(Most Gábor bácsi átöleli Péchit, és viszi a cella felé. Péchi gyenge, nincs szükség erőszakra. Betolja – szinte gyöngéden a cellába, s rázárja az ajtót. A többieket is a cellákba engedi, de nyitva hagyja az ajtókat. Péchi maga elé bámul, miután leskelődött.)

Legalább... legalább végre rám zártad az ajtót... Látod, ott náluk nyitva hagytál minden ajtót... és mégse mer bejönni s kimenni senki... Mert van egy másik, örökre zárt ajtó. A félelem. Hát akkor

miért játszol ajtónyitósdit, börtönőr?! *(Gábor bácsi nyitja, és kitárja.)*

GÁBOR BÁCSI *(bejön, szelid mosollyal)*: Látja? Lehajtott fejjel álltak... nem átkozódtak...

PÉCHI *(üvöltve)*: Zárd rám azt az ajtót!

GÁBOR BÁCSI *(fejét csendesen ingatva)*: Nem, uram... soha többé... soha...

(Péchi leborul.)

PÉCHI: Ó, Élohim vedd el tőlem ezt a nehéz bizalmat... a bizalmukat... teher nékem ez a bizalom... teher, hogy megbocsátanak... csak átkuk szabadítana fel... csak jóteknony, édes átkuk adná, hogy megízleljem az áldott szabadságot, a bizalmaktól független létezést... ó, Jáhve.

(Sír. Az ór csak áll. Bizalommal néz előre.)

GÁBOR BÁCSI: Beteg vagy, uram. De Élohim veled van... veled van, nagy jó uram, én megszabadítóm... veled... *(Melléje borul a földre.)*

(Sötét.)

3. KÉP

Gyulafehérvár. Péchi házának már látott fala. A feliratot lemeszelték. Rebeka jön balról szapora léptekkel, motyog, karján bevásárlókosár. Hátra, oldalra nézdel, ijedt.

REBEKA: Uram isten, a katonák! *(Most több irányból is katonák jönnek be, elállják az öregasszony útját.)*

TISZT: Itthon van a gazdád?

REBEKA: Nincs nékem gazdám... és nincs is itthon, bizonyisten... nincs. A gyűlésen van az...

TISZT: Hazudsz! Mi épp onnan jöttünk vissza, ma hajnalban... a gyűlésnek tegnap este vége volt... A hős gazdád nem mert eljönni bezzeg! A híveit letartóztattuk, ő meg itthon henyél... mint a nábobok! Szenvedjen a pór nép, igaz, a főkolompos pedig vígan pihenjen! Hol van? *(Megrázza.)*

REBEKA: Jaj, istenem, nem tudom én, honnan tudnám!

(A zajra kijön Debórah rémült szemekkel.)

TISZT *(végigméri)*: Maga Péchi Debórah?

DEBÓRAH: Én vagyok...

TISZT *(halkan társához)*: Egy ilyen angyalért még én is odaborulnék Ábrahám kebelére... *(Nevetnek. Hirtelen hallgat el.)* No, vezessenek be! Lássuk azt a nábobot!

(Rebeka és Debórah halálra váltan mennek elöl, most feltűnik Kassai, int, jön a már látott piaci csoport, csak most többen vannak.)

KASSAI: De most aztán ügyesek legyetek, hé! Azt kiabáljátok, hogy ti is a Péchi hívei vagytok, és átkozátok, ahogy csak tudjátok, dobáljátok meg kővel is, de nehogy eltaláljátok nekem, mert egyenként nyúzlak meg...

(Hangok kívülről.)

Most tűnjetek el egy kicsit.

(Ő is eltűnik, azok is, más-más irányba.)

(Jön Csehi és a felesége, lihegve megállnak.)

SÁRA: Én istenem, csakhogy segítettél megmenne-

külni... Ó, Ábel, miért kellett néked beszélned? Miért? Olyan csendesen ment minden, amíg te meg nem szólaltál... Miért kellett odamennünk, miért?

CSEHI *(gyűlölettel a ház felé)*: Ő parancsolta... de eljött a pillanat, hogy most végleg szakítsak vele... megyek a magam útján tovább.

SÁRA: De hiszen Péchi nem ajánlotta nektek az odamenetelt...

CSEHI: Épp ezzel hergelt fel, hogy odamenjünk... S ha ő eljön – nem merészkedtek volna ránk támadni...

(Megjelenik Kolosi.)

KOLOSI: Maga Péchi Simon után az első ember... igaz? *(Kicsit tétován.)*

CSEHI: Csak voltam. Ki maga, honnan ösmerem?

SÁRA: Ez járt a nyomunkban a gyűlés alatt... *(Gyanakvóan.)* A múltkor is erre kószált... Haggyon békén minket...

KOLOSI: Jót akarok... meg akarom védeni magát ... Ha már Péchit nem védhettem meg... Nekem ez nagyon fontos... meg akarom védeni.

CSEHI: Védjen, akit akar, de engem ne.

(Indulna.)

(Kolosi bátran előbbre lép.)

KOLOSI *(jó hangosan)*: Akkor is megvédem Péchi Simon legelső emberét, mert – veszély fenyegeti...

CSEHI: Majd én megvédem magam! *(Előrántja tarisznyájából korbácsát.)*

(A hangra már közben előbújnak a piaciak, felisme-

rik Csehiben a múltkori uszítót. A korbács is hergeli őket.)

EGY EMBER: Ő az! A korbácsos! Ez mondta, hogy ne kíméljenek bennünket! *(Feléje indulnak.)*

KOLOSI *(eléjük ugrik)*: Ne bántsátok, ő Péchi legelső embere!

HANGOK: Annál inkább!

(Félrelökik.)

(Rázúdulnak. Különös, hogy Csehi most leejti emelt korbácsát, szinte megadóan tűri a támadást; máris hullnak a kövek: némán, kegyetlen arccal végzik a „megbízást”.)

KOLOSI: Ne! Ne! *(Ő is kap néhányat, lehull, Sára közben sikoltozik.)*

SÁRA: Segítség, segítség! Ó, Jáhve, hol vagy, hol vagy, Jáhve, midőn ömlik vérünk? *(Próbálja őket letépni az uráról, ő is kap néhány ütést.)*

EGY ASSZONY *(sikítva)*: Átkozott istentelenek! Szombatos sátánok, Jézus Krisztus megfeszítői! Megfeszítők! Megfeszítők!

(Hullnak tompán a kövek. Csehi már vérben fekszik. Tarisznyája letépvé: korbács és Ószövetség a földön hever. E pillanatban sietnek ki a katonák Péchit is hozva, mögöttük Debórah sír, némán: megtorpannak.)

TISZT: Hé, mi zajlik ott!

EGY EMBER: A szombatos sátánokat móresre tanítjuk! *(Máris iszkolnak. Csak Sára marad férjére borulva, nem látja Péchit, a tiszt odalép.)*

TISZT: Mi történt?

SÁRA: Megkövezték... megkövezték az én szegény

uramat... Korbács volt kezében, mégis megadóan túrte, hogy megöljék. Senki se védte, még Jáhve se... csak ez a szerencsétlen védte... csak ez ni... *(Kolosira mutat, aki a földön fekszik, de még mozog, nyöszörög. Most Péchi, aki eddig dermedten állt, megindul, a katonák azonban lefogják.)*

PÉCHI: Sára!

(Az asszony felnéz, szemében gyűlölet, félelem. Péchi tesz feléje egy-két lépést, a katonák tartják, Sára most megfogja ura élettelen két karját, és húzza, közben vissza-visszapillant Péchire, mintha előle cipelné, vinné némán.)

Hadd mondjak imát, Sára! Hadd mondjak imát legelső hívemért!

SÁRA: Nem a tied már többé – ő már nem a tied... és senkié... te sátán! És nem a tied Jáhve, nem a tied! Csak az enyém! *(Lázadva az égre.)*

(Lihegve kicipeli, kis csend.)

TISZT *(két katonához):* Szedjétek össze a szétszéledt csöcseléket!

(Azok kiballagnak.)

Menjünk, Péchi uram, már várnak minket...

(Deborah is menne.)

Sajnálom, kisasszony... én szeretném a legjobban, ha hozzánk szegődhetne. De nem lehet. Majd máskor szerét ejtjük. *(Némi kacsint ás, pimaszság.)*

PÉCHI: Maradj... azt hiszem... az ott... Kolosi Mózes... ápdold csak, leányom...

(Megölelik egymást, megcsókolják.)

DEBÓRAH: Mindent megteszek érted, apám... bármit ...

PÉCHI: Nem akarok Ábrahám és Jefte lenni... nem akarok Ábrahám és Jefte lenni... mert nem sűgott semmit isten... semmit nem sűgott... *(Elcsuklik hangja, megy, követik, Rebeka és Debórah csak áll. Péchi meglátja, s fölveszi Csehi bibliáját, megtörli, viszi. Mind el.)*

(Most Kolosi a földön újra felnyög. Rebeka máris ugrik, Debórah még mindig apja után néz. A vénasszony próbálja vonszolni, nehéz neki.)

REBEKA: Jöjjön... elvérzik szegény...

(Debórah hirtelen felocsudik, határozottan lép oda.)

DEBÓRAH: Ne féljen, Kolosi uram... ne féljen... mindent megteszünk... mindent... *(Félig támogatva, félig vonszolva beviszik a házba.)*

(Most megjelenik Kassai, látni rajta, hogy az egésznek szemtanúja volt.)

KASSAI *(utánuk)*: Ápolgasd csak, Péchi Debórah... ez az egyetlen járható utad. Más utad itt nem lesz, kisasszony, míg én vagyok bátyja ennek az ostobának.

(Mint akinek hirtelen eszébe jut, oldalt megy.)

Hé, katona urak, kit kerestek?

(A két katona lassan jön.)

ELSŐ KATONA *(halkan)*: Ez meg ki?

MÁSODIK KATONA *(oldalba böki)*: A kancellár, te... *(Az behúzza nyakát.)*

KASSAI: Mit kerestek?

ELSŐ KATONA: Ezeket a csavargókat...

KASSAI: Menjetek csak Péchi után, nehogy megszökjön... itt kószálnak az emberei szanaszét... Ezt a csürhe népet pedig bízátok Kemény János uramra. Én már beszéltem vele.

ELSŐ KATONA: Igenis.

(Elsietnek.)

(Kassai áll, arcán elégedettség: a ház felé beszél.)

KASSAI: Mekkora vagyon ura leszel végül is, te tökkelütött egyetlen élő rokonom... megint majdnem elrontottad az egészset... Még szerencse, hogy megkövezték... Csak jó az isten. Még a balgákhoz is lehajol.

(Elmegy.)

4. KÉP

A börtön. Péchi a cellájában imádkozik. Ajtaja nyitva. Gábor a folyosón a földre görnyedve fohászt mormol. Most halkan megcsikordul a lépcsőajtó, belép Sára, mögötte Kassai, aki némán mutat a cella felé. Ő maga visszalép. Sára halkan lépeget. Egészen más, mint legutóbb. Csinosan öltözött, szemrevaló. Az őri felriad.

GÁBOR BÁCSI: Ki vagy te?

(Feltápáskodik, szelíden újtába áll.)

SÁRA: A kancellár küldött. Eressz!

GÁBOR BÁCSI: Pst... csendesen... ne zavarj a világ véres multságát.

SÁRA (*hökkent az ismerős szavakra*): Hát te meg ki vagy?

GÁBOR BÁCSI: Vagyok, aki vagyok. Majd megtudod egyszer... majd egyszer megtudod, ha nem szaporodnak többé a világ rabjai. És akkor őrizőkre se lesz többé szükség. Egyetlen pásztorunk a felséges úr lesz... (*Az égre.*)

SÁRA: Ej, ez is bolond! Eressz Péchihez.

GÁBOR BÁCSI: Ha békéjét megzavarni jöttél, távozz ...

(*Péchi kinéz a zajra.*)

PÉCHI: Sára! (*Az őrhöz.*) Engedd ezt az asszonyt. (*Gábor a lépcsőhöz megy, leül.*) Élohim hozott! (*Sára belép.*)

SÁRA (*majdnem hetyke hangon*): A keresztény istenem hozott. S tudod, miért? Hogy szemedbe vágjam, ki is vagy te igazából.

PÉCHI (*halkan*): Ki vagyok én?

SÁRA: Aki tiszta forrást hazudtál nekünk, de ebbe a forrásba már annyi vér ömlött, annyi szenvedés, hogy többé sose lehet tiszta. És azért jöttem, hogy elmondjam: könnyű úgy angyalnak álmodni az embert, ha mindig tele a hasad, és a torkod sose szomjazik... bezzeg az én szegény uram éhesen hirdette a hitet... de ő meghalt... ám a forrás megmérgezője – él! S míg te élsz, nekem nem lesz nyugalmam...

(*Kis csend.*)

PÉCHI: Én mondtam uradnak, hogy ne menjen oda. (*Csendesen.*)

SÁRA: Mondtad, de úgy, hogy ettől még jobban fel-

tüzelted az akaratát. Álszent vagy, Péchi! Akkora farizeus, mint a birtokod, ami már nem sokáig lesz a tiéd... remélem... Sanyarú özvegyember, ezt hittük rólad... akinek mindegy, mikor hal meg, mert már annyira vágyik istene után. De ő nem mert a gyűlésre eljönni... óvta életét! Haljon érte más... aki ifjabb és erősebb... ő meg ősz fejével, köszvényes tagjaival éljen bárhogy... akár börtönben is – csak éljen. (*Megvetés, gyűlölet, gúny.*) Nábob létedre – élet kolodulója!

PÉCHI: A hitünkért akartam tovább élni, Sára. Nem hallottad még, hogy ha meghal a vezér – a sereget könnyen szétkergetik.

SÁRA: Íme, te élsz, és mégis szétkergették nyájadat, te gyáva pásztor! (*Csúfondáros.*) És lett volna e seregnek új vezére... nálad sokkal különb.

PÉCHI: Ugyan kicsoda?

SÁRA (*egy pillanatra elcsukló hangon*): Az én szegény uram.

PÉCHI: Vakhitű volt és nagyravágyó. (*Nem indultal.*)

SÁRA: És te nem?

PÉCHI: Nékem már úgyis minden megadatott... voltam kancellár, lett birtokom, hívó nyájam... A vagyonomat megosztottam hittársaimmal, vallásom javára. Mire és hova vágytam volna még... ennél nékem nem volt magosabb polc... csak az vágyik nagyra, aki középen van s aki lennebb. Nékem az alázatom volt a szabadság.

SÁRA: Mint a gazdag gyomorhajosnak a diéta, mi?

Néki az az élvezet. De nekünk egészséges volt a gyomrunk: mi enni és inni teli szájjal kívántuk az ígét. *(Szinte érzékien.)*

PÉCHI: Az volt a nagy veszély.

SÁRA: Lesrófoltattad hitünket. Elirigyelted uramtól, hogy ő is lehetne valaki... féltetted, hogy jobban fogják szeretni és tisztelni, mint téged – a nagyurat!

PÉCHI *(valamivel keményebb hangon)*: Ostoba volt a férjed, Sára.

SÁRA *(kikel)*: Te vagy az isten ostobája! Aki a szél ellen vize!

(Az őrr bejön.)

GÁBOR BÁCSI: Csendesebben, leányom.

SÁRA: Ki ez a maskara? Ismerős nekem... Hisz oly egyformák vagytok... A szemetek ahogy forog... ahogy fénylik... rajong... milyen jámbor... míg egyszer ki nem bújik a szeg a zsákból... *(Az őrhöz.)* Te csúszómászó... istenemre, annyi méltóság sincs benned, mint egy féregben a földön. *(Lökdőste, s azt tűrte.)*

GÁBOR BÁCSI: Jáhve teremtménye a féreg is, te aszszony. És ő éppoly tökéletes a maga módján, mint te vagy én...

SÁRA *(felnevet hisztériásan)*: Ez az...! Egyből látam rajtad: a Péchi tanítványa vagy, esküszöm! Hát tanítványod van itt is... a mundérosok között is megleled, akinek lelkére ráteheted a térded?

PÉCHI *(nyugodtan)*: Hallgass. Te pedig hagyj magunkra. *(Az őrr tétován kimegy. Péchi behúzza az ajtót. Gábor bácsi a lépcsőre ül.)*

SÁRA: Nem hallgatok! Új híveket toborozván még itt is szaporítod bűneidet... ne félj, elmondom én ezt, ahol kell! Hogy itt se jött meg az eszed! S ne félj, ezt megjegyzik az urak,.. még több lesz a rovásodon... és az ostor majd azon a *szép, gyönyörű* lányodon csattan, bármit is csinálsz! (*Káröröm, irigy villanás.*)

PÉCHI: Hallgass, Sára... (*Más hang, kis szünet után.*) Tényleg megtértél?

SÁRA (*hetykén*): Meg én... S azóta érzem, hogy ember vagyok.

PÉCHI: Asszony vagy, Sára.

SÁRA: Ember, ha mondom. Nem látod rajtam... (*Kihúzza magát, szinte már erotikus mozdulattal.*) És szabad a lelkem és a testem is... Mert míg a te kifacsart igéidet hallgattam, pocsolyát ittam víz helyett, bor helyett meg vizet. Koporsóba tettétek, s úgy vittétek a hitet, és csak énekeltetek neki. Ó ti halottvivők! De az *igazi* halottvivők élnek... és ha túl sokáig kell cipelni a halott hitet, a koporsót ledobják – és táncolni kezdenek... élni akarnak, nem mindig halottat emelni... Igen, szabad vagyok! Nézd, kecses vagyok, nem holmi múmia! És ha kell, táncolok előtted! (*Illeg.*) Még szegény uramat is hideg békává tetted... pedig ő ezelőtt mindig parázs volt a hitvesi ágyban. Mert te hamis hiten voltál, Péchi Simon! Hamis, halott hiten!

(*Kis csend.*)

PÉCHI: Most nem az a baj, hogy amiben hittem, jó vagy rossz... ez most már mindegy... az volt a baj, hogy hittem a vallásszabadságban... túlságosan biz-

tam abban az átkozott szabadságban, ami *kívülről* jön... ábránd volt... mert az ott kint csak ezzel, *itt bévül (mellére)* lehet igaz szabadság...

SÁRA: Most politizálsz, máskor meg undorodtál tőle, mint az élet eleven véréből, amely bennünk kering!

PÉCHI: Politika... tudod te, mi az?

SÁRA: Tudom! Amit a fejedelem jól csinál, te meg rosszul... Mert ez már nem a te tudományod többé!

PÉCHI (*fejét ingatja*): Tudomány? Igen. Annak a tudománya, hogy miként tegyék erkölcsössé az ölést... De ne beszéljünk erről... inkább azt mondd meg: ösmered már a kegyelmesség tanát?

SÁRA: Az mi? (*Gyanakvó indulat.*)

PÉCHI: Hogy kegyelmesnek kell lennetek... ez a keresztény hitben is benne van.

SÁRA: Ösmerem, légy nyugodt. Az Újtestamentum is járt már kezemben...

PÉCHI: Akkor légy kegyelmes hozzám... és mondd meg ennek az embernek itt kint (*az őrré*), aki akaratom ellenére szegődött mellém, mondd meg néki, hogy ki vagyok én... hogy lássa: *engem nem érdemes követni...*

SÁRA: Hát bizony nagy sarlatán vagy, Péchi! (*Kinyitja az ajtót, az őrhöz.*) Az bizony! Halljad te is!

GÁBOR BÁCSI: Türtöztesd magad, ne bántsd az én megszabadítóm! (*A lépcsőről.*)

PÉCHI: Hallgass, Gábor! Nem vagyok megszabadítód! (*Az asszony rábámul. Kis szünet.*)

SÁRA: Áhá! Értem én már... le akarod rázni leg-

újabb hívedet! Mert félsz, hogy hátulütővel jár ez a benti hittérítés... no azért sem! Ragadjon nyakadba ez is, mint a többi. Egy átokkal több lesz, ami ér... *(Az őrhöz.)* Ő a legtisztább forrás követője! *(Ünnepélyes gúny, amit az őr – persze – nem érez, hiszen ő már új hitvilágba zsongította magát. Kába tőle.)*

PÉCHI: Sára!

GÁBOR BÁCSI *(jámboran bólogat)*: Úgy, leányom, látod, ez már szent, igaz beszéd.

SÁRA: Ő Élohim leghűbb szolgája tájainkon!

GÁBOR BÁCSI: Áldott minden szavad.

PÉCHI: Sára!

SÁRA: Ő a legszelídebb mindenek között... ujjához vér sose tapadt... Otthagyta a hatalmat, csak hogy istenének éljen... levetette a fényes állami ruhát, hogy beöltözzék szent és jámbor rongyainkba... hogy miértünk éljen!

PÉCHI: Gábor, ne higgy néki! Farizeus vagyok!

SÁRA: Csak azért gyalázza önmagát, hogy próbára tegyen, hogy lássa, hited milyen erős... ne higgy neki...

(Péchi a börtönben kicsit szétilálódott aggyal beszél, mint már egy idő óta.)

PÉCHI: Sára, kegyelmezz nekem!

SÁRA *(suttogva)*: No nem... vállald csak őt is... *(hangosan)* Élohim legszentebb embere, ártatlan, mint egy újszülött! Őt záratták be hívei, s nem ő a híveit!

(Péchi torkából ordítás szakad fel, nekiront, a torkát keresi, az erős fiatalasszony könnyedén fogja le, s a

priccsre löki, rajta térdel, majd szinte parázna módon, lovaglólülésbe veti magát rajta. Gáborhoz, aki közelébb jött, de nem mer belépni, döbrent.)

Nézd meg, milyen szelíd az én régi bálványom... hányszor csodáltam... még álmodtam is véled, bizony! *(Mozog rajta.)* A mi bálványunk... imé, rajta lovagolok! Láthatja letről a keblemet is. Lehet, hogy kívánja, mint székely a pityókát? Azért mondom ... ennek helyébe kell lépni, mert maholnap oda lesz a hit. Ki lenne erre alkalmasabb, mint épp te. Egy ilyen erős, meglett, tiszta ember... te... igen... *(Feláll róla, a közben dermedten belépő őrt megcirógatja.)* Gondolkodj rajta... és ne hagyd magad lebeszélni arról, hogy a helyébe lépj... ne törődj véle, bármit is mond... *(Rábök.)* Már oda a tiszta ész... Sok szerencsét ... te – új vezér... *(Szájon csókolja határozatosan, az fagyottan áll.)*

(Elsiet, Gábor bácsi bámul utána. Péchi nyög.)

PÉCHI: Ne higgy neki... láttad, milyen gonosz vagyok... a torkának ugrottam... S türtem parázna mozdulatait.

GÁBOR BÁCSI: Midőn az embert próbára akarja tenni, Élohim is gonosznak öltözik... Sőt, édes paráznának, ki özvegyembereket gyűr maga alá... De a bűn sötét lebernyege mögött ott dobog Élohim fényes, fényes szíve... Ó, megszabadítom... látod, kiálltam ezt a próbát!

(Arcán büszkeség, alázat, rajongás keveredik. Sötét lesz.)

5. KÉP

Gyulafehérvár. A palotaterem (már láttuk). Rákóczi előtt Kassai áll mereven.

I. RÁKÓCZI *(mint aki folytatja a „fejmosást”)*:
Mióta van Péchi börtönben, azt kérdeztem.

KASSAI: Hát... ha jól meggondolom...

I. RÁKÓCZI: Gondolja csak meg jól, azt ajánlom.

KASSAI: Néhány nap múlva két esztendeje lesz.

I. RÁKÓCZI: S ezt ilyen egykedvűen mondja?

KASSAI: Én derülátóbb vagyok, nagyságos uram.

I. RÁKÓCZI: Mint a falubolondja, mi? Már ne haragudjék, de ami sok, az sok. Tudja, milyen ez az ország vallási szempontból?

KASSAI: Nem tudom, mire gondol, uram.

I. RÁKÓCZI: Vegyes, mint kódusszar! Pedig mi urak volnánk, nem koldusok! A koldus azt eszi, amit innen-onnan kap... hát lehet tarkabarka, amit maga után hagy... De amit mi hagykozunk magunk után unokáinknak, az ne legyen vegyes, érti? Egységet akarok az utókorra hagyni! Összefogott erőt, hogy ne győzhessék le őket. De ennek még semmi jele sincsen.

KASSAI: Én akkor se vagyok borúlátó, uram.

I. RÁKÓCZI: Csak fújja a magáét, mint a házalók.

KASSAI: Felség, a Duna se tudja Bécsnél előre, hogy majd Budánál egyenest lefelé veszi útját, s azt sem sejti, hogy délen majd kanyarodni kényszerül. Előbb azt hihetné, hogy az Adriába ömlik... és végül maga is alig veszi észre, hogy a Fekete-tengerben köt

ki. Hát Péchi se gondolja még, hova vezet az útja. Nem is sejtheti, de mi annál inkább.

I. RÁKÓCZI: Tanítómeséket mond, ahelyett hogy eredményt mutatna! Ez a Péchi fafejűbb most a börtönében, mint mikor kint szabadon járkált. Esküszöm, egy debreceni polgárnál is vastaggyakúbb... s egy kolozsvárinál is konokabb. Hát nem bírnak el egy koszos szektával? Hát miből vannak ezek? Maholnap őket emlegetik szilárd köszirtnek meg sziklavárnak, az egyházakat meg holmi vályogvityillónak! Mitől olyan erősek? Mitől?!

(Kis szünet.)

Nem tudja, mi? Mért tartom én magukat, ha nem tudnak felelni? Beszéljen már!

KASSAI *(apró csend után)*: Akiket üldöznek, felség, jobban összetartanak. Csak akiket elkényeztetnek – azok húznak széjjel.

I. RÁKÓCZI: Köztük is vannak átpártolók... Meg kell keresni a júdásokat! Akik már unják a Péchi-féle jámbor életet... akik magasabbra vágnak... köztük talán nincsenek szakadárok? Olyan még nem volt, hogy ne legyenek. De maguk nem tettek semmit, hogy ezeket felkutassák, és egyáltalán hogy az áttérésre kaphatókat hamar megkeressék... mit tettek maguk? Totyognak, mint a tehetetlen vének! Sopánkodnak... magyarázkodnak... megmutatják nékem az *okokat*... Nem érdekelnek a töketlen okok, a meddő magyarázatok – csak az eredmény, azt jutalmazom!

KASSAI: Én a magam részéről a legtöbbet tettem, jó uram. Hogy a püspökök mit csináltak eddig, nem

tudom. De én küldtem a cellájába a jámbor Jehuda rabbit, a dühös Sára asszonyt, akinek férjurát megkövezték, én küldtem a szomszédos cellákba híveit, hogy azok minél több szemrehányást tegyenek neki... Szóval, ha megtörik, és hiszem, hogy nemsokára megtörik – az épp ennek köszönhető. Hiszen tudhatja nagyságod, milyen konok az egyik írástudó, ha a másik próbálja meggyőzni bármiről is... Hamarabb hagyja magát meggyőzni egy paraszttól, semmint a rivális egyház püspökétől. Nagy a hiúság hatalma, uram. Ezt csak igen tisztelt papjaink nem tudták, amikor is egymás kezébe adták nála a kilincset... és hiába... De őket nem én küldtem...

(Kis csend.)

I. RÁKÓCZI: Hát én se. Én csak annyit mondtam, hogy Péchit át kell hozni egyházunkba.

KASSAI: Valóban nem kegyelmed mondta nekik... hanem a főpapi mohóság vitte őket Péchi cellájába... Nagyságod ígérete... a húszezer szombatos... no meg a birtok...

I. RÁKÓCZI: Orruk attól fokhagymás lesz!

KASSAI: Én is azt mondom. Hisz semmi érdemük sem lesz abban, ha Péchi aláírja megtérő nyilatkozatát. Képzeld el felséged, mikor egy szelíd rabbi vágja a szombatos Péchi szemébe, hogy badarság ennyit szenvedni hitéért... hiszen közös hitük van... vagy amikor egy megkövezett ember ádáz özvegye kiabálja, hogy ő a férje gyilkosa... Ezek lesznek a megtérés igazi rugói... És vallását mint süllyedő bárkát fogja elhagyni... mert ott már túl sok van rovasán. Új egy-

házat keres, ahol még tiszta lappal indulhat... Ahol ártatlannak nézik. Én ösmerem a dürgést...

I. RÁKÓCZI: Hát csak ösmerje is. (*Tetszik neki a kifejtés, de leplezi.*)

KASSAI: S remélem, felséged sem feledkezik meg adott ígérteréről...

I. RÁKÓCZI: Miféle ígérteréről?

KASSAI: A püspököknek azt ígérte, aki megtéríti – azé a húszezer szombatos.

I. RÁKÓCZI: Az is lesz.

KASSAI: De ha nem püspök győzi meg végül is, hanem egy... világi ember...

I. RÁKÓCZI (*nem akarja érteni*): Kicsoda?

KASSAI: Mondjuk... én. A már elmondott mód-szeremmel.

I. RÁKÓCZI: Hát akkor a magáé a húszezer hívó.

KASSAI: De felség... mit csináljak én húszezer szombatossal?

I. RÁKÓCZI: Mit, mit? Hát azok nem dolgos kezek?

KASSAI: De velük birtok is kell... hova rakjam őket?

I. RÁKÓCZI: Túl hamar akar inni a medve bőrére, kancellár uram.

KASSAI: Én bízom felséged méltányosságában...

(*Közelednek Lorántffy, György úrfi, Báthory Zsófia.*)

I. RÁKÓCZI: Majd folytatjuk. Remélem, addigra Péchi megtanulja még a szentháromságot is. (*Gúny.*)

KASSAI: Bizonyos vagyok benne, felség.

(*Elsiet.*)

LORÁNTFFY: Hívatott kegyelmed.

I. RÁKÓCZI: Igen. De a fiatalokat nem.

LORÁNTFFY: Beszédjük van kegyelmeddel. Mindjárt visszajövök...

(*Kimegy.*)

I. RÁKÓCZI (*utána*): Már megint közvetít... (*Hangosan.*) Mi történt?

GYÖRGY ÚRFI: Én... a Balás Ábrahám ügyében jöttem. Nekem jó pajtásom volt mindig...

I. RÁKÓCZI: Nékem is volt már olyan jó pajtásom, aki később a szememet is kilopta. Meg engem utánzott mindenben... s mindenütt rám hivatkozott... Sőt, pletykált is rólam a hátam megett... volt ilyen barátom...

GYÖRGY ÚRFI: Én kezeskedem érte, apámuram...

I. RÁKÓCZI: No hallj oda... hogy ő kezeskedik! Inkább arra vigyáznál, hogy jó pajtásaid *rólam* miket beszélnek?

GYÖRGY ÚRFI: Épp ezért jöttem. Amikor Balás Ábrahám azt a bizonyos kijelentést tette, csak ketten voltunk vele. Én és Kolosi. És most Balás Ábrahám azt hiheti, hogy apámuramnak netán én szóltam erről... s most rólam azt hiheti...

I. RÁKÓCZI: Hogy árulkodó vagy, mi? Júdás? Hát kinek *árulkodjék* a fiú, ha nem tulajdon atyjának, beszélj! Inkább röstelld magad, hogy nem tőled, de mástól kellett meghallanom...

GYÖRGY ÚRFI: Kolosi volt... sejtettem én... (*Maga elé.*)

I. RÁKÓCZI: Van annak nagybátyja is, de mindegy. Hanem az ifjú urak nékem nem fognak ugrálni többé. Azt hiszik, nekik mindent szabad fecsegnie, mert mö-

göttük ott az atyjuk... az ország első emberei... mi? Hát nem véd meg senkit atyja híre többé! Hiába volt Balás Ábrahám megboldogult apja nékem egyik legelső vitézem... hiába, mert apáik régi érdeméből nálam nem élhetnek meg a méltatlan taknyosok! Ingyenes haszonélvezők! Tigrisnek hiszik magukat, holott csak sziszegő macskák... Az elődeik voltak tigrisek!

(Kis csend.)

GYÖRGY ÚRFI: Én épp azzal tiszteltem legjobban atyámat, hogy soha nem éreztettem senkivel: ki áll mögöttem. *(Öntudatos.)*

I. RÁKÓCZI: És ez így a jó... s másképp ne is legyen.

GYÖRGY ÚRFI: De annyit mondhatok, hogy Balás Ábrahám semmi rosszat nem mondott atyámról. Mert ha olyat mondott volna – én párbajra hívom.

I. RÁKÓCZI: Ezt el is vártam volna tőled. De nékem ez nem érdem, fiam... én ezt természetesnek tartom... Úgyhogy törődj te csak a jegyeseddel, egyelőre az való neked. Zsófia is tán a Balás ügyében jött ide? Néked segíteni? Még korai volna... *(A fiú ajkát harapdálja.)*

BÁTHORY ZSÓFIA: Búcsúzkodni jöttem nagyságodtól... megyek haza apámuramékhoz. Egyelőre.

I. RÁKÓCZI: No, oszt milyen virág lett végül, angyalom?

BÁTHORY ZSÓFIA: Azt csak tavasszal lehet meglátni, nagyuram.

I. RÁKÓCZI *(játssza a kedélyest)*: Akkor repesve

várjuk azt a kikeletet. Isten áldja. Édes szüléinek minden jót kívánok...

(*A fiatalok meghajolnak, el. Közéleg Lorántffy.*)
Már a fiatalokat is szédíti?

LORÁNTFFY (*szelíden*): Szédíteni? Elöttem ezt a szót még sose használta, uram.

I. RÁKÓCZI: De nagyasszonyom se merte beleártani magát ennyire az ügyeimbe!

LORÁNTFFY: Én csak a lélek dolgaiba avatkozom, nem a fejedelemébe.

I. RÁKÓCZI: Lélek, lélek! Amikor ezt hallom, legszívesebben kardot rántanék. Maga a református egyház egy részét feljogosította, hogy ellenzékieskedjék. (*Gúny.*) Persze, Lorántffy Zsuzsánna a hitbéli dolgok legjobb gazdasszonya! De leszámolok én a *türelem lovagjaival*, csak vége legyen e szombatos históriának, isten úgy segítjen. Már Csulai is a maga szavaira hivatkozik. Türelem így, türelem úgy. Ne halljam többé ezt a szót. Haladásunk legfőbb kerékkötője.

LORÁNTFFY: Az a kérdés, kelmed mit gondol haladásnak.

I. RÁKÓCZI: Mit? Hát ami természetes. Azt, hogy az én egyháзам legyen itt úr mindenekfelett. Azt. S amilyen nagy református asszony maga, épp olyan ellensége egységünknek. Így én sose leszek lengyel király, hogy segíthessem szétszabdalt hazámat.

LORÁNTFFY: Azt hiszi, hogy húszezer szombatos erőszakos megtérítése majd használ az egységnek, a belső nyugalomnak?

I. RÁKÓCZI: Van nyugalom, amelyik olyan, mint az érvágás, én jótét asszonyom. Lecsapolni a rossz vért, hogy ne rontsa az egészséges testet, ezt fogom tenni, Lorántffy Zsuzsánna! Én nádályokat rakatok magukra!

LORÁNTFFY: Miért akarják maguk ennyi emberrel meggyűlöltetni a mi istenünket? S ezt az oly dicsó egyházat, amilyen a miénk. Tényleg azt hiszik, hogy szívből fognak minket szeretni mindazok, akiket az erőszak tanított imára? Van-e nagyságod és a magyar vallásszabadság számára nagyobb dicséret, mint a más hitek meghagyása? Épp ez dicséri legjobban a fejedelem erős hatalmát.

I. RÁKÓCZI: Nincs szükségünk az ilyen dicséretre. Mi megnézzük, ki dicsér és miért. Vallásszabadság! Jóból is megárt a sok! Nézze a franciákat: náluk ilyen nincs, mégis hatalmasok! Ami pedig hitük meghagyását illeti, már kérdeztem egyszer: maga hogy egyezteti a Péchi-ügyet és Báthory Zsófiát? Hisz e lányt maga is át akarja hozni...

LORÁNTFFY: Amit a fegyvereknek nem szabad – azt szabad az igaz és tartós szerelemnek, jó uram. Ez az egyetlen hatalom, amelynek joga van megváltoztatni akárki hitét.

I. RÁKÓCZI: Hát ez szép, remek! (*Gúnyos.*) A szerelem hatalma!

LORÁNTFFY: Mert az ifjúság szerelméből gyermekek születnek, s így megmarad a nép. (*Háborítatlanul fejezte be.*)

I. RÁKÓCZI (*gúny*): Ámen! Ámen!

(Csulai és Márton atya sietve be, mögöttük Zombori, felsejlik Debórah, alakja is.)

CSULAI: Itt van Péchi Debórah kegyelmet kérni... siettem a hírrel... *(Mohó.)*

MÁRTON ATYA: *Siettünk* a hírrel, tiszteletes úr. *(Ő tartózkodóbb.)*

I. RÁKÓCZI: Talán a maguk érdeme? *(Sanda.)* Maga is ezért jött? *(Zomborihoz.)*

ZOMBORI: A gyűlés után vagyunk. A püspökömet én beszéltem rá, s én írtam a kérelmet is felségednek... és én még mindig templom nélkül vagyok.

I. RÁKÓCZI: Nem felejtettem el! *(Hirtelen.)* Szóval maga írta a tisztogatási kérelmet.

ZOMBORI: Saját kezemmel, felség.

I. RÁKÓCZI: Ezt jó tudni. És vajon a Péchi leánya talán a maguk szavára jött ide? *(Csulaiékhoz.)*

LORÁNTFFY: A Péchi lánya *hozzám* jött, urak.

I. RÁKÓCZI: Sejthettem volna... A végén az én asszonyom térít meg mindenkit, meglátják, uraim! S akkor övé lesz a szombatos sereg. Ezt majd Kassainak is mondják el, nehogy túl nagyra tartsa szolgálatait. Most pedig elmehetnek.

(Azok kicsit leforrázva, el. A fejedelem az asszonyhoz fordul.)

A püspökeik legalább méltósággal viselkednek... de ez a falánk népség... *(Más hang.)* Aztán nekem most már térítsék meg ezt a Péchi lányt... s még egyszer mondom: ne hagyja, hogy az egyház belső ellenzéke magára hivatkozzék. Mert amennyire én szeretem és tisztelem magát, épp annyira oda tudom küldeni

a többi asszonyok közé, jó távolra az egyházi ügyektől... hogy szőjjék-fonják a holmikát a jövőendő unokáknak ... mondom, hátra tudom szorítani, ha magának nem elég az a szerep, amit tőlem kapott... Hát beszéljen e lány fejével... Legyen csak *hasznos*, én jótét asszonyom.

(Sarkon fordul, el.)

(Közeledik Debórah.)

LORÁNTFFY: Gyere közelébb. *(Debórah jön. Letérdel.)*

DEBÓRAH: Ó, felséges asszonyom...

LORÁNTFFY *(gyengéden)*: Állj fel. Nem vagyok én apáca. Miért jöttél?

DEBÓRAH *(feltör belőle)*: Engedjék ki apámat. Öreg már, s az egészsége sehol. Egy derék börtönőr üzente meg, hogy beteg. Engedjék ki. Én mindent megígérek... mindent. Én áttérek... Férjhez megyek egy református emberhez... Csak engedjék ki apámat... *(Sír, az asszony simogatja fejét.)*

LORÁNTFFY: Ne sírj, leányom.

DEBÓRAH: Megígéri?

LORÁNTFFY: A baj csak az, hogy a fejedelemnek nem elég a te áttérése... néki az apád áttérése kell.

DEBÓRAH: Ó, istenem... hisz mit érnek vele? Érzem: ő már, sajnos, úgysem sokáig húzza... mit érnek véle, ha egy félholt ember megtér...

LORÁNTFFY: Nem ő a fontos... hanem a hívek... nem a pásztor kell most az én uramnak, hanem a nyáj. Azok vannak sokan... *(Sóhajt.)* Nem tudok érte tenni semmit...

DEBÓRAH: Elnéznék, hogy ott haljon börtönében?!

(Kis csend.)

LORÁNTFFY: Ide hallgass, leányom... csak néhány perccel ezelőtt fenyegetett meg saját uram, hogy eltilt az egyházi dolgoktól, ha ügyeibe ártom magam. Most épp... tehetetlen vagyok... lehet, majd később... de most semmi hatalmam... semmi... Nem kockáztathatom, hogy uram kitiltson saját egyházam vezetéséből ...

DEBÓRAH: Olyan fontos felségednek az egyház ügye? *(Szinte naiv.)*

LORÁNTFFY *(majdnem elmosolyodik)*: De hisz az apádnak is fontos. Hát nem látod?

DEBÓRAH: Hát majd nem lesz fontos! *(A régi dac.)* Megyek és meglátogatom. Ugye beengednek hozzá?

LORÁNTFFY *(kesernyésen)*: Ha megmondod *nékik*, miért mész – minden kaput két kézzel tárnak ki előtted. Menj csak...

(Indul a lány.)

Várj. *(Az megtorpan.)* Ösmered te Báthory Zsófiát?

DEBÓRAH: Csak látásból, asszonyom.

LORÁNTFFY: Tégy meg nékem valamit. Ő most készül hazafelé... Mindjárt kikísérjük hintájához. Te odajössz hozzám, és Zsófia előtt újra elmondod, hogy áttérsz hitünkre, és apádhoz indulsz... És hogy református emberhez kívánsz férjhez menni. Cserébe majd én is segítek neked, ha úgy hozza a sors... Megértted?...

DEBÓRAH: Meg, felség... csak... nem tudom, miért kell – ez...?

LORÁNTFFY: Nem árt, ha hallja, az a lány... nem árt, ha ilyet is lát... Mert nincs benne alázat. *(Ezt halkan.)* Menj hát a kapuhoz, s várj meg ott.

DEBÓRAH: Úgy lesz, felség. Isten áldja meg.

(El. Kis csend.)

LORÁNTFFY *(maga elé)*: Vajon nem csupán játék bennünk a türelem... mint mikor a macska az egérrel játszadozik... még türelmes véle, mert most csak játékra éhes... türelmes véle, haladékot ad néki, mert még nem éhes a húsrá... Lehet, e játékkal csak saját étvágyát gerjeszti föl, ám ha egyszer valóban megéhezik, oda lesz a türelem s a játék... Nem válszolsz, uram? *(Kicsit felnéz, majd elsiet.)*

6. KÉP

A börtön. Péchi fekszik, s a mennyezetet nézi. Az ajtó most zárva. Felkiált.

PÉCHI: Gábor! Gábor! Hol vagy?!

(Csend. Kint senki.)

Hol lehet? Reggel, midőn megébredtem... az ajtó kulcsra zárva, és ő sehol... Egy lélek se... micsoda csönd... Egyedül hagytál, Élohim. Nem adsz tanácsot, nem súgsz semmit, Élohim. Mert olyan vagyok én, mint az oskolapadban puskázó kicsiny deák... vagy a társa, aki arra fülel: a jó tanuló vajon mit sug neki... Ilyenek vagyunk a te mérhetetlen oskolában, uram. Csak itt a nagy tanár súghat fülünkbe...

(Kis szünet.)

(Fent nyílik a lépcsőajtó, jön Debórah egy eddig nem látott börtönőrrel, az némán nyitja ki a cellát, félrehúzódik, amikor beengedi, rájuk kulcsolja az ajtót. Hallgatózik, de nem úgy, mint Gábor bácsi: ez „feladatból”.)

DEBÓRAH: Édes jó apám. *(Mellére borul.)*

PÉCHI: Minek... minek jöttél ide... hogy lásd meggyötört méltóságomat, amely többé már nem az alázat méltósága, hanem... a... szégyené...

DEBÓRAH: Jöttem, hogy megmondjam... hiába nem akarsz te áttérni... Én már... áttértem...

(Csend.)

PÉCHI *(suttogva)*: Mit beszélsz?

DEBÓRAH: Férjhez megyek egy református emberhez ...

(Kis csend.)

PÉCHI: Elveszitek a gyermekektől atyáik hitét. *(Maga elé.)*

DEBÓRAH: Azt üzented Jehuda rabbival: cselekedjem belátásom szerint... Így volt?

PÉCHI: Így. De én reménykedtem, hogy e szabadságot másra használod.

DEBÓRAH: Mire?

PÉCHI: Arra, hogy a régi úton maradj.

DEBÓRAH: Én nem bánom, te bármit is cselekszel... azért jöttem, hogy ezt megmondjam... Ha akarod, őrizd régi hitedet... de nekem ezt kellett tennem. Sose bocsátottam volna meg magamnak, ha nem teszem meg érted még ezt is...

PÉCHI *(felüvölt)*: Úgy akarsz megmenteni, hogy elárulsz?!

DEBÓRAH: Úgy. S te is töprengj e dolgokon... *(Fáradtan nyugodt.)*

PÉCHI: Soha... soha...

DEBÓRAH: Rád bízom. Én mindent megtettem, ami lelkemből kitelt... De te, már látom, gonosz vagy!

(Újból elevenedni kezd.)

PÉCHI: Én? Én gonosz?

DEBÓRAH: Mert én olyan ember simogatását fogom tűrni miattad, akit nem szeretek... ám ha néked ezzel segítettem volna – kínom enyhülne férjem mellett... de így – megszázszorozod szenvedésemet, mert érzem: hasztalan volt az áldozat.

PÉCHI: Hát ne menj hozzá! És ki az az ember?

DEBÓRAH *(kitér)*: Már nem léphetek vissza. S ha nem mennék hozzá, akkor meg azért kínlódnék, hogy nem tettem meg érted ezt is... Most már mindegy nekem... mindegy... *(Sír.)*

(Péchi a lány fejét reszkető kézzel vonja vállára.)

PÉCHI: Ó, Élohim... két éve már, hogy kőből van szíved. Ments meg engem e végtelen tehertől... *(Ránéz.)* Ki az az ember, akiért megtagadod apád hitét?

DEBÓRAH: Mindegy. Nincs annak arca. Nincs neve. Egy szellemhez megyek férjhez...

PÉCHI: Miféle szellem?

DEBÓRAH: Kényszer... erőszak... ahogy akard...

(Kis csend.)

(Kint most az őr elgémberedett csontjait kiegyenesíti. Apró zaj.)

PÉCHI (*felfigyel, hirtelen ötlet*): Ha megkérnélek...

DEBÓRAH: Már nem változtatok tervemen.

PÉCHI: Nem, nem erre... Te, aki lányom vagy, áttértél... de van itt egy ember... egy magamfajta özvegyember... aki úgy követi hitemet, imáimat, mint kivert kutya az első nyájasabb járókelőt...

DEBÓRAH: Miféle ember?

PÉCHI: Egy ember... aki... *épp most* választotta azt az utat, amikor te már róla letértél... Mondd el neki... mondd el neki, hogy ne kövessen engem! Hogy erről az útról csak letérni érdemes...

DEBÓRAH: Elmondom... (*Elszánt.*)

PÉCHI: Gábor! Gábor! (*Veri az ajtót, az őr bosszúsan nyitja ki.*)

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Mi van? (*Nyers. Péchi meghököl.*)

PÉCHI: Maga... kicsoda? Gábor hol van?

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Ott van, ahun van. Nem a maga dolga.

PÉCHI: Rögvest mondja meg, hol van, rögvest mondja meg!

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: No nézz te oda... ez azt hiszi, hogy ő az őr, és én vagyok a fogoly! (*Taszítja, elég durván.*)

DEBÓRAH: Várj, apám... (*Kilép, súg valamit fülébe, majd pénzt dug markába, az bólint, elteszi, visszalép, enyhébb hangon beszél Péchihez.*)

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Megsúgom magának... de köztünk marad... mert nagy baj lesz... Ide figyeljen: a kolléga *meghibbant*.

PÉCHI: Micsoda?

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Úgy, ahogy mondom. Bement a rabok cellájába, s elkezdett prédikálni, hogy ő a zsidó isten kiválasztottja... Messiás... vagy ilyesmi... és hogy Péchi Simon helyébe ő lép ezután... és kezdte kiengedni a rabokat... Ekkor az egyik őr, aki észrevette, riadót fűjatott... hát most bilincsbe verték... A maga lányáért is ő üzent egy szabadulóval... bevallotta... Hát ez volt...

(Csend.)

PÉCHI: Ó, istenem... Szomorú özvegyek...

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: No de ezt csak magának súgtam, érti? Csak magának...

PÉCHI *(az égre)*: Hát börtönőr ruhába öltöztél, Élohim. Átala súgtad meg nékem, hogy mi a teendő... általa... *(Hirtelen más hang.)* Mikor történt?

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Ma kora hajnalban, mikor szolgálatba jött... Engem egyből ideraktak a helyére... mindjárt be is zártam a maga ajtaját... mert ugye nyitva volt... maga még mélyen aludt...

(Kis csend.)

No, kisasszony, én elmondtam... *(Észrevétlen mozdulat, Debórah pénzt ad neki.)* De most már siessenek, mert lejár a látogatási idő...

PÉCHI: Elvesztem... Debórah... elvesztem... Megrontottam egy egészséges, derús lelket... ó, jól tetted... jól tetted... ha áttértél, leányom... a tied is egészséges, derús lélek volt valaha... a Sáráé is... és ő is visszatért az ép lelkek közé... Bolond vagyok...

bolond... *(Hirtelen.)* Csulai tiszteletest akarom, Csulait!

MÁSODIK BÖRTÖNŐR *(elvigyorodik):* A nagytiszteletű urat? *Véletlenül* épp erre jár... *(indul.)*

PÉCHI: És tollat, tintát, papírt!

(Kis csend, miközben az őr elsiet.)

Legalább a te gyötrődő lelkedet mentsem... legalább...

DEBÓRAH: Bocsáss meg... bocsáss meg, hogy gonoszoknak mondtalak...

PÉCHI: Hiszen az vagyok... Még itt sem nyugodott a lelkem... nem elég, hogy ezek jutottak börtönbe miattam... még itt se nyugodtam... hiába jártak hozzám a hittérítők, mint a szellem bélpoklosához a *lelki* orvosok... *(Gúny.)* Elfutottam szekeredtől, Rákóczi, hát visszabaktatok. Tiszta maradhat-e a hitem útja, ha ennyi áldozat kíséri, mint véres útikövek... maradhat-e tiszta? S vajon az ő lelkük, akik e megfordulást kicsikarták belőlem, belőlünk – az ő lelkük nyugodt lesz? Ezek után?

(Jön Csulai s az őr a kért dolgokkal, Csulai belép, meghajol.)

CSULAI: Péchi uram, Péchi uram... mennyi kintől szabadított volna meg bennünket... ha ez a *mai* esze már a *tegnap* fölébred... *(Csóválja fejét, Péchi semmit se szól, elveszi a papírt, írószerszámokat.)* Nem ezt írja alá? *(A régire érti.)*

PÉCHI: Ezt nem én fogalmaztam. De nyugodjék meg: minden fontosabb benne lesz, amiről hallani

akarnak. *(Leült, ír. Debórah a falnak támaszkodik, el-takarva arcát.)*

(Csulai próbál diszkréten leskelődni a papír fölött. Az őr kint áll, s halkan csörgeti a zsebében a pénzt. Péchi hamar befejezi. Aláírja.)

Tessék. *(Az átfutja.)*

CSULAI: Valamit kifelejtett.

PÉCHI: Mit?

CSULAI: A dátumot. *(Péchi aláírja, amaz bólint.)*

PÉCHI: Vigye. A dögpapírt a hírvivő sakál. *(Sut-togva, de az meghallja.)*

CSULAI *(nyel egyet, halkan)*: Ez nem volt szép, Péchi uram... igazán nem volt szép... A jámborsága most elhagyta, de vele együtt legalább a hamis hite is. Csak ezért bocsátom meg magának. *(Indul a papírral, súg valamit az őr fülébe, az kikíséri a lépcsőajtón túlra.)*

(Kis csend.)

PÉCHI: Miért kell az én hitem, eszmém, gondolatom a fejedelemnek?

DEBÓRAH: Ne táplálj reményt. A híveid kellenek neki. És a birtokod.

PÉCHI: Olyan különös...

DEBÓRAH: Mi?

PÉCHI: Hogy te is úgy beszélsz, mint... *(Elharrapja.)*

DEBÓRAH: Mint?

PÉCHI: A hittérítők.

(Jön le a lépcsőn Második börtönőr, belép.)

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: No, kisasszony, viheti a kedves édesapját. A parancsnok mondta... A nagytisz-

teletű úr, úgy látszik, már hozta a szabaduló cédulát is magával. Biztos volt a dolgában nagyon. Tessék, menjenek!

(Kis csend.)

DEBÓRAH: Ó, istenem... hosszabbítsd meg boldogságomnak eme percét... mert *(halkan)* nem sok ilyen lesz már életemben...

(Kintről Lukács hangja, némi méltatlankodás.)

LUKÁCS: No engedj már... Nesze, pénz... csak engedj!

(Jön le a pincelépcsőn.)

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Hát magát ki engedte be?

LUKÁCS: Pszt... *A szövetség.* Írtam róla egy könyvet. Olvassátok el. *(Ismét tarisznyájában kutat, meg-unja.)* Nem láttátok Péchi Simont? Én öltem... öltem azért, hogy ne szűnjék meg az újítás soha. Öltem, hogy élhessen a változás örökké. Átszúrtam az áruló szívét. Nem láttátok Simont? Ő most a nagy erő, ő lesz a hatalmas. Véle kell szövetséget kötnöm. Így hagyta meg Ferencem. Őt se láttátok? *(Péchihez.)* Nem láttad Péchi Simont?

(Megrendült csend, még az őr is zavarodott.)

PÉCHI: Nem láttam, Lukács. De ő talán látta... *(Az őrről.)* Mutasd meg ennek a derék embernek... merre indult Péchi. *(Felmutat a lépcsőre. Az őr megérti, karon fogja Lukácsot.)*

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Jöjjön, öregapám. *(Lukács engedelmesen indul véle.)*

PÉCHI: A könyveimet... majd hozzák utánam! *(Az őr bólint, viszi Lukácsot. A lány karon fogja apját.)*

Indulnak ők is. Most a folyosón lánccsörgés, egy másik őr kíséri Gábor bácsit, aki rongyos, csapzott. Megtorpannak.)

GÁBOR BÁCSI *(rábámul)*: Hova... hova mész, Péchi Simon... én megszabadítóm... hova?

(Csend.)

PÉCHI *(hangja szinte távoli idegen)*: Megyek a napsütésbe, Gábor... ahova – te tudod – nem vágytam soha...

GÁBOR BÁCSI: A napsütésbe... *(Szinte bambán.)*
A napsütésbe... ühüm...

MÁSODIK BÖRTÖNŐR: Félre az útból... nem látjátok, hogy szabadul... *(A lépcső tetejéről.)*

GÁBOR BÁCSI: Szabadul... *(Halk, tűnődő visszhang.)*
(Az őr félretolja őket, Gábor bácsi csak áll, míg tudatáig nem érnek a szavak. Péchi nem mozdul, a lány se.)

PÉCHI: Mert van úgy, hogy a hit ruháját, az eszme öltönyét némelyek már kinőtték... de mások – a szegényebbek, kisebbek még fölveszik... és milyen büszkén feszítenek benne... mintha vadonatúj lenne...

GÁBOR BÁCSI *(hirtelen)*: Mit nőttél te ki, Péchi Simon? Mit nőttél ki? *(Döbbenet.)*

PÉCHI: Bizony mondom, hogy semmit. Csak némelyek azt hiszik rólam... hát most ezért engednek a napsütésbe... Eddig itt emlékeztem egyedül – s veled. Az emlékezés most a valót utolérte... A múlt a jelent. Hát mennem kell. Mert engednek... hát muszáj.

GÁBOR BÁCSI: Te engem... megtérítettél...

PÉCHI: Nem én térítettek meg... a világ lökött mellém... az életed s a világ... Isten veled.

(Kimennek.)

GÁBOR BÁCSI: A napsütésbe... *(Hirtelen felordít.)*
Hova mész, megszabadítóm?! Ne hagyjatok egyedül... ne hagyjatok! Felelős vagy, felelős! Ó, az áruló! *(Csendesen.)* Engem itt hágy... ő meg elmegy... nyakamba varrja régi hitét... és ő új ruhát csináltat magának... Világ vége lesz, én mondom, világ vége... Minden meginog. Árvíz. Földrengés. Háború. Tűzvész. Betegség. Meginog a mennynek boltozatja. Világ vége lesz. Jön, közeleg a Semmi. Ó, Élohim... Élohim... ő hamis szolgád volt... nagyon hamis...

(Az őr meglóditja, ütlegeli, csörög a lánc, vonulnak el a folyosón.)

Hamis... hamis... hamis! *(El. Távoli fojtott zokogás. Nem tudni, kié.)*

(Sötét.)

7. KÉP

Péchi házának dolgozószobája. Az agg férfi ott ül a térképei előtt. Érthetetlenül motyog. Zavaros a szeme. Bejön – egykorú – menyasszonyi ruhában Debórah. Rebeka mögötte.

REBEKA: Mit szól hozzá, uram, milyen gyönyörű?! Majd csak megbékél e leány isten szent akaratában... A vőlegény is ember... ha nem is oly eszes... nem lehet mindenki Péchi Simon!

(Péchi nem néz rájuk, üres a tekintete.)

DEBÓRAH *(halkan)*: Istenem... A lelegején kellett volna a tömlőcébe mennem... akkor még nem lett volna késő... Nézz rám, apám... *(Szinte erőszakkal emeli fel állánál fogva fejét.)* Hallod? *(Péchi nem tiltakozik, de szemével a távolba néz, nem veszik észre, hogy a nyitott ajtóban megjelenik Kassai és Kolosi, utóbbi vőlegényként, kicsípve. Állnak.)* Kiért hoztam én ezt a szomorú áldozatot, ha szóid elálltak, ha eszed kihuny... Kiért? Beszélj! *(Már szinte durva.)*

(Kassai előlép.)

KASSAI: Hagyja csak rám... Kedves barátom... eljött a boldog pillanat... Nézze, milyen szép pár lett belőlük! *(Kolosi idétlenül áll. Péchi hallgat, maga elé bámul. Kassai gyakorlati oldalról akarja szóra bírni.)* Jött már valami hír a fejedelemtől birtokügyben?

REBEKA *(halkan)*: Jótól kérdezi.

DEBÓRAH: Semmi, apámuram. *(Ő válaszol.)*

KASSAI: Megjön az nemsokára... no de addig is készülődjünk... Mindjárt kongatnak... Ő nem jön a templomba, ugye? *(Péchire.)*

DEBÓRAH: Jobb, ha nem. Rebeka te itthon maradsz vele.

REBEKA: Ó, istenem... én úgy szeretnék ott lenni magukkal...

KASSAI *(dühös)*: Hát akkor ki maradjon véle? A menyasszony meg a vőlegény?... S mi ketten menjünk tán a pap elé?...

REBEKA *(halkan)*: Menne magával a rosseb.

KASSAI *(Rebekához)*: Mért nem szóltál hamarább,

hogy nincs olyan szolga a házban, akire rá lehetne bízni...

REBEKA: Mintha nem tudta volna... *(Halkan kilép. Azon szempillantásban visszalép.)* Teremtőm!

(Kopogtatás. Rebeka tétován kinyitja az ajtót. Balás lép be. Mély csend. Az ajtó nyitva marad.)

KOLOSI: Itt csapjon... belém... a mennykő, ha ez nem Balás Ábrahám... Ábris, isten hozott!

KASSAI *(durrván)*: Minek örvendsz annyira, te hülye!

KOLOSI: Hiszen tudtam én, hogy nem lehet bűnös ...

KASSAI: Ó, egek ura... kivel vertél meg engem? *(Sziszeg.)*

BALÁS: Kisasszony, csak azért jöttem, hogy szerencsét kívánjak...

DEBÓRAH *(halott halványan)*: Maga... kint van?

BALÁS: Tisztázódott az ügyem... hála a fejedelem fiának... mégiscsak jó, ha vannak gyermekkori pajtásaink – néha...

KOLOSI: Hisz azok voltunk mindhárman... valóban ... Emlékszel, az oskolában, amikor... amikor... *(Erőlködik, hogy felidézze az emléket.)*

BALÁS: Emlékszem, Mózsi.

KASSAI: Köszönjük a szerencsekívánatot... de nekünk készülődniünk kell.

BALÁS: Azt gondolom. De azért van itt még két úr, aki szintén szerencsét kívánna.

KASSAI *(majdnem hebegve)*: Kik azok?

(Balás kilép, hozza György úrfit és Kemény Jánost.)

GYÖRGY ÚRFI: Hát, Debórah kisasszony, szerencsét a házassághoz. (*Most a Balás kezét fogja meg.*) Néked is, barátom.

KASSAI: Eltévesztette a házszámot *kegyelmed*.

GYÖRGY ÚRFI: Én? Talán *kegyelmed*.

KOLOSÍ (mosolyog): Mindig ilyen volt... sokat tréfált... Emlékszel, György úrfi... amikor... (*Megakad.*)

GYÖRGY ÚRFI: Emlékszem én mindenre, csetlő-botló barátom... jobb nagybácsit is választhatnál volna... De te azért jóra való fickó vagy... nem vagy hibás te semmiben...

KASSAI: Az ifjú úr nem feledheti, hogy édesapja kancellárjával beszél.

KEMÉNY: Nem feledünk semmit, kancellár uram. Majd még lesz egy-két tisztáznivalónk. Például itt van a Balás uram tömlöcbe vettetése... Aztán a katonáim elcsípték azokat a csavargókat... Kelmed az én nevében parancsot adott két katonának, hogy ne kutassák fel őket...

(*Kassai összeszorított szájjal áll.*)

KASSAI: Csak tán nem von felelősségre néhány piaci semmirekellőért...

KEMÉNY: De aki mögöttük állt... az az érdekes...

KASSAI: Véletlenül láttam, hogy megköveznek egy szombatost... Úgy véltem, most nem az a legfontosabb a fejedelemnek, hogy ezt az ügyet megbolygassuk... Jobb, ha futni hagyom őket. A névtelen és gazdátlan lelkek cselekedetéért ugyanis sem a feje-

delem, sem a kancellár nem felelhet. Más szóval: az állam nem felelős.

KEMÉNY: És ha a fejedelem azt mondja majd, hogy maga ezzel... késleltette Péchi áttérését... s a hívekét... mert e megkövezés hallatára dac költözött belénk... elszántság... az ellenállás szelleme... nos, ha fejedelmünknek ez lesz a véleménye, kelmed mit szól – kancellár uram?

KASSAI: Hogy kelmed mindig gyűlölt engem, és nem tudom, miért... hisz lehetnének jó szövetségesek ...

KEMÉNY: Én katona vagyok, kancellár uram. Így hát szeretem az *egyenes* utat.

KASSAI: Ahol könnyűszerrel lehet masírozni, igaz?

KEMÉNY: Hacsak nincs háború... mert akkor jobbak a kacskaringós ösvények s utak. De most nem volt háború. S ilyenkor a görbe útra haragszom, kancellár uram.

(Kis csend.)

KASSAI *(más hang)*: Az urak betörték ide, ahol családi ünnepség van készülöben... Erről is beszélhetnénk, Kemény János úr.

KEMÉNY: Debórah, szereti maga ezt a derék fiút?
(Kolosira.)

(Kis csend.)

BALÁS: Miért nem szól? *(Halkan.)*

DEBÓRAH: Nincs jogom.

BALÁS: Szereti?

DEBÓRAH: Csúfolódní jött ide? Gyűlölöm a főlényüket... *(Kolosira.)* Ő volt az egyetlen ember, aki

apám hittársáért kiállt... és épp őt gúnyolják ki valamennyien?

KASSAI: Mind ilyenek ezek. (*Halkan.*)

GYÖRGY ÚRFI: Megbocsásson, kisasszony, de mi pajtások voltunk, és suttyókorunktól így beszéltünk véle... ugrattuk, de azért kedveltük is... Hát ezt ne vegye oly szigorúan... ennek nálunk hagyománya volt...

DEBÓRAH: Akár a vallásüldözésnek.

GYÖRGY ÚRFI: Nono... ha történt is ez-az, azért nem eszik oly forrón a kását... S épp a mi hazánkat vádolja a kisasszony... ahol annyi vallás került az alkotmány pajzsa mögé... Mi ha nem engedték is az alkotmányba magukat, de nem is égettük meg, mint a spanyolok meg mások. A világban nézzen körül, s akkor majd áldja ezt a helyet... Itt vallásszabadság van... és lesz is... amíg *mi*, Rákócziak vagyunk...

KASSAI: Talán már meg is kapta az édesapja székét?

GYÖRGY ÚRFI: Apropó, az apám... Kassai uram... majd elfelejtettem, kelmedet várja a fejedelem.

KASSAI: Tudom. A birtokügyben. (*Magabiztosan.*)

GYÖRGY ÚRFI: Abban. (*Bólogat.*)

KASSAI (*alig tudja leplezni kíváncsiságát*): Mást nem üzent nagyságod édesapja?

GYÖRGY ÚRFI: A fejedelem nem kobozta el Péchi Simon minden birtokát.

KASSAI: Hát persze hogy nem, hisz igazságos ember.

GYÖRGY ÚRFI: Meghagyta ezt a kis házat. És néhány hold földet...

KASSAI: Mennyit?

GYÖRGY ÚRFI: Ötvenet? Százat? Nem tudom pontosan...

KASSAI: Hetvenkét faluból? *(Nem hisz a fülének.)*

GYÖRGY ÚRFI: Hetvenkét faluból. *(Bólogat.)*

(Csend.)

KASSAI: Sosem szerettem az ingyenmunkát, Bárkiról volna is szó. Ingyen még az Úristennek se... soha...

KEMÉNY: Nem ingyen végezte... *majd megkapja érte a jutalmát... (Fenyegetés.)*

KASSAI: Gyere, Mózes. *(Indul.)*

KOLOSI: De hát... nekem van... van birtokom... elég...

KASSAI *(sziszegve)*: Gyere, te tökfilkó, gyere! *(Durván megragadva karját, meglódítja, már kint vannak, amikor kiabálni kezd.)* Fösvény világ! Fösvény fejedelem! Néki kellett a birtok! S te átkozott... mindent elrontottál, mindent!

DEBÓRAH: Ne bánts! Ne bánts!

(Kirohan az ajtóba. Eltakarja arcát. Kis csend. Megmozdul.)

Bocsánat, urak... Csak átöltözöm...

(Kemény az ablakhoz ment, mint aki az elmenőket nézi.)

BALÁS *(egyik lábáról a másikra)*: Én azt mondanám... várjon... *(A lányhoz.)*

GYÖRGY ÚRFI: Az Ábris apja halott. Így hát mi, Kemény uram és én jöttünk, hogy megkérjük Balás Ábrahámnak Péchi Simon lányát.

KEMÉNY: Péchi uram, mit szól? *(Az ablaktól fordult oda.)*

(Péchi hallgat.)

REBEKA: Ilyen, szegény, így hallgat mindig... öreg ez már nagyon. *(Mosoly az arcokon.)* Debórah, drága kislány... miért nem örvendezel? Hisz titokban ezt a percet vártad...

DEBÓRAH: Nem merek én már örvendeni semminek... nehogy elromoljon... Amikor apám kijött... olyan boldog voltam... s látják, milyen... hát *ezért* legyenek boldog?

GYÖRGY ÚRFI: Báthory Zsófia levelet írt nekem, amelyben tudatja, hogy áttér hitemre.

DEBÓRAH: S ezt miért mondja, kegyelmed, nekem?

GYÖRGY ÚRFI: Édesanyám bízott meg, hogy ezt tudassam magával... ne érezze magát egyedül e sorsban... és azt is mondta, hogy megköszönjem...

DEBÓRAH: Mit?

GYÖRGY ÚRFI: Hogy maga Zsófia előtt beszélt saját elhatározásáról...

DEBÓRAH: Megmentettem volna apámat bárhol...
gyan...

GYÖRGY ÚRFI: A fejedelemné, Lorántffy Zsuzsánna *cserébe* ezt az urat küldte a kisasszonynak... Ugyanis anyám járt közbe apámnál a Balás Ábrahám ügyében, hogy végre tisztázdják...

(Kis csend.)

DEBÓRAH: Köszönöm néki és magának...

GYÖRGY ÚRFI *(vidoran)*: És Balás Ábrahámnak is

köszönje meg, hogy hát elfogadta a kiszabadítást... mert ugye bent is maradhatott volna, mondván: sem-hogy *ilyen* lányt varrjanak nyakába, inkább a tömlöc-ben ül halálig... *(Nevet. Többek is derülnek Péchit és Debórah kivéve.)*

DEBÓRAH: Csak ragadna rám már a derű... ha már ily sokan vidámak... és nem is akárikik...

BALÁS: Esküszöm, én mindent megteszek.

GYÖRGY ÚRFI: Anyám és én a türelem pártján áll-tunk. S állunk ma is. De nagy úr a muszáj. Hátha majd egyszer... később... sikerül valamit kiötölnünk, ez ügyben is... hisz fiatalok vagyunk, igaz, Ábris?

(Kemény az ablaktól újra megfordul.)

KEMÉNY: Az önmagában bízó fiatalság sokszor azt hiszi, hogy apáik mindent rosszul tettek... De ez nem így van, fiatalurak. No, én megyek... a templom előtt várok... Ábrahám, a tisztársaid éppen most vonulnak... hallod? *(Lópaták a köveken.)* Aztán innen indulunk is Gusztáv Adolfékhöz csatlakozni... A feje-delem parancsára végre belépünk a háborúba... De a katonáim egyelőre még a maguk esküvőjére érkeztek, kisasszony... A hintó várja... A fejedelem személye-sen küldte.

DEBÓRAH: A fejedelem – nékem... hintót?

KEMÉNY: Hisz nagy ünnep ez. Két erős ember csa-tája véget ért. Az egyik a palotában. A másik meg itt van. *(Péchire.)* És – sajnos – *így* van itt... De mégis ünnepelni kell, hogy él az egyetértés... az együvé tar-tozás. Mi mind megegyeztünk, hogy milyen jövőendő kell nekünk... s ehhez tartjuk magunkat.

(Kimegy.)

DEBÓRAH: Esküvő... de hát a papírok... *(Zavarodott.)*

GYÖRGY ÚRFI: A mi papjaink nem oly karót nyelt urak, kisasszony... meg aztán reménykedvén igenlő válaszában, a dolgot már be is indítottuk... Különben is... az a pap, aki összeesketi magukat... szintén a pajtásunk volt valaha... Borissza fickó, de roppant istenes. *(Mosolyog.)* No gyerünk!

(Kimegy ő is, Rebeka is, mintegy kísérve. Péchi maga elé bámul.)

BALÁS: Miért nem mond semmit?

DEBORAH: Hónapok óta nem beszél. *(Péchure.)*

BALÁS: Nem ő – maga.

DEBORAH: Komolyan gondolta mindazt, amit mondott? Hogy maga és én...

BALÁS: Ha én még hazudtam volna is, de Kemény János soha. És most már György úrfi sem engedheti meg magának, hisz maholnap ő a fejedelem... *(Némi éllel.)* Ráér azután föllenteni... Most még kiélvezi a tisztább ifjúságot... Bárcsak maradna ő ilyennek... és véle én is... meg maga... mi mind...

(Kis szünet.)

DEBÓRAH: Ó legalább ez... legalább ennyi...

BALÁS: Mennyi?

DEBÓRAH: Ha már elvesztettem régi okos, erős apámat... legalább visszanyertem a régi... *(Ránéz, elharapja a szót.)*

BALÁS: Ne mondja ki. Inkább én... ha nem tud-

tam volna magát visszaszerezni... sose lett volna nyugtom... a sírig nem lett volna nyugtom...

DEBÓRAH *(szemét elfutja a könny):* S nekem talán igen? *(Mellére borul. Balás csókolgatja arcát, száját, apró csókokkal, a lány a férfi mellébe fúrja fejét. Péchi csak bámul, de nem őket.)*

BALÁS: No menjünk... *(Halkan.)*

(A lány apjához viszi Balást.)

DEBÓRAH: Apám... édesapám... itt van a vőlegényem... az igazi... az én szerelmem... Örvendjél néki, édes jó apám! *(Letérdel eléje, Péchi csak bámul.)*

BALÁS: Menjünk... elkészünk, kedvesem. *(Megerendült a látványtól.)*

(Debórah fájdalmas pillantást vet apjára, aztán kéz a kézben indulnak. Debórah vissza-visszapillant. Kint-ről a hangja.)

DEBÓRAH: Rebeka... menj be hozzá, hallod?

(Távolodó léptek. Lassan bejön Rebeka.)

REBEKA: Hát kelmed sem lehet olyan gonosz, hogy engem ilyen nagy esküvőn ideláncoljon – amikor én ezt a boldog lányt meg akarom nézni... hallja? Kelmed van annyira erős, hogy kibír egy órácskát egyedül... hallja? Bólintson már. Ugye elenged?

(Péchi határozottan – először – bólint.)

REBEKA: No ugye. Semmi se az, aminek mutatja magát! felveszem a nagykendőmet... még benézek ...

(Kimegy.)

(Kis csend. Péchi feláll. Mélyen előrenéz, mintha az emberek felé.)

PÉCHI: Szekértől elfutott lovak? Hát ki húzza a te szekeredet, teremtőm? És ki az övékét? És kell-e húzni, ha te úgyis húzod, mert te a mindenek vonzója volnál. Maga a nagy idő, a végzetlen vagy te. Rajtam most látszólag átlépett az idő, s itt hagyott... De akin átlép az idő, mint hullámos víz a parton... akin átlép az idő – ne búsuljon sokáig. Árterület lesz itt... gazdag hordalék... s ha majd a haragos víz medrébe visszamegy – nyomában termőbb lesz minden ... Ugye így lesz? Ugye... nem pusztulhat el, ami gyöngébb, ami most még zsenge, ami kisebb? *(Körülnéz, féltőn becsukja az ajtót, ablakot, figyel, hallja-e valaki.)* Ugye így lesz, Élohim?! Most nem hallja senki régi neved, mert nékem az maradsz, aki voltál... válaszolj... Élohim! Élohim! *(Felkiált.)* Élohim!

(A földre zuhan. Csend.)

(Rebeka bedugja fejét, már nagykendőben.)

REBEKA: Aludjék egy kicsit. Nem maradok sokáig...

(Meglátja, balsejtelemmel bejön, ijedten hajol le.)

Ó, istenem... nem lélegzik... ó, istenem... ó, teremtő istenem... megöltétek, mert igazát nem hihetted szabadon... *(Szól a harang, hallgatja.)* Beszédes hitét s szólaló nyelvét kiteptétek... néma lett... pedig csak a beszédünk – csak az tarthat minket össze... *(Kis szünet.)* És a harang most az esküvőről beszél... holott a halálról kéne szólnia...

(Kis habozás után, szinte daccal keresztet vet, letérdel. Némán imádkozik, ajka mozog, a harangszó erősödik. Ebbe szól bele a kinti kórus éneke, előbb együtt

*a haranggal, aztán a harang halkul, az ének erősödik.
Bele lódobogás, kardzörej, trombitahang is vegyül.)*

KÓRUS ÉNEKE:

*Báthory, Bocskai, Bethlen ó mennyi pogány közt
Védte a sok vallást s a jövődő büszke hazát!
Nagy zászlónkat most Rákóczi az égnek emelte.
Szent Magyarországért diadalra küldi hadát!*

*(Mire a kórus befejezi az éneket, a többi zajok is – ló-
dobogás stb. – mind elülnek. Mély csend.)*

Függöny.

Vége a Triptichon második darabjának.